

**ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҚАРЫ ҲӘМ ОРТА
АРНАЎЛЫ БИЛИМЛЕНДИРИЎ МИНИСТРЛИГИ
Әжинияз атындағы Нөкис Мәмлекетлик педагогикалық
институты
«Баслаўыш тәлим» факультети**

**«Баслаўыш тәлим» кафедрасының ассистент
оқытыўшысы Г.Зарымбетованың Мийнет хәм оны
оқытыў методикасы пәнинен**

ЛЕКЦИЯ ТЕКСТИ

Н О К И С - 2019 ж.

Kirisiw

Bu`gingi ku`nde ja`miyetimiz ushin ha`r ta`repleme rawajlang`an, ilim-texnikanin` rawajlanıwin o`mirge en jaydira alatug`in ta`jiriybeli kadrlar tayarlaw ma`selesi turipti.

Mekteplerde oqitiwdin` bu`gingi ku`ndegi basqishında oqiwshilardi miynetke tayarlaw, o`sip kiyatirg`an a`wladtin` bilim ha`m ta`rbiyasındag`i en` za`ru`r ma`selelerden biri bolip esaplanadi.

A`sirese, baslawish klasslarda oqiwshilardi miynetke tayarlaw, olardin` qizig`iwshiliqlari, qa`biletleri ha`m imkaniyatlarına tiykarlang`an qol miynet bolip esaplanadi. Sonliqtan da miynet ta`limin oqitiw protsessin oqiwshilarda jaslari ushin bilim, miynet, ta`rbiya, estetika, ekonomikalıq, ekologiyalıq ha`m aqliy imkaniyatların anıq miynet protsesslerinde rawajlandiriwg`a qaratilg`an, na`tiyjede olardi miynetke tayarlawdi, qol miyneri protsessinde, balalar tiykarinan, islep shig`ariw texnologiyalar, shig`indilar (qag`az, kardon, sim, ag`ash h.t.b) menen ta`biyiy ha`m jasalma shiyki o`nimler (arnawli ilay, ag`ash ha`m plastmassalar, plastilin, kley h.t.b) menen islew, keyingi klasslarda dawam ettiriw ushin za`ru`r bolg`an baylanisliliqlardi payda etedi.

Bul oqiw metodikalıq qollanba pedagogikalıq institutların` talabalari ushin «Miynet ha`m oni oqitiw metodikasi» pa`ni boyınsha mo`lsherlengen bolip, onda jan`a pedagogikalıq texnologiyanın` jetiskenlikleri tiykarında «Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`r»i ha`m de «Bilimlendiriw haqqındag`i» Nizam talapların orınlaw maqsetinde oqiwshilardin` aqliy sanasin joqari da`rejede rawajlandiriwg`a erisiw, uliwma bilim beriw mekteplerinin` aldında turg`an en` za`ru`r waziypalardi a`melge asiriwda Ma`mleketlik bilimlendiriw standartların basqishpa-basqish a`melge asiriwda, 142000-»Baslawish ta`lim ha`m ta`rbiya isleri metodikasi» bakalavr ta`lim bag`dari qa`niygelikleri ushin oqiw metodikalıq qollanba esaplanadi.

Oqiw qollanbada talabalardin` miynet ta`limi boyınsha baslawish ta`lim metodikasınan teoriyalıq, a`meliy ha`m laboratoriya shinig`iwlarında orınlaytug`in jumislardin` u`lgilerine jollamanı o`z ishine aladi. Ha`r bir teoriyalıq ha`m a`meliy

shinig`iwlardin` taqiribi, og`an tayarlaniw protsessinde talabanin` orinlawi kerek bolatug`in tapsirmalar, metodikaliq ko`rsetpeler ha`m tiykarinan teoriyalik materiallar keltirilgen. Oqiw qollanba talabalardin` shinig`iwlarda tayarlaniwing`a paydalaniw ushin, olardin` o`z betinshe jumislarin sho`lkemlestiriw ushin mo`lsherlengen.

Elimiz rawajlaniwinin` bu`gingi ku`ndegi basqishi, miynetin` xarakteri ha`m mazmunina, insandi o`mirge tayarlawg`a joqari talaplardi qoyip kelmekte. Sonliqtan da ha`r bir adamdi o`mirge ta`rbiyalawda aniq o`zgerislerdi a`melge asiriw kerek. Ha`r bir oqiwshida zamanago`y issi shaxsinin` sapaliliqlarin sho`lkemlestiriw ushin mekteptin` baslawish klasslarinda, ha`tteki mektepke shekemgi bbilimlendiriw mekemelerinde qa`liplestiriw ushin, joqari klasslardag`i ta`lim ha`m ta`rbiyani rawajlandiriw, keyin bolsa ka`sip-o`ner kollejlerinde o`z bilimlerin dawam ettiriwleri za`ru`r. Pu`tkil ku`sh ha`m qa`biletlerin siyasiy bilim shen`berin ken`eytiw, zamanago`y bilimler menen ta`miyinlew ha`m fizikalik miynetin ha`r ta`repleme jetilistire aliwg`a u`yretiwden ibarat.

Miynet ta`limi ha`m ka`sipke tayarlaw waziypalari baslawish mekteplerde pu`tkil ta`lim-ta`rbiya sistemasinda ha`m de barliq oqiw predmetleri ja`rdeminde sheshiledi. Bunda miynet sabaqlari jetekshi rol` atqaradi.

Mektepte turaqli tu`rde o`tiletug`in miynet sabag`inin` da`slepki basqishi baslawish klasslarda miynet sabaqlarinda ha`m kishi mektep jasindag`i balalardi qolinan keletug`in jumislar bolip esaplanadi.

Baslawish mekteptegi miynet sabag`inin` tiykarg`i waziypalari, oqiwshilardi ta`rbiyalik ha`m ruwhiy jaqtan tayarlaw, oqiwshilarda da`slepki politexnikaliq bilimlerdi jetilistiriw, miynetke a`meliy tayarlawdan ibarat.

Miynetke ta`rbiyalik jaqtan tayarlaw-Oqiwda, ja`ma`a`t jumislarinda, o`z-ara dosliq ja`rdemin, do`retiwshen`lik iskerligin, sho`lkemlestiriwshilik qa`biletin ko`rsetiw, miynet adamlari ha`m miynet na`tiyjelerin hu`rmet etiwge u`yretiwden ibarat.

Miynetke ruwhiy jaqtan tayarlaw-Miynetke ruwhiy jaqtan ta`rbiyalaw qiyin ha`m uzaq dawam etiwshi, ha`r ta`repleme puxta isleniwi tiyis bolg`an protsess

bolip, ol pu`tkilley ta`lim-ta`rbiyag`a sin`ip ketken. Ol o`zine say o`zgesheliklerge iye bolsa da miynetke ta`rbiyaliq jaqtan tayarlawg`a ju`da` jaqin.

Miynetke ruwhiy jaqtan tayarlaw-Oqiwshilardi miynetke ruwhiy jaqtan tayarlaw ha`m onda miynetke bolg`an ha`reketshen`ligin jasin say keliwshi aqiliy ha`m do`retiwshen`lik qa`biletlerin biriktiriw, onda a`meliy ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerdi iyelewge qizig`iwshilig`in qa`liplestiriwden ibarat. Oqitiwshinin` waziypasi oqiwshilarg`a kishkene waqtinan baslap miynetin` unamli ta`replerinsin`diriwden ibarat. Balalardin` miynetke qa`bileti ha`r bir adam ushin za`ru`r bolg`an predmetlerdi islep shig`ariwda qatnasiw za`ru`rligin an`lawi ju`da` za`ru`r bolip tabiladi.

Miynetke ruwhiy jaqtan tayarlaw ha`r tu`rli psixologiyaliq protsesslerdi rawajlandiriwdi ha`m jetilistiriwdi na`zerde tutadi. Bular, sezip an`law, psixomotor, emotsiyaliq seziniw, diqqat, eslew, aqiliy miynetin` psixologiyaliq komponentlerinen ibarat.

Miynetke u`yretiwde balanin` imkaniyatlarin na`zerde tutip, ishki keshirmelerin biliw protsessin jetilistiriw kerek boladi. Bunnan tisqari balanin` este saqlaw qa`biletin o`siriw de ayriqsha a`hmiyetke iye bolip tabiladi. Barliq jan`a a`sbap-u`skeneler, materiallardi, operatsiyalardin` atamalarin baslawish klass oqiwshilari so`zlerdin` atamalarin, predmetlerin ko`rip seziw menen, o`z pikirleri menen biriktirip, tin`lap aniqlasitirip tu`sinip aladi.

Oqitiwshi miynet sabaqlarinda tek tu`sindirip qalmay, al tiykarinan materiallardi ha`m buyimlardin` u`lgilerin, a`sbaplardi materialg`a islew beriw usillarin, jumis basqishlarin izbe-izliklerin ko`rsetedi. Sonliqtan da miynet sabag`inda oqiwdi esitiw, ko`riw, eslew ha`m ha`reketleniwshi eslew qa`biletleri za`ru`r rol oynaydi. Oqiwshilarda miynet sabag`inan, keyingi miynet sabag`ina shekem jan`adan-jan`a bilim ha`m ko`nlikpeleri bekkemlenip baradi, olardi bolsa an`law ha`m eslep qaliw kerek boladi.

Miynet sabag`in duris sho`lkemlestiriw balalar qiyinshiliqlardi jen`iwge, qoyilg`an mqsetke erisiw jolindag`i jigerlilik ha`m qatan`liliq penen kirisiwge, baslag`an jumisin shala taslap ketpey, al aqirina jetkiziwge u`yretiw kerek. Usi

orinda do`retiwshen`lik na`tiyjeler: o`z jumisinin qanaatlaniw, la`zzetleniw sezimlerin` payda bolwi ju`da` za`ru`r.

Miynetke shaxstin` qizig`iwshilig`i, qa`bileti, talpiniwi siyaqli, jeke psixologiyaliq o`zgeshelikleri qa`liplesedi. Miynetke psixorlogiyaliq ha`m ta`rbiyaliq jaqtan tayarlaw protsessi qiyin ha`m uzaq dawam etiwshi protsess bolip esaplanadi.

Oqiwshilardi miynetke a`meliy jaqtan tayarlaw-Baslawish klasslarda shin ma`nide ilimiy faktorlar tuwrali emes, al politexnikaliq bilimnin` elementleri tuwrali ga`p ketedi. Bunda oqiwshilarda ilim-texnika jetiskenliklerie qaray qizig`iwshiliq oyaniwina ja`rdem beredi. Biraq, uliwma bilimlendiriw predmetlerin oqitiw, miynet sabaqlarin belgili da`rejede poliexnika tiykarinda, sabaqtan-sabaqqa politexnikaliq bilimlerde qosip alip bariwg`a ja`rdem beredi. Politexnikaliq tayarliqqa iye bolip, qoyilg`an miynet waziypalarin orinlawda a`sbaplardan duris paydalaniwg`a ja`rdem beredi. Sonday-aq bul tayarliq kerek islep shig`ariw basqishlarin qanday ha`m qaysi izbe-izlikte a`melge asiriw, qanday a`sbaplardi qollaniw ha`m onin` sebeplerin tu`sinip jetiwge ko`meklesedi. Miynet boyinsha da`stu`rdin` qa`legen bo`limin o`tiwde oqitiwshi balalarg`a belgili bir ko`lemdegi politexnikaliq bilimlerde berip baradi. Da`slepki politexnikaliq bilim menen qurallandiriw oqiwshilarg`a predmetti islew, islew berilip atirg`an materialdin` o`zgeshelikleri, texnologiyaliq jaqtan saylig`i, materialg`a qoldan islew berilgende qollanilatug`in a`sbap-u`skenelerdin` o`zgeshelikleri, olardan paydalaniw qag`iydalari tuwrali mag`liwmat beriwden ibarat.

Politexnikaliq bilimler tiykarinan baslawish klass oqiwshilarinda ilim-texnika jetiskenliklerine bolg`an qizig`iwshiliqlarin oyatadi.

Oqiwshilarg`a beriletug`in politexnikaliq bilimler, a`meliy ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerge u`yretiwde belgili bir teoriyaliq da`rejede a`melge asiriwg`a imkaniyat beriwshi negiz bolip esaplanadi.

Miynetti ta`jiriybe ha`m ko`nlikpeler menen qurallandiriw. Miynetke a`meliy tayarlaw, miynet ta`liminin` za`ru`r faktorlarinan biri bolip esaplanadi. Ol o`z-ara baylanisqan bir neshe elementlerden ibarat: a`piwayi a`sbap ha`m qurilmalardan

paydalanip biliw ha`r trli materialg`a belgili bir izbe-izlikte islew beriw, jol qoyilg`an kemshiliklerdi o`z waqtında anıqlaw ha`m qa`teni tuwrilay aliw siyaqlılardı o`z ishine aladı.

Miynetke a`meliy jaqtan tayarlaw tek g`ana kerekli bilimler bazasında a`melge asiriw mu`mkin. Ol baslawish mekteplerde da`slepki politexnikalıq bilimlerde tiykarlanadı. Miynet ta`liminin` mazmunına muwapiq oqiwshılarda oqiwshılarda usı jas ushin qolay bolg`an materiallarg`a islew beriwde qollanilatug`ın a`piwayı a`sbap ha`m qurilmalardı jumistin` a`meliy ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerin iyeleydi. A`piwayı a`sbap ha`m qurilmalar arnawlı a`sbap ha`m qurilmalardin` negizi bolip esaplanadı.

A`meliy ta`jiriybe ha`m ko`nlikpeler menen qurallandiriw, tiykarinan islep shig`ariw operatsiyaların u`yretiw dep aytiladı. Baslawish klass oqiwshıları dus keletug`ın buyımlar texnologiyası ha`r tu`rli boladı, biraq bul ma`seleni toliq u`yrenbey turip jumis operatsiyalarınin` tipikalıq ta`repi sezip aliw qiyin emes, olar, materiallardı o`lshep aliw ha`m belgilew, olardı qiyip qayta tayarlaw, bo`leklerdi kleylew, tigiw, oraw ha`m baylaw siyaqlı jollar menen birlestiriw ha`m bekkemlew, detallardı jiynaw montajlawdan ibarat. Juwmaqlawshi basqish buyimdi bezew kiredi.

Oqiwshılardag`ı miynetke bolg`an qizig`iwshilig`ın o`z waqtında anıqlaw ha`m olarg`a miynet ko`nlikpelerin, unatqan shinig`iwlarinan jetilistiriwlerine ja`rdem beriw za`ru`r bolip esaplanadı.

Bunda oqiwshılardin` itibarina en` a`piwayı buyim oyinishıqlardı, oyınları, oqiw quralların tayarlaw, nag`islardı sizip ha`m qiyip aliw, applekatsiya jumislarin usinadı. Bunnan tisqari balalardı miynetke qizig`iwshilig`ın oyatiw, minet sabaqlarında arttirilg`an bilimlerdi ken`eytiriw ha`m teren`lestiriw, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin bekkemlew ushin «Sheber qollar» do`gereklerinde, ku`ni uzaytirilg`an toparlarda, klasstan tis jumislardı sho`lkemlestiriw maqsetke muwapiq boladı.

Miynet ta`limi protsessinin` o`siwine ta`siri. Miynet ta`limi waziypaları tuwralı ga`p ketkende, oqiwshılarda miynetsu`ygiklik, juwapkershilik, intizamlılıq,

orinlaw sezimi, ja`ma`a`tshilikke bolg`an sezimin ta`rbiyalawdi aytip ketpew mu`mkin emes. Sonin` menen birgelikte miynet adamlar tirishiliginin` ekonomikalik ha`m ruwhiy ta`miyinleniw qurali bolip tabiladi, ja`miyet rawajlaniwinin` en` tiykarg`i faktori esaplanadi. Balalardi aqliy jaqtan o`siriwge de miynetin` roli a`hmiyetli orin iyeleydi. Miynet ta`limi protsessinde oqiwshilardi aqliy jaqtan o`siriwge fizikalik ha`m aqliy miynetti almastirip turiw u`lken a`hmiyetke iye. Biraq, ha`r qanday miynette aqildin` o`siwine ja`rdem bermewin umitpawimiz kerek.

Miynet en` tiykarg`i jigerlilik ha`m ta`rtiplilik sipatlarinin` rawajlaniwina ja`rdem beredi. Miynet ta`liminde psixologiyaliq tayarliq, miynet xizmetlerinin` tuwri motivleri ta`rbiyalanadi, shaxstin` ha`r bir aqilli miyneti ushin za`ru`r bolg`an sipatlardi qa`liplese.

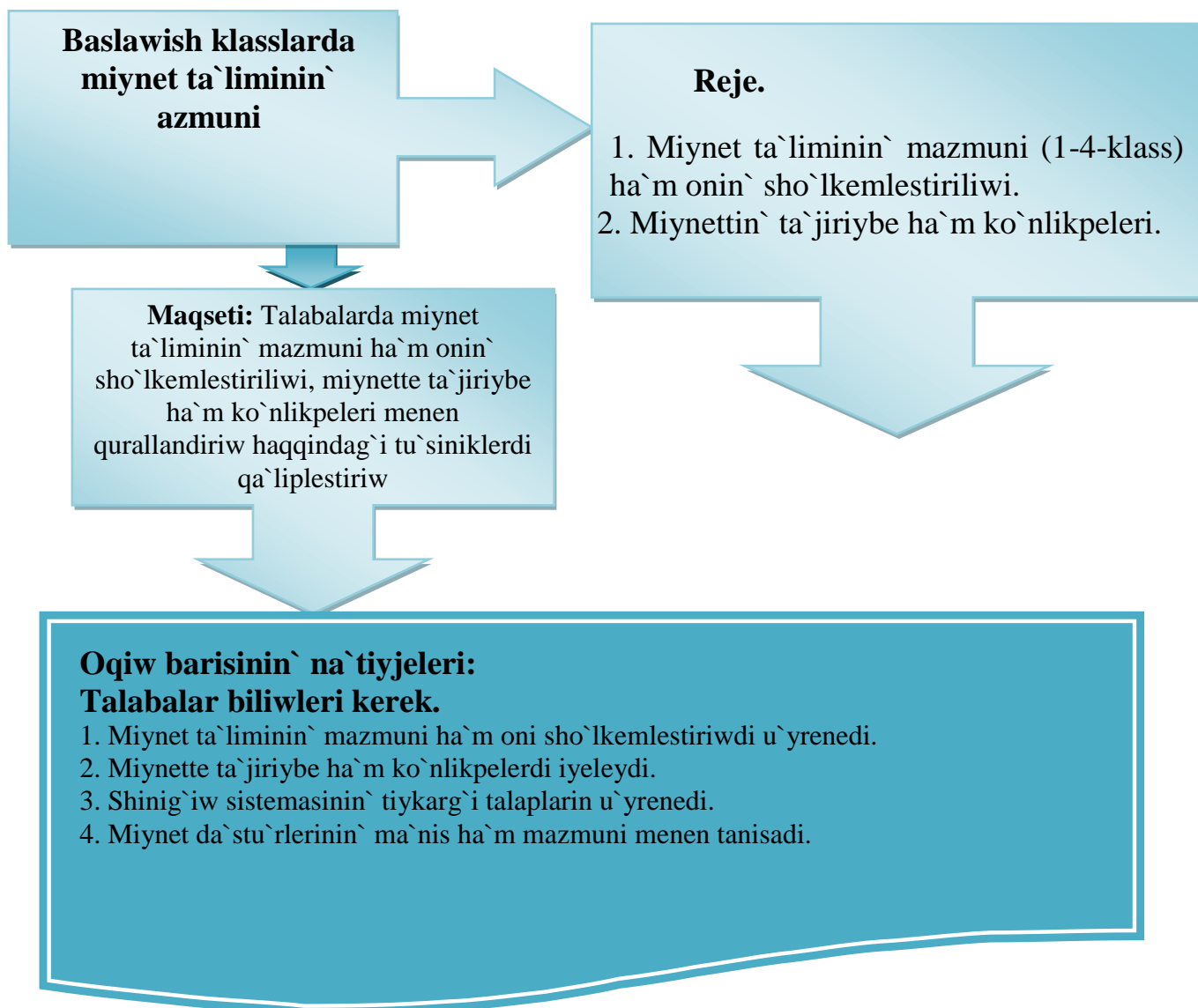
Sabaqlardin` kerek materiallar menen ta`miyinlengenlii o`z miyneti ushin jeke juwapkershilikti, miynet ma`deiyatin ta`rbiyalawda u`lken a`hmiryetke iye. Eger de balalar jaman a`sbaplar menen ta`miyinlengen klassta, eski, awir ha`m jaslarina tuwri kelmeytug`in a`sbaplar menen shug`illansa jumistin` na`tiyjeleri kewildegidey bolmaydi.

Eger de bala ha`r bir qa`demde ta`rtipke, aniqliqqa boysiniwina isenim payda etpese, balalardi miynetke muxabbati ruwhinda ta`rbiyalawda unamli na`tiyjege erisiw tuwrali aytiw qiyin boladi.

Miynet ta`jiriybeleri ma`deniyati ha`r tu`rli protsesste belgilengen ta`rtipke ha`m ha`reket izbe-izligine boysiniw kerekligin tu`sintirip bariw menen birge bolatug`in ko`p shinig`iw islew na`tiyjesinde payda boladi.

Oqiwshilar arasinda jolg`a qoyilg`an o`z-ara ja`rdem bolsa, olarda dosliq, birlesiw, ja`ma`a`tshilik siyaqli pa`ziyiletlerdi ta`rbiyalaydi.

1-u`lgi.

Miynet ta`liminin` mazmuni ha`m oni sho`lkemlestiriw. Miynet ta`limi da`stu`rinde oqiwshilar miynet sabaqlarinda iyelewi kerek bolg`an ilimiy-texnikaliq bilimlerinin`, miynet ko`nlikpelerinin` ha`m ta`jiriybelerinin` ko`lemin ha`m de mazmunin belgilep bariladi.

Da`stu`rde ja`miyetimizdin` rawajlaniwini` bu`gingi ku`ndegi basqishinda jaslarg`a miynet ta`limin beriw, olardi ta`rbiyalaw barisinda qoyilg`an maqset ha`m waziypalar o`z ko`rinishin tabadi. Miynet ta`limi da`stu`ri oqiw rejesi tiykarinda islep shig`iladi. Miynet ta`limi oqitiwshisi o`zining ku`ndelikli xizmetinde bul da`stu`rge a`mel qiladi ha`m oni orinlaw ma`jbu`riy bolip esaplanadi. sonin` menen birge oqitiwshi oqiw da`stu`rine aymaqliq sha`rayatti esapqa alip belgili bir o`zgerislerdi kirgiziw mu`mkin. Bunda, bir neshe talaplardi esapqa aliwi kerek. Da`stu`rdin` mazmuni didaktikaliq printsiplerge toliq juwap beriwi, ilimiy ha`m aqliy jaqtan puxta bolivi, qiyinliq da`rejesi artip bariwin esapqa alg`an halda ha`m miynet ta`liminin` tan`lang`an didaktikaliq sistemasina muwapiq tu`rde aniq izbe-izlikte bayan etiliwi, turmis ta`jiriybesi menen baylanisqan bolivi kerek. Onda miynet orinlari politexnikaliq o`zgesheliklerge iye bolivi, olardin` usinislarinin` dizimi bolsa sotsialliq islep shig`ariw a`hmiyetine iye bolivi kerek.

Miyetti ta`jiriybe ha`m ko`nlikpeler menen qurallandiriw. Oqiwshilardi ta`rbiyalaw ha`m olardi bolajaq a`meliy xizmetke tayarlawda miynet ko`nlikpeleri ha`m ta`jiriybeleri u`lken rol atqaradi. Orta klass oqiwshilarina miynet ta`limin beriw waziypalarinan biri olarda bir qatar miynet ko`nlikpeleri ha`m ta`jiriybelerin qa`liplestiriwden ibarat. Miynet ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerinin` na`tiyjesi bolip qalmastan, al oqiwshilardi miynet xizmetine, sotsial paydali o`nimlerdi islep shig`ariw miynetni orinlawg`a tartiw sha`rti bolip tabiladi.

Ko`nlikpe-Bul adamnin` bilim ha`m ta`jiriybesi tiykarinda iyelengen, qanday da bir ha`reketti aqilliliq penen orinlawg`a bolg`an qa`bilet bolip ataladi. Ma`selen, kardondi kesip biliw ko`nlikpesi, qayshini duris uslap biliw, ha`reketti aniq muwapiqlastiriw, bag`dar, ku`sh ha`m basimnin` ten`ligin saqlaw, deneni duris uslaw degen ma`nini an`latadi. Bunda ustaliq penen ha`reket etip, belgili bir jumistin` tezligi ha`m aniqlig`ina a`mel qiliw kerek boladi. Bolmasa jumis jaman shig`iw mu`mkin. Berilip atirg`an tapsirmanı o`zlestiriw – bul o`zgelerdin` ta`jiriybesi na`tiyjelerin o`zinin` ta`jiriybesi na`tiyjeleri menen salistiriw.

Miynet ha`reketlerin` bekkemleniwi sintetikalıq basqishında arnawlı shinig`iwlar ta`sirinde ju`zege keledi. U`yreniwshinin` sanasin ayirim ha`reketke birlestiriw protsessine bag`darlang`an boladi.

Ta`jiriybe-Bul xizmettin` shinig`iw islew protsessinde islengen, ja`mlestirilgen ta`jiriybe bolip esaplanadi. Bul tez ha`m aniq orinlaw, shinig`iwdi islew arqali qurami tabilg`an ko`nlikpe yamasa bul belgili bir mug`darda shinig`iw ha`m usillari orinlang`anda ko`nlikpeden sekirip o`tiw ma`nisin an`latadi. Sonliqtan da bul ko`nlikpe eger de ta`jiriybeni ju`zege keltiriwdi na`zerde tutatug`in shinig`iw yamasa usillar duris du`zilgen bolsa, ol duris ta`jiriybege aylaniwi mu`mkin. Biraq, ta`jiriybeni jetilistiriw da`rejesi oqitiwdin` ha`r tu`rli basqishlarında ha`r tu`rli boladi. Onin` strukturasi da o`zgeriwshen` boladi. Shinig`iw protsessinde oqiwshilar orinlanip atirg`an ha`reketler qiyinlasip barg`an sayin, a`stelik penen a`piwayi ta`jiriybelerdin` qiyin ta`jiriybelerge birlesiwı ju`z beredi.

Miynette ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerdi qa`liplestiriw to`mendegi tiykarig`i basqishlardan turadi:

a) da`slepki tu`sinik.

b) miynetnin` ha`reketlerin sinaw ushin orinlaw.

v) jumis ha`reketleri.

g) juwmaq shig`ariw.

1. Ko`rsetilip atirg`an ha`reket maqsetke muwapiq, barliq mu`na`siybetlerde de u`lgili boladi.

2. Ko`rsetiw u`lgisinin` aqilliliq penen tu`siniwge ja`rdem beriw kerek. Oqitiwshi oqiwshinin` itibarin ha`rekettin` en` tiykarig`i a`hmiyetli ta`repine jollawi, basqa ha`reketti emes, al usi ha`rekettin` maqsetke muwapiq ekenligin da`lillew, olardi duris joybarlawg`a erisiw kerek. Sonliqtan da ko`rsetiw barqulla qisqasha tu`sinik penen birge alip bariladi.

3. Ko`rsetiw ha`reket u`lgisinin` oqiwshilar ta`repinen belsene tu`siniwin ta`miyinlew kerek. Belsendilik duris iskerlikte ha`m de ko`rsetilip atirg`an na`rseni duris tu`siniwge erisiwge, jumis ko`leminin` ko`beyiwinde ko`rinedi.

4. Ko`rsetilip atirg`an ha`reket barliq detallari menen ha`r bir oqiwshig`a jaqsi ko`riniwi kerek.

Miyнет ko`nlikpeleri ha`m ta`jiriybelerin qa`liplestiriw protsessindegi shinig`iwlar. Miyнет ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin qa`liplestiriwge mo`lsherlengen shinig`iwlar tek g`ana waqitqa qaray bo`listirilgende ha`m de belgili bir sistemada o`tkerilgen de g`ana namli na`tiyje beredi.

Shinig`iwlar sistemasi to`mendegi tiykarg`i talaplardi o`z ishine aladi:

1. Shinig`iw materiali, qiyinliq da`rejesinin` o`sip bariwin na`zerde tutqan halda jaylastiriw kerek.
2. keyingi materialdin` barlig`i toliq ta`rizde alding`i materialg`a tiykarlaniwi kerek.
3. Erkinlik da`rejesi artip bariliwi kerek.

Miyнет ko`nlikpesinin` na`tijeli boliwi bir qatar sha`rtlerge baylanisli. Oqiwshi o`z xizmetin erkin rejelastirmey turip, onin` ta`jiriybesi hesh qashan toliq bolmaydi. Qadag`alawdin` joqlig`i ko`binese qa`tekemshiliklerdin` shinig`iw protsessinde artip bariwina alip keledi. Bul bolsa o`z gezeginde islenbegen ha`reket ha`m usillardin` qa`liplestiriwine sebepshi boladi.

1-klass da`stu`rinin` mazmuni. Baslawish klass mug`allimi miynet ta`limi boyinsha jumislari a`melge asirip atirg`anda oqiwshilar qanday da bir jumisti orinlaw arqali, qanday ko`nlikpe, bilim ha`m ta`jiriybeni iyelewlerin aniq biliwi kerek. A`ne sonda g`ana mug`allim klass ushin bir waqitta za`ru`r bolg`an materiallardi tayarlaw protsessinde da`stu`rde na`zerde tutilg`an bilim ha`m ko`nlikpelerdi iyelep aliwdan ibarat boladi.

Birinshi klasstag`i jumis tu`rleri to`mendegilerden ibarat.

1. Qag`az ha`m kardon menen islew.
2. Gezleme menen islew.
3. Tu`rli materiallar menen islew.
4. Texnikaliq modellestiriw.
5. Awil xojalig`i miyneti.

2-klass da`stu`rinin` mazmuni. Baslawi klass miynet ta`limi sabaqlarindag`i ta`lim-ta`rbiya jumislari uliwma bilim beriw mekteplerindegi miynet ta`liminin` uliwmalig`i waziypalarinan kelip shig`ip, to`mendegi shinig`iwlardin` tu`rleri a`melge asiriladi.

1. Qag`az ha`m kardon menen islew.
2. Gezleme menen islew.
3. Tu`rli materiallar menen islew.
4. Texnikaliq modellestiriw.
5. Awil xojalig`i miyneti.

ha`r bir oqiw jilinda ha`m barliq klasslarda jumis tu`rleri usinday ta`rtipte alip bariladi. Birinshiden oqiwshilar belgili bir teoriyalig` bilimlerge iye boladi, olardin` pa`nler araliq texnologiyaliq o`zgesheliklerin, olardin` o`mirde qollaniliwi menen tanisadi. Ekinshiden materiallarga islew beriwde en` a`piwayi usillardan baslap qiyin usillarg`a a`melde u`yrenedi.

Sorawlar.

1. Miyнет ta`limi mazmuni nelerden quralg`an?
2. Miyнет ta`jiriybesin qa`liplestiriw degenimiz ne?
3. Miyнет ko`nlikpesin qa`liplestiriw degenimiz ne?
4. 2-klass miynet sabag`inin` mazmuni qanday?

Tapsirmalar.

1. Miynet ta'liminin mazmuni nelerden quralg'an.

2. Miynet ko'nikpesi qanday qaliplestiriledi.

A`debiyatlar.

1. «Kadrlar tayarlaw milliy da'stu'r»i (Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997—yil. T., «Sharq» nashiriyoti).

2. R.A.Mavlonova ,O.T.To'raeva , K.M.Xoliqberdiev “Pedagogika” T., “O`qituvchi” 1998 yil

3. X.Sanaqulov ,M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil

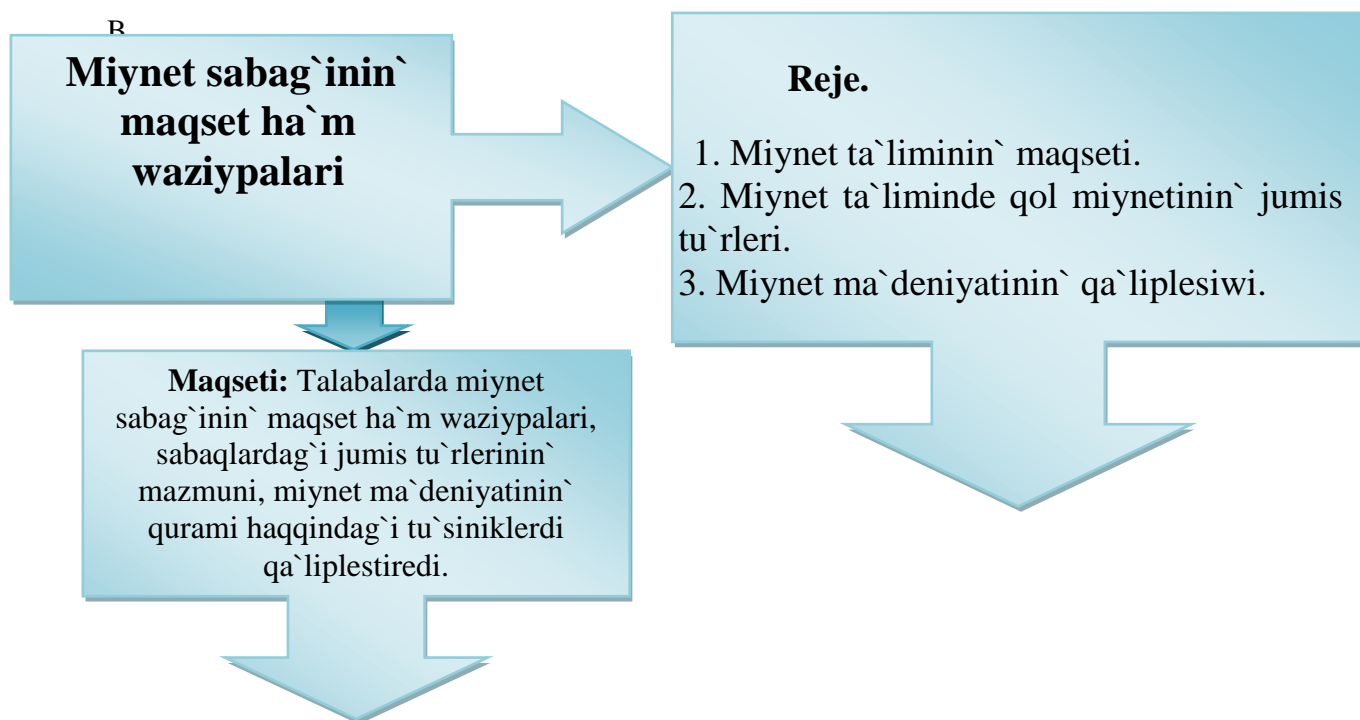
4. R.A.Mavlonova ,Goroxova,Ogluzdina O., “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil

Tema: Miynet sabag`inin` maqseti ha`m waziypalari.

Hunarni asrobon nedkumdur oxir,

Olib tuproqamu ketkumdur oxir.

A. Nawayi.

Oqiw barisinin` na`tiyjeleri:

Talabalar biliwleri kerek.

1. Miynet sabag`inin` maqset ha`m waziypalari haqqindag`i teoriyalik ha`m a`meliy bilimlerge iye boliw..

2. Miynet ta`limi ha`m ta`rbiyasinin` tiykarg`i waziypalarin tu`siniw.

3. Miynet sabaqlarinin` a`hmiyeti ha`m jumis tu`rleri haqqindag`i bilimlerge iye boliw.

Erkin ha`r ta`repleme kamalg`a jetken barkamal insan ushin za`ru`r bolg`an ruwhiy ta`repleri, iymanlilik`i, watansu`ygishligi, insang`a sheksiz muxabbati, dosliq, sadiqliq, miynet su`ygishlik, jigerlilik siyaqli pa`ziyletlerdi qa`liplestiriw za`ru`r.

Ulli alimlarimiz ta`repien jaratilg`an awizeki ha`m jazba do`retiwshiligi a`wladtan-a`wladqa o`tip kiyatirg`an, iyman-insapliliq sirlarinin` teoriyaliq ha`m a`meliy ta`repleri tuwrali bilimlari mepnen jaslardi qurallandiriw kerek boladi.

O`zbekstan Respublikasi Oliy Ma`jlisi 1997-jil 29-avgustta qabil etilgen «Bilimlendiriw haqqinda»g`i jan`a Nizami ha`m «Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`ri» bilimlendiriw tarawindag`i siyasatimizdi belgilep berdi. U`zliksiz bilimlendiriwdi sho`lkemlestiriwdi rawajlandiriw printsipleri u`zliksiz bilimlendiriwdi en jaydiriwi, u`zliksiz bilimlendiriw sistemasi ha`m tu`rleri ma`selelerin o`z ishine alg`an. Birinshi Prezidentimiz I.A. Karimov «Ha`r bir insannin`, a`sirese endi g`ana o`mirge qa`dem qoyip atirg`an jaslardin` sanasina a`ne usunday pikirdi sin`diriw kerek, olar ortag`a qoyilg`an maqsetke erisiwi o`zlerine baylanisli ekenligin, yag`niy, bull na`rseler olardin` qatan`liliq penen taslag`an qa`demi, ku`sh-jigeri, qayrati, toliq pidakerligi ha`m sheksiz miynetsu`ygishliklerine baylanisli ekenligin tu`sinip jetiwi kerek» degen edi.

Miynetti marapatlaw, aqildin` qa`dim-qimbatin, onin` mashaqati ushin shin kewilden gu`resiw, o`sip kamalg`a kelip atirg`an jas a`wladqa ta`rlim-ta`rbiya beriw protsessinde miynetke mu`na`siybetlerin qa`liplestirip kerek bolip, jas a`wlad ja`miyetimizdin` rawajlaniwina, miynet ka`sip-o`nerleri menen o`z u`leslerin qosiw pedagog ta`rbiyashilardin` aldinda turg`an en` za`ru`r waziypalardan biri bolip esaplanadi. Kishi klass oqiwshilari qol miynetine u`yretiwdin` tiykarg`i maqseti, baslawish miynet elementleri basqishlarin yag`niy islegen jumislarinin` a`piwayi elementleri (qag`azlardi bu`klew, qiyiw, kleylew, geometriyaliq figuralardi jasaw, applikatsiya jumislari)ni jasaw baslaydi.

Bunnan tisqari qol miynetine u`yretiwde «Tigiw ha`m pishiw», «Pa`zendeshilik», «Plastilin menen islew», «Qag`az ha`m kardon menen islew», «Applikatsiya ha`m mozayka isleri» tu`rleri menen basqishpa-basqish tanisip baradi. Ha`r bir bo`lim oqiwshilardi o`mirge mustaqil ta`rbiyalawda za`ru`r orin iyeleydi.

Jaratilg`an miynet na`tijeleri o`zine ha`m do`gerek-a`tirapindag`ilarg`a paydasi tiyiwin ko`rgen oqiwshi miynetin asirap abaylawg`a ha`m miynet adamlarinin` miynet na`tijeleri de hu`rmet qiliwg`a u`yrenedi.

Tapsirilg`an jumisqa juwapkershilik sezimi ha`m miynette ta`rtip-intizamdi ta`rbiyalaw, oqitiwdi islep shig`ariw menen birge alip bariliwi salamatliq ha`m jas ushin paydali, ja`miyet ushin kerekli miynet izbe-izligin a`melge asiradi.

Baslawish mekteplerde miynet ta`limi ha`m ta`rbiyasinin` tiykarg`i waziypalari oqiwshilardi miynetke tayarlaw, oqitiw ha`m uliwma bilim beriw mekteplerinin` baslawish klasslarinda ka`sip tan`law izbe-izligin jetilistiriw, ma`mleketlik bilimlendiriw standartlari talabi boyinsha ta`rbiyalaw ha`m de oqiwshilardi ka`sip-o`ner iyesi bolip jetilisiwine teoriyaliq ha`m a`meliy bilim beriwden quram tapqan.

Miynet ma`deniyatinin` quram taptiriwi ushin sabaqlarda barqulla balalardin` itibarin a`sbap ha`m materiallardi saqlaw qag`iydasi ha`m de jaylastiriw ta`rtibine, jumis orninin` duris u`skeneleniwine,

materiallardan u`nemlilik penen paydalaniw usillarına, is ha`reketlerinin` normalari ha`m sapasına, jumis ko`rsetkishin ta`miyinlewshi keshelerge, bezew jumislarında aling`an aniqliq ha`m tazaliqqa a`mel qiliwi ha`m islep atirg`an na`rsesinin` suliw etip bezetiliwine talap etip bariwi kerek boladi.

Kerekli material ha`m a`sbaplari menen jeterli da`rejede ta`miyinlenbegenlikten ha`m miynet ma`deniyatin qa`liplestiriwge unamli ta`sir etedi. Geyde oqiwshilardin` tayarlanbag`ani ha`m biriktrilmegenlikten oqitiwshinin` ko`p waqti biykarg`a ketedi: birewleri qayshini, ekinshisi qag`azdi alip kelmewi shinig`iwlarg`a qatnasiwi jumis islep atirg`an dostisinin na`rselerdi sorap shalg`itadi. Sonin` ushin mug`allim sabaq baslawdan aldin topar sa`rdarlarinin` ja`rdemi menen oqiwshilar arasindag`i o`z-ara dosliq ja`rdemlerine su`yenip o`z waqtında ilajlarin ko`riwi kerek. Biraq, ha`r qanday jag`dayda da oqiwshinin` u`yge jibermew yamasa jazalaw ta`rtibi menen oqiwshini bos qaldirmaw kerek boladi.

Miynet ta`limine do`retiwshen`lik iskerligine qaray miynetinin` aqliy rawajlanıwi faktorına aylantirmaydi. Bilimlerde qollawdi talap etpeydi, aqildi isletpeytug`in miynet tu`ri aqliy qa`biletin o`sirmeydi.

Miynet ta`limi ha`r ta`repleme bolip, bunda miynet protsessinde belgilengen ta`rtipte ha`m ha`reketler izbe-izligine a`mel qiliw kerekligin turaqli tu`rde tu`sintirip bariw menen birge bolatug`in ko`p ma`rtelik shinig`iwlar na`tiyjesinde quram tabadi.

Sorawlar.

1. Miynet degende nenii tu`sinesiz?
2. Miynetke qanday mu`na`siybette bolıw kerek?
3. Baslawish klasslarda qanday jumislar u`yreniledi?
4. Qol miynetine u`yretiwde tiykarg`i maqset ne?

Tapsirmalar.

1. Qol miyneti jumislarına do`retiwshilik penen jantasiw nege itibar qaratiw kerekligin aytin`.
2. Miynet sabaqlarında jumis quralların jaylastirin`.

A`debiyatlar.

1. O`zbekstan Respublikasi «Bilimlendiriw haqqında»g`i Nizami (Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997—yil. T., «Sharq» nashiriyoti).
2. «Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`ri» (Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997—yil. T., «Sharq» nashiriyoti).
3. R.A.Mavlonova, O.T.To`raeva, K.M.Xoliqberdiev “Pedagogika” T., “O`qituvchi” 1998 yil
4. X.Sanaqulov ,M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil

Tema: Miynet ta'liminin formasi ha'm metodlari.

Ilim-texnikanin` ku`n sayin rawajlanip jaslardin` sanasinin` rawajlaniwina ta`sir etiw, olardin` belsendishii tek g`ana bilimlendiriw mazmunin g`ana emes, al oqitiw protsessinin` usili ha'm sho`lkemlestiriliwin, oqitiwg`a qizig`iwshilig`in, do`retiwshilik qa`biletin, iyelegen bilimlerin a`melde qollana biliwin rawajlandiriw maqsetinde ele de jetilistiriwdi maqset etedi. Bul bolsa mekteplerdin` moynina jaslarda do`retiwshilik qa`biletti oyatip ha`r anday xizmetke do`retiwshen`lik penen qaraw faktorlarinin` tiykarin taptiriwg`a, do`retiwshilik ma`selelerdi erkin sheshiwge u`yretiw waziypasin ju`kleydi.

Miynet ta`limine u`yretiwdin` a`hmiyeti miynet ko`nlikpelerin iyelew imkaniyatini beriw menen sheklenbey, kerisinshe bul ko`nlikpeler ha`mme ushin kerek ekenligin atap etiw kerek. Ko`plegen ilmiy ken`esler, eger de olarda qatnasqan adamlar turmisliq jumislardi islewdi bilse: awqat pisiriw, kiyim jamaw, tazaliqti saqlaw ha`m usi siyaqlilardi bilmegende zamanago`y pedagogika jetiskenlikke erispegen bolar edi.

Miynet ta`limine u`yretiwde de zamanago`y pedagogikalik jumislardi duris sho`lkemlestiriw ha`m onin` usillarina qoyilatug`in talaplarina muwapiq ta`rizde a`melge asiriw kerek. Oqitiw metodlari-bul oqitiwshi ha`m oqiwshilardin` usillari bolip, bulardin` ja`rdeminde oqitiwshi oqiwshilardin` bilim, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin iyelewine erisedi. Oqitiwshi o`zining ta`jiriybesinde oqitiwdin` ha`r tu`rli usillarina paydalanivi mu`mkin. Oqitiwshinin` aldig`a talpinisi, onin` is-ha`reketi, sabaqta oqiwshilardin` diqqat itibarinin` to`menlemewine, pikirlerdin` ja`mlengen boliwina, olardin` u`zliksizligine bag`darlang`an boliwi kerek. Oqitiwshi sabaqtin` ha`r bir minutin qa`dirlep, oqiwshilardi da sog`an u`yretiw kerek. Ha`r bir oqitiwshig`a o`zining usili, o`zining usilinin` o`zine say o`zgesheliklerine iye boliw huquqi berilgen. Biraq, bulardin` ba`rshesine bekkem bilim, bir qarag`anda ha`mmege aniq bolg`an haqiqatlardi iyelep aliwina erisiw mu`mkin ekenliginde aytip o`tiw orinli boladi.

O`z xizmetin mug`allimshilin` miynetine bag`ishlaytug`in oqitiwshilar mine usi ba`rshege belgili bolg`an haqiqatliqti o`zlestiriwden baslawi tiyis. Olar sabaqlarda sa`wbetlesip, aytip beriw, a`meliy shinig`iqlar siyaqlilardan paydalanip o`zlestirgenlerin tekseriw, jan`a temani tu`sintiriw ha`m o`tilgenlerdi bekkemlewdi en` bastan u`yreniw kerek boladi. Tek g`ana ba`rshege belgili bolg`an haqiqatlardi o`zlestirgenen keyin g`ana ha`m klasstin` imkaniyatlarin na`zerde tutip, jan`asin qollaniw mu`mkin boladi.

Miynet ta`limi bilimlerin iyelew, o`zlestiriw, a`melde qollaniw ha`m oqiwshilardi rawajlandiriw protsessinin` jetiskenligi tiykarinan oqitiwshinin` bilimi ha`m de jumisqa do`retiwshen`lik penen qarawg`a baylanisli.

Miynet ta`limin a`meliy minet xizmeti menen birlestiriw ha`m oqiwshilardin` ilmiy bilimlerin teren` o`zlestiriwdi ta`miyinlewde oqitiwdin` ha`r tu`rli usillaridan paydalaniladi. Teoriyaliq materiallardi tu`sintiriw waqtinda oqitiwshi oqiwshilardin` bilimleri ha`m ta`jiriybesine su`yenedi. Oqiwshilar ta`repinen orinlang`an barliq miynetlerine baylanisli ha`reketler teoriyaliq bilimlerin biliwge su`yenedi.

Tek ju`zeki shamali jol menen iyelengen ko`nlikpe ha`m ta`jiriybeler tar ma`nide puxta bola almaydi. A`meliy tapsirmalardi tan`law miynet tayarlig`in teoriyalig ha`m a`meliy da`rejesin ko`teriw waziypalarina boysindiriliwi kerek. Oqiwshilarg`a berilgen tapsirmalar, olardin` do`retiwshilik izlenisleri, bilim aliw ha`m a`debiyatlar menen islesiw ko`nlikpesin qa`liplestiriw kerek.

Baslawish klasslarda jumis materiallarinin` mazmuni ko`lemi ha`m usillari oqiwshilardin` tayarliq basqishina say keliwi kerek. Oqiw materiallarina oqiwshilarg`a jetikizip beriwden tek a`piwayilastiriw joli menen bariw maqsetke muwapiq bolmaydi. Bunday jol menen bariw oqiwshilardin` aqiliy rawajlaniw ta`miyinley almaydi. Ha`r bir temani u`yreniwde a`piwayidan qiying`a qaray bariw maqsetke muwapiq keledi.

Ko`plegen oqitiwshilar oqitiwdin` ha`r tu`rli metod ha`m usillarin qollanip, sonday-aq, klasstan tis jumislardi qiziqli etip, jaqsi o`zlestiriw na`tiyjelerine erisip atir ha`m bilimge muxabbati ha`m de qizig`iwshilig`in sin`dirip barmaqta. Bunday oqitiwshilar qol miynetin u`yreniwde oqiwshilarg`a turmisliq tarawdag`i bilim ha`m ko`nlikpelerin sin`diriw menen birge, olarda do`retiwshilik qa`biletlerin ha`m biliw bolg`an qizig`iwshiliqlarin, o`zbetinshe pikirlewinin` o`siwine ja`rdem berip atir.

Oqitiw usillari, oqiwshilardin` sizilmani oqitiwshi sizg`an o`lshemlerge tiykarlanip emes, al, buyimdi o`zleri qa`legen o`lshemi boyinsha sizip iyelegen bilimlerin a`melde qollana alatug`inday da`rejede boliw bilimlerin sonday da`rejede iyelewine xizmet etiw kerek.

Qol miynetine u`yretiwde qollanilatug`in tiykar`i usillar sistemasi to`mendegilerden ibarat.

1. Awizeki bayanlaw.
2. Tu`sindiriw ha`m hikayalaw.
3. Sa`wbet.
4. Shinig`iwlar.
5. A`meliy jumislar.
6. Laboratoriyaliq jumislar.
7. O`z betinshe jumislar.
8. Ekskursiya.
9. Kitap penen islew.
10. Texnikaliq qurallar.

Miynetti oqitiw protsessinde oqiwshilardi miynet ta`limi ha`m ta`rbiyasina tayarlawda mine usi usillardan na`tiyjeli paydalanilsa oqitiwshi oqiwshilardin` miynet ta`limi ha`m ta`rbiyasinin` ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerin iyelewlere ha`m miynetke tayarlaw duris ta`rbiyalansa, haqiqiy miynetkesh ushin za`ru`r bolg`an sipatlar qa`liplesedi

Awizeki bayanlaw –usili eki tu`rli ko`riniste bolwi mu`mkin: 1. Monolog ta`rizinde bayanlaw, bunda tek oqitiwshi so`yleydi, oqiwshilar bolsa onin` so`zin tu`sinip aladi. Qol mineti sabaqlarinda bunday tu`sindiriw ha`m hikaya qiliw, instruktiv ko`riniste boladi. 2. Dialog ta`rizinde bayan etiw, bul oqitiwshi ha`m oqiwshilardin` o`z-ara sa`wbeti bolip esaplanadi.

Tu`sendiriw ha`m hikayalaw-Bunda materialdi janli ha`m obrazli ta`rizde bayan etiw tiyis. Bunda jan`a bilimdi oqitiwshinin` o`zi beredi. Geyde sa`wbetlesiw dawaminda oqiwshilardin` qanshelli o`zlestirip atirg`anin biliw maqsetinde olarg`a sorawlar menen mu`ra`jat etiw maqsetke muwapiq boladi. Sebebi, hikaya eger de islengen jumislar natural su`wretler, su`wretler, foto su`wretler ha`m usi siyaqlilardi ko`rsetip islense, bir qansha tu`siniklirek bolar edi. Buni tu`sendirip atirg`anda-ko`rset ha`m tu`sendir degen qag`iyda orinlanadi. Jan`a materialdi bayanlawda oqiwshilardin` birdey emesligin na`zerde tutiw kerek. Tu`sendiriwde bul o`zlestiriwshilerge ayriqsha itibar beriliwi tiyis. Hikayalaw protsessinde olardin` tu`siniklerin aktivlestiriw maqsetinde tu`sintirilip atirg`an material boyinsha olarg`a bir-eki soraw da beriw mu`mkin.

Sa`wbet-tu`rli oqiw maqsetlerinde, yag`niy jan`a da`stu`r materiallarin bayanlaw, bilimlerdi rejelestiriw ha`m teren`lestiriw ushin ta`kiralaw protsessinde, oqiwshilardin` bilimin tekseriw ushin qollaniliwi mu`mkin.

Oqiwshilardi olardag`i qizig`iwshiliqti qozg`ap, sorawlardi beriwge u`yretiw paydali boladi. uliwmalig ta`rizde o`tiletug`in sa`wbet jaqsi na`tiyje beredi.

Sa`wbet hikaya siyaqli qanday da bir talaplarg`a juwap beriw kerek, yag`niy:

-sorawlar oqiwshilardin` aqiliy belsendiligini arttiriw ha`m olardi aniq ha`m isenimli ta`rizde izlewge tartatug`in day da`rejede du`ziliwi sha`rt;

-mazmunin aship beriwde izbe-izlik bolivi ushin sa`wbettin` rejesi aldinnan du`zilip qoyilg`an sorawlar bolivi kerek.

-oqiwshilardin` diqqati qaysi da`lil ha`m juwmaqlarg`a qaratiliwi aldin ala belgileniwi tiyis.

Sa`wbetlesiw oqiw materialinin` teren` bilimdi iyelewine ja`rdem beriw, oqiwshilarda bolajaq a`meliy jumisti aqilliliq penen rejelestiriw ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin qa`liplestiriwde ja`rdemshi xizmetin o`tegen bolivi; iyelengen bilimlerdi a`melde qollaniw ko`nlikpelerin sin`diriwge ja`rdem beriw kerek.

Shinig`iwlar aling`an bilim ha`m ko`nlikpelerdi bekkemlew maqsetinde o`tkeriledi. Oqitiwshi ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerdi bekkemlew maqsetinde oqiwshilarg`a ha`r tu`rli shinig`iwlar beredi, bunda ol do`retishen`lik xarakterdegi jumislardi sho`lkemlestirip, ko`birek erkinlikni talap etiwshi shinig`iwlardi na`zerde tutadi.

Bul metodtin` ma`nisi barg`an sayin qiyinlasip bariwshi usil ha`m ha`reketlerdin` aqliy ha`m ko`p ma`rte ta`kiralaniwshi bolip esaplanadi.

Shinig`iwlar ja`ma`a`t bolip ha`m jeke ta`rtipte o`tkeriledi, yag`niy pu`tkil bir toparda birdey jumisti ha`m barliq oqiwshilar ha`r tu`rli jumislardi islewi mu`mkin.

Shinig`iwlardin` xarakterli o`zgesheligi bu`gingi ku`nde qanday da bir ha`rekettin` ta`kiralaniwi bolg`anliqtan oqiwshilarda islenip atirg`an jumisqa qarag`anda qizig`iwshiliqti saqlaw talap etiledi.

Shinig`iwlardin` son`inda jumislardi analizlew, en` jaqsi islengen jumislardin` analizlerine qaray, kim qanday na`tiyjelerge eriskenligin ko`rsetiw mu`mkin. Ha`zirgi waqitta kemshilikler u`stinde de toqtalip o`tiw ha`m jumistin` sapasin jaqsilaw yamasa orinlaniw tezligin arttiriw ushin neler islew kerek ekenligin tu`sendirip bariw lazim.

A`meliy jumislari o`qiwshilarg`a iyelengen bilimlardi a`melde qollaniwdi u`yretiwge ja`rdem beredi. A`meliy jumislardi orinlaw rejesin o`qiwshilardin` o`zleri erkin du`ziwi bulda u`lken ta`rbiyalıq a`hmiyetke iye bolip esaplanadi.

Ko`rgizbeli qurallardin` o`qiwshilar ta`repiyin orinlanıwi da a`meliy jumislarg`a kirisiw mu`mkin. Bul iyelengen bilimlardi bekkemlewge ja`rdem beredi.

Laboratoriya jumislari o`qitiwdin` tu`rli basqishlarında bolg`anlig`i siyaqli laboratoriya jumislarinin` o`tkeriliwi, iyelengen bilimlardin` bekkemligin arttiradi, bilimlardi bekkemlewge ja`rdem beredi, olardi a`melde qollaniw`a u`yretiw ushin xizmet etedi.

Laboratoriyaliq jumislari jan`a bilimlardi beriw maqsetlerine de o`tkeriliwi mu`mkin.

Laboratoriya o`tkeriw protsessinde o`qiwshilarda juwapkershilikti seziw, ku`zetiwshe`lik, diqqat-itibarlılıq rawajlanıp baradi.

O`z betinshe jumislari-Bul o`qitiwshe`nin` qatnasiwsiz, biraq onin` tapsirmasi menen, arnawli ajratilg`an waqıtta orinlanatug`in jumis bolıp esaplanadi. Bunda da o`qiwshilar o`zlerinin` talpinislarin qollanıp ha`m de aqliy ha`m fizikalıy ha`reketlerinin` na`tiyjelerin yamasa ha`r tu`rli formada ko`rsetip tapsiriw`a qoyilg`an maqsetke aqilıllıq penen erisiwge ha`reket etedi.

Da`slepki sabaqlardan baslap jumisti, o`qiwshilardin` qol miynetin iyelewi ushin teoriyalıq bilimler ha`m a`meliy ko`nlikpeler arasındag`i u`zliksizliti saqlag`an halda sho`lkemlestiriw kerek ekenligin seziwi tiyis. O`qiwshilarda ko`nlikpeni qa`liplestiriw aqliy xizmetten ajiralg`an halda bolmawı kerek.

O`z betinshe jumislardi orinlaw protsessinde ko`nlikpelerdin` qa`liplesiwi menen birge o`qiwshi o`z ku`shleri menen bilim, ko`nlikpe ha`m qa`biletlerin de sinaqtan o`tkeredi.

o`z betinshe jumislardin` ken` tu`rde qollaniliwi o`qiwshilarda islenetug`in jumisqa do`retiwshen`lik penen qaraw, olardag`i biliwge bolg`an qizig`iwshiliqlarin, aling`an bilimlerin a`melde qollana biliwin rawajlandiriw`a ja`rdem beredi.

Ekskursiya-biliwdin`, qizig`iwshiliqtin` en` joqarg`i shin`i bolıp esaplanadi. O`qiwshilarg`a o`z betinshi ko`nlikpelerdi sin`diriw ha`m o`mirdi biliwge u`yretiw de za`ru`r orindi iyeleydi. Eger de ekskursiyalardi o`tkeriwde islep shig`ariw wa`killeri de qatnassa, ol ele de na`tiyjeli boladi. Ekskursiya protsessinde o`qiwshilar islep shig`ariw texnologiyasi menen jaqinnan tanisadi. Ekskursiyani o`tkeriwden aldın o`qiwshilardin` aldına qanday da bir anıq maqset qoyiw, ekskursiyadan son` soraw-juwap o`tkeriw kerek. Ma`selen, toqimashiliq kombinatına ekskursiya sho`lkemlestiriwden aldın o`qiwshilarg`a toparlar boyınsha tapsirmalar beriw mu`mkin. Toparlardan biri ekskursiyadan son` albom bezeydi, jipi iyiriw tsexinin` en` jaqsi jumisshilarin jazıp shig`adi, su`wretler saladı, ekinshi topar toqiwdin` texnologiyaliq protsessin jazadı, u`shinshi topar jumisti boyaw bo`limine alıp baradı h.t.b.

Kitap penen islesiw. Bu`gingi ku`nde miynet pa`ni boyınsha 1,2,3,4-klasslarga arnalg`an «Miyet» sabaqlig`i tiykarinan o`qitiwshe`dan o`qiwshilardi kitap penen islesiwge u`yretiw talap etiledi. Usi maqsette to`mendegi kitaplardan paydalaniw maqsetke muwapiq boladı: 1. Kuznetsovın` «1-3-klasslarda qag`az ha`m kardon menen islew», 2. «Baslawish klasslarda texnikaliq model», 3. «1-3 klasslarda miynet boyınsha albom», 4. «Baslawish klasslarda ta`biyiy materiallar menen islew» h.t.b.

Oqiwshilardi kitap penen tanistiriwdan aldın oqitiwshin` o`zi usi kitaptı puxta u`yrenip shıqan bolıwi, onda nelerdi usinis etiwge bolatug`inlig`in belgilep shig`iw kerek. Oqiwshilardi kitap penen erkin islesiwge a`ste-aqirinliq penen u`yretip bariw kerek.

Texnikaliq qurallar qol miynet shinig`iwlarında ayirim bo`limlerin u`yreniwde, ka`sipler, materiallardı tayarlaw texnologiyasi, qa`wipsiz texnikasi qag`iydaların tanistiriw mu`na`siybeti menen qollaniladi.

Atap o`tilgen usillar miynet pa`ni mug`allimleri ta`repinen na`tiyjeli qollanilip kelinbekte. Bilimlerdi iyelew, o`zlestiriw, a`melde qollaniw ha`m oqiwshilardi rawajlandiriw protsessinin` na`tijeliligini oqitiwshinin` bilimi ha`m de islenip atirg`an jumisqa do`retiwshen`lik penen jantasiwg`a baylanisli. Qol miyneti oqitiwshisi da`stu`rde na`zerde tutilg`an miynetin` barliq tu`rlerin jaqsi bilıwi kerek. Tek g`ana do`retiwshen`lik pikir ju`ritip isleytug`in, o`zinin` jumisina oqitiwdin` ha`r tu`rli usillari menen birge, pedagogikalıq texnologiyalardan ha`m interaktiv metodlardan paydalanıp sabaqlardi sho`lkemlestirgen oqitiwshi g`ana ja`miyettin` mekteptin` aldına qoyg`an waziypaların na`tiyjeli orinlawına ja`rdem beredi.

Oqiw materialin ilaji barınsha qiziqli ha`m oqimisli etip o`tkende, bilim jaqsi iyelenedi ha`m oqiwshinin` ju`regine sin`ip oni a`melde qollaniwi an`sat boladi.

Ha`r bir oqiwshinin` qizig`iwshilig`i ha`r tu`rli boladi, solay eken jeke ta`rtipte, ha`r bir oqiwshi menen islesiw talap etiledi. Bunnan tisqari bir klassta, bir jastag`i oqiwshilardin` rawajlanıw da`rejesi ha`m de bilimlerin iyelew tezligi ha`r tu`rli boladi.

Sabaqlardi duris sho`lkemlestiriw ha`r tu`rli o`zlestiriwshi oqiwshilar menen islesiwdi aldın ala oylap qoyilg`an du`zilisi bolıwi sha`rt. To`men o`zlestiretug`in oqiwshilarg`a da, jaqsi o`zlestiretug`in oqiwshilarg`a da aldın ala bo`lek tapsirmalardi tayarlap qoyiw kerek.

Ha`r bir oqitiwshig`a o`z usili, o`z usilinin` o`zine say o`zgesheligine iye bolıw huquqi `berilgen, degen menen sonni da atap etiw kerek, bulardin` ba`rshesi bekkem bilim beriw, miynet tarawındag`i ta`jiriybe ha`m ko`nlikpelerdi iyelew, do`retiwshilik qa`biletlerin arttiriw, bilimge bolg`an qizig`iwshilig`in o`siriwge ja`rdem beredi.

Oqitiw protsessin jetilistiriw, oqitiwdin` jan`a formasi ha`m de metodların en jaydiriwi, oqiwshilarda qizig`iwshiliqtin` artiwına, sabaqlardin` na`tiyjeliligini ku`sheytiwge, bilıw belsendiligini arttiriwg`a ja`rdem beredi. Bilıw belsendiligini rawajlandiriw o`z gezeginde buyimg`a, xizmet ko`rsetiwshi miynetke qizig`iwshilig`in rawajlandiriwg`a ko`meklesedi.

Sorawlar.

1. Miynet ta`limi metodlarinin` mazmuni nelerden ibarat?
2. Miynet pa`ni oqitiwshilarinin` usi metodlardan paydalaniwi...

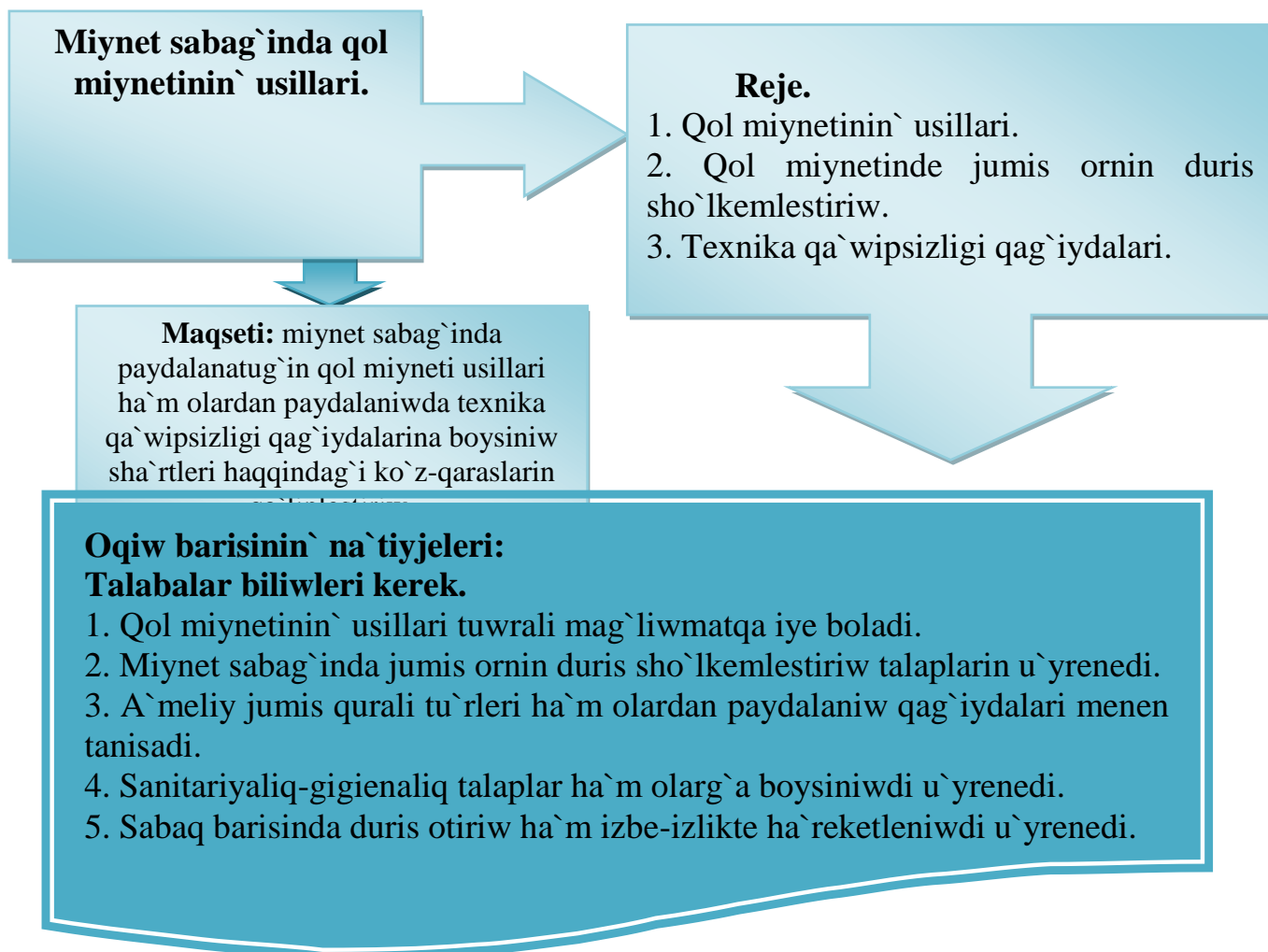
Tapsirmalar

1. Miynet ta`liminde oqitiw metodlarına ta`riyp berin`.
2. A`meliy miynet jumis tu`rlerin keltirin`.

A`debiyatlar

1. R.A.Mavlonova, O.T.To'raeva, K.M.Xoliqberdiev "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 1998 yil
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang'ich sinflarda qog'ozdan amaliy ishlar" 1996 yil
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O, "Mehnat ta'lim metodikasi" T., "O'qituvchi" 1986 yil
4. Shumulevich N.M. "Qog'ozdan texnik modellar yasash" T., "O'qituvchi" 1989 y
5. Vorob'yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O'qituvchi" 1989 yil

Tema: Miynet sabaqlarinda qol miynetinin` usillari.

Qol miynetine u`yretiw basqa pa`nlerde bolg`anlig`i siyaqli, oqitiwdin` ha`r tu`rli usillarin qollanip, olardin` ja`rdeminde oqiwshilardin` bilim, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin iyelep aliwlarina, sonday-aq, biliw qa`biletlerin rawajlaniwina erisiledi.

Oqiwshilardan o`tilip atirg`an temani emes, al o`zlerinin` so`zleri menen buyimin eslewi talap etiledi. Biraq, tiykarg`i orindi ele de u`lgi, tayar ko`rgizbe boyinsha islew iyeleydi. Bu`gingi ku`n zamanago`y mektebi sabag`inin` zamanago`yligin arttirdi, jetilistirdi ha`m og`an bezew berdi. Oqitiwshi sabaqqa tayarlanar eken, ha`r bir tayar tema usi sabaq ushin, onin` maqseti ha`m waziypalarina muwapiq keletug`in jumistin` usili ha`m ko`rgizbeli quralin tayarlaydi.

Qol miyneti sabaqlarında a`dette bir yamasa eki a`sbaptan paydalaniladi, olardi bolsa na`wbetshiler tarqatadi. Stoldin` u`stinde diqqatti bo`letug`in hesh qanday na`rse bolmawi tiyis.

A`sbaplardi, a`sirese, kesiwshi a`sbaplardi o`zleri ushin arnap islengen qaplarında saqlag`an maqul. Ha`r bir qap a`sbaptin` qanday da bir tu`rine mo`lsherlengen boladi. Na`wbetshi oqitiwshi a`sbaplardi tarqatiwdi barqulla birinshi partadan baslaydi, bunda oqiwshilar ta`rtip ha`m u`nemlilikke u`yrenedi.

Barliq paydalanilatug`in a`sbaplar klass shkaflarında saqlanadi, jumisti islep bolg`annan son` a`sbaplardi oqiwshilar tazalap juwip, sipirip na`wbetshi oqiwshig`a tapsiradi.

Jumis bo`lmesinde oqiwshilarg`a a`sbaplardi isletiw ha`m saqlaw qag`iydalarin esletip turiwshi plakat, elsetpeler asilip turiwi kerek. Qa`wipsizlik texnikasi qag`iydalarina toliq a`mel qiliw, baxitsiz ha`diyselerdin` aldin aliwdin` isenimli girewi bolip esaplanadi. A`sbaplardi isletiw qag`iydalarin oqiwshilar waqti-waqti menen ta`kirarlap turiwi kerek. Qanday da bir qag`iydani tu`sindirgende oqitiwshi sebepten bunday islew kerek ekenligin, bul qag`iydalarg`a a`mel qilinbasa qanday kewilsizlikler ju`z beriwi mu`mkinligin tu`sintirip baradi. Qa`wipsizlik texnikasinin` barliq qag`iydalari so`zsiz orinlaniwi kerek boladi.

Jumis bo`lmelerinde ha`m a`sbaplardan pydalaniw boyinsha texnika qa`wipsizligi qag`iydalarin to`mendegishe uliwmalastiriwimiz mu`mkin.

1. Jumis bo`lmesine tek oqitiwshinin` ruxsati menen kiredi.

2. Ha`r bir oqiwshi tek o`zinin` ornında isleydi. Eger de jumis ja`ma`a`t bolip islenetug`in bolsa oqiwshilar o`z waziypalarin jaqsi biledi.

3. Jumis tek oqitiwshinin` ruxsati menen baslanadi.

4. Jumisti baslawdan aldin, jumis ornin`di tayarla, a`sbaplardi duris ha`m qolayli etip jaylastir. On` qol menen uslanatug`in a`sbaplardi on` ta`repke, shep qol menen uslanatug`in na`rselerdi shep ta`repke qoy, tesetug`in, kesetug`in a`sbaplardi hesh qashan eki a`sbaptin` arasina qoyma, olardi barqulla o`zinin` ornina, o`tkir ta`repin qa`wipsiz qilip, uslag`ishin o`zin`e qaratip qoy. A`sbaplardi oynama, olar oyinshiq emes.

5. Jumis waqtında jumis ornin`di ta`rtipli saqla.

6. O`tpeytug`in yamasa buziq a`sbap penen isleme.

7. A`sbaplardi qollang`anda, oni oqitiwshi ko`rsetkenindey etip usla.

8. A`sbaplardi asira, olardi duris, o`z ornında qollan, qollanip bolg`annan keyin olardi tazalap, juwilatug`inlarin juwip, sipirilatug`inlarin sipirip tazalap qoy.

9. Na`rseni, ha`r bir detaldi alding`idan jaqsiraq, ta`rtiplirek etip islewge ha`reket et.

10. Jumisti tamamlag`annan son`, jumis ornin`di tezde tazalap ta`rtipli etip qoy.

Ha`r tu`rli a`sbap-u`skenelerden paydalang`an qa`wipsizlik texnikasi qag`iydalari.

1. Qayshini belgilengen jerde, belgilengen orında saqla.

2. Qayshinin` ushin joqari qaratip uslama.

3. Qayshini ashiq halında qaldirma.

4. Qayshini ju`rip qollanba.

5. Qayshini tek jabiqliq turg`an halında ushinan uslap dostin`a ber.

6. Qayshini qollanip atirg`anda kesiletug`in na`rsenin` bag`darin ha`m materialdi uslap turg`an shep qol barmaqlarin baqlap tur.

7. Jaramsiz, o`tpeytug`in qayshini qollanba, oqitiwshig`a tapsir.

Bizden paydalaniw qag`iydalari.

1. Bizdi orinsiz qollanba.

2. Sirti siypaq, sirg`anaq, qatti predmetlerdi biz benen tespe.

3. Tesiletug`in predmetti qolin`menen uslama, oni stoldin`u`stine, yamasa, astina bos material qoyip tes.

Pishaq penen islew qag`iydalari.

1. Ushi domalaq pishaq penen paydalan.

2. Pishaqti oqitiwshi ko`rsetkenindey etip qollan, keskende qatti baspa.

Iyne menen islew qag`iydalari.

1. Iyneni isletip bolg`annan son`, arnawli iyne jastiqshag`a qadap qoy.

2. Iyneni hesh qashan awizin`a salma.

3. Awisiq iynelerdi, arnawli idislarinda qurg`aq halinda saqla.

4. Jumistan aldin ha`m jumistan keyin iynelerdi sanap ko`r, eger kem bolsa izlep tap.

5. Qag`az ha`m kardonnan na`rselerdi islegende birinshi tesikti a`llette biz benen tesip al.

Ko`rilgen ilajlarga qaramay, klassta kewilsizlik ju`z berse, oqitiwshi birinshi ja`rdemdi ko`rsetiwi ha`m mektep vrachin shaqiriwi tiyis. Jumis orninda yod, bint saling`an aptechka boliwi sha`rt.

Baslawi klass qol miyneti sabaqlari ushin oqiwshilar jeke papkalarin qollaniwi 1-3 klass oqiwshilarina qol miyneti sabaqlarin duris sho`lkemlestiriw ha`m olardi turaqli tu`rde o`tkeriw imkaniyatini beredi.

Bunday papkalarin`qolaylig`i sonda, onda ha`r bir oqiwshi sabaq waqtinda kerikli barliq na`rselerge a`sbaplarga, materiallarga iye boladi. Papka oqiwshilarga miynet ma`deniyati ko`nlikpelerin sin`diriwge ja`rdem beredi. Sonday-aq, papka oqiwshilarda o`zini`jumis orinlarin ha`m miynet protsessin sho`lkemlestiriw, ko`nlikpe ha`m de ta`jiriybelerin qa`liplestirige de ja`rdem beredi. Usinday en`a`piwayi miynet ko`nlikpelerin oqiwshilarda birinshi klasstag`i da`slepki qol miyneti sabaqlarinan`baslap qa`liplestirip bariw a`ste-aqirinliq penen jetilisip bariw maqsetke muwapiq boladi.

Sorawlar.

1. Qol miynetinin`usillari degenimiz ne?

2. Jumis orinlarinda islew ha`m a`sbaplardan paydalaniw qag`iydalari qanday?

3. Texnika qa`wipsizligi qag`iydalari nelerden ibarat?

4. Qayshi menen islew qag`iydalari neshew?

Tapsirmalar.

1. Qol miyneti a`meliy jumislardan u`lgiler keltirin`.

2. A`meliy sabaq islenbesin jazin`.

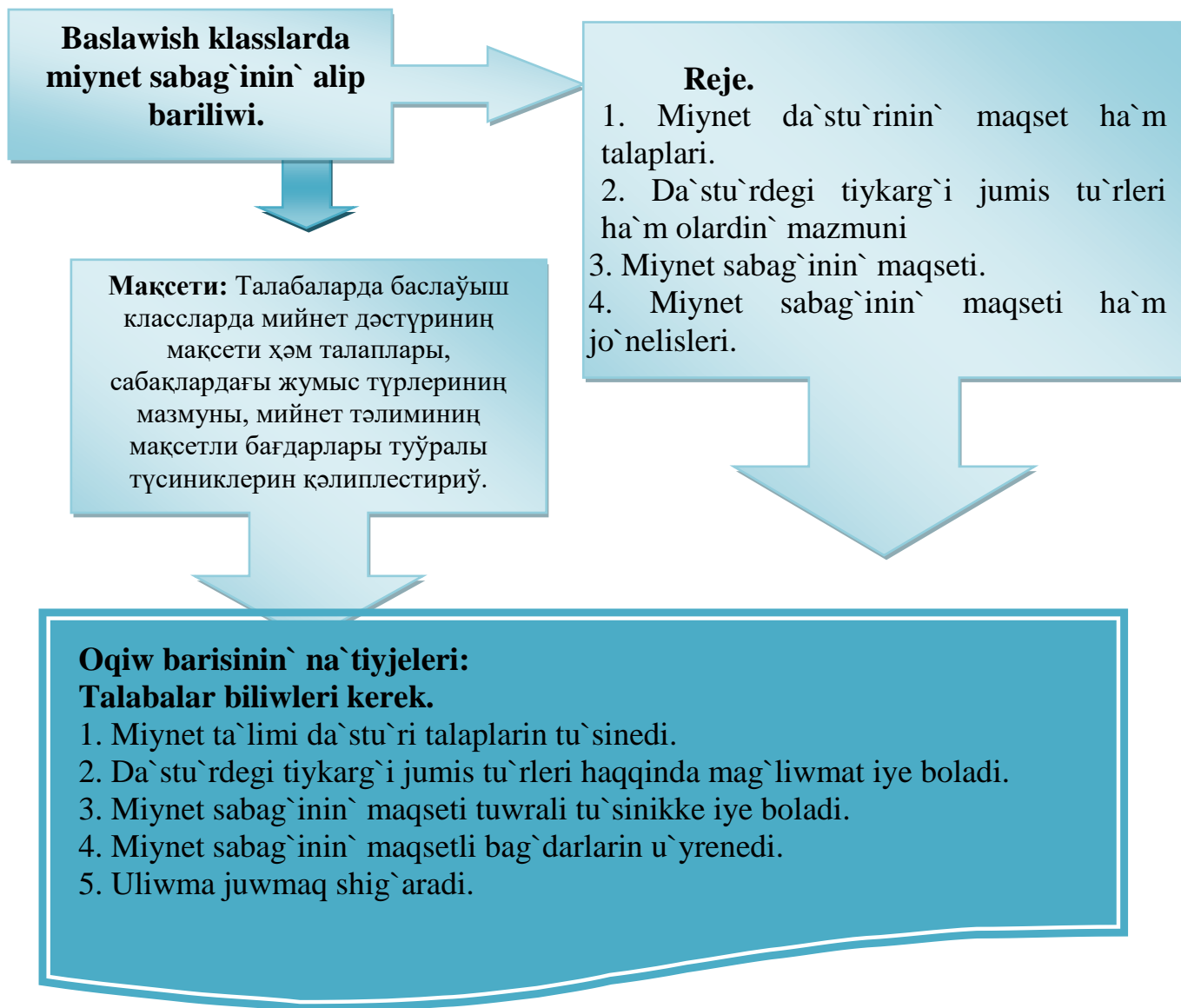
ADABIYATLAR.

1. R.A.Mavlonova, O.T.To`raeva, K.M.Xoliqberdiyev "Pedagogika" T., "O`qituvchi" 1998 yil

2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O, "Mehnat ta'lim metodikasi" T., "O'qituvchi" 1986 yil
4. Shumulevich N.M. "Qog'ozdan texnik modellar yasash" T., "O'qituvchi" 1989 y
5. Vorob'yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O'qituvchi" 1989 yil

Tema: Baslawish klasslarda miynet sabag'inin` alip bariliwi.

Baslawish klasslarda miynet ta'limine tayarlaw dasturi balalardi ha'r ta'repleme kamalg'a keliwine, aqiliy ha'm fizikaliq, ta'rbiyalig ha'm estetikaliq, sotsialig ha'm ekologiyaliq bilimlerin qaliplestiriwge ha'm ta'rbiyalawg'a qaratilg'an bolip o'z aldina to'mendegi maqsatlerdi qoyadi.

a) Balalardin` miynet ta'jiriybesin, olarda, adamlardin` islep shig'ariw haqqindagi bilimlerin ken'eytiriw, miynetsu'ygishlik ha'm miynet adamlarina orinli mu'na'siyette boliw ruwhinda ta'rbiyalaw.

b) Miynet ko'nlikpesi, miynet ma'deniyati tiykarlarin, o'zinin` jumisi ha'm doslarinin` jumisin rejelestiriw ha'm sho'lkemlestiriw ko'nlikpelerin rawajlandiriw.

Da`stu`rde tiykarinan to`rt jumis tu`rleri bar, olar;

1. Qag`az ha`m kardon menen islew.
2. Ha`r tu`rli materiallar menen islew.
3. Gezleme (tigiw ha`m pishiw) menen islew.
4. Texnikag`a medollesiw.
5. Awil xojalig`i miyneti.

O`z-o`zine xizmet ko`rsetiw bo`limi o`zlerinin` kiyimlerine ha`m otirg`an orinlarina qarawdi, azang`i, tu`ski, keshki awqat ushin dasturxan tayarlawdi o`z ishine aladi. Bunday sabaqlardi jil basinan o`tkeriw usinis etiledi, bunnan maqset oqitiwshilardi ha`m ata-analardi jil dawaminda balalardin` alg`an bilimlerin qalay qollanip atirg`anlig`in ha`m klassqa na`wbetshi bolg`anda o`z-o`zine xizmet ko`rsetiw, u`yde ata-analarina ja`rdem beriwine imkaniyat beriwden ibarat.

Texnikag`a baylanisli miynet ta`limi miynetin` to`mendegi tu`rlerin o`z ishine aladi: qag`az ha`m kardon menen islew, tawar menen islew, ha`r tu`rli materiallar plastilin, ta`biyy ha`m organikaliq emes materiallar, saban, keptirilgen japiraqlar, pa`t, shig`anaq, ilay, qum, tsement, ag`ash, jumsaq sum h.t.b

Balalarg`a buyimlardi islew ta`rtibi tuwrali, yag`niy jiynaw, bezew tuwrali aytiw, olardi isletip ko`riw qa`te-kemshiliklerin joq etiw, jumis o`nimdarlig`in arttiriw ha`m jumisti sho`lkemlestiriw h.t.b tuwrali ko`z-qaraslari payda bola baslaydi. Bunday elementlerdin` ba`rshesi keyinshelli modeller ha`m texnikaliq oyinshiqlar tayarlawda qollaniladi, uliwmalastiriladi, balalardin` do`retiwshen`lik pikirleri n arttirip b`aradi. Toplang`an miynet ta`jiriybesin do`gerek-a`tirapqa texnika menen baylanistiriwga ja`rdem beredi.

Awil xojalig`i miyneti bul sabaqlarda oqiwshilar klasstag`i janli ta`biyat mu`yeshi ha`m mekteptin` ta`jiriybe ushin ajratilg`an jerinde o`simliklerdi o`siriwge, olardi ko`beytiwge ha`m o`simliklerge qarawg`a baylanisli jumislar menen shug`illanadi.

Miynet ta`limi da`stu`ri talabalari to`mendegilerdi o`z ishine aladi.

1. Buyimlardin` ku`ndelikli jumis ushin za`ru`rligi
2. Na`rse, buyim yamasa jumisti orinlaw protsessinde balalarg`a beriliwi mu`mkin bolg`an da`stu`rde ko`rsetilgen bilim ha`m ko`nlikpelerdin` mazmunilig`i.
3. Barliq oqiwshilardi sabaqta ba`nt etiw imkaniyati.

Miynet ta`liminin` jan`a da`stu`rleri, metodlari ha`m sho`lkemlestiriw formalari negizinde islep shig`iladi. Miynet da`stu`rinde miynet ma`deniyatinin` ta`jiriybe ha`m ko`nlikpeleri sa`wlelengen bolip, og`an qarap mektep oqiwshisi, oqitiwshisi ha`m mektep xizmetine baha beriledi. Oqitiwshi oqiwshilardin` qanday da bir o`zgesheliklerin, miynet ma`deniyatinin` quramli bo`liminin` birligin esapqa alg`anda da`stu`r du`zip shig`adi.

Miynet ta`limi bag`darlarinan birinshisi ballada ha`m o`spirimde insan miynet tuwradli ha`m onin` miynetinin` o`nimliliği jaratilg`an buyimlari tuwrali, islep shig`ariw ortalg`i, materiallardin` islep shig`ariw texnologiyasi, sotsialliq shig`ariliw ekonomikasi tuwrali tu`siniklerdi payda etiwge ha`m ta`repleme qaraliwi talap etiledi.

Miynet ta`limi bag`darinin` ekinshisi oqiwshilarda shan`araqta ha`m turmistag`i waziypalarin bo`listiriw, olardi orinlaw haqqindag`i tu`siniklerin qa`liplestiredi.

Miynet ta`limi bag`darinin` u`shinshisi bolsa ha`zirgi zaman oqiwshisi ta`biyatqa ekologiyaliq mu`na`siyette boliwin qa`liplestiriw, oni awil xojalig`i tarawindag`i ta`jiriybe ha`m ko`nlikpeleri menen tanistiriw kerek boladi.

Miynet ta`limi protsessinde payda bolg`an bilimler, ko`nlikpeler ha`m ta`jiriybeler maqsetsiz b`erilmeydi, al insannin` tiykarg`i qa`bileti bolsa miynetke bolg`an qa`biletin rawajlandiriw qurali bolip esaplanadi.

Miynet sabag`inin` maqseti-shaxstin` turmista`rizine, miynet ma`deniyatina qaratilg`an aydin joldin` jaqtilaniwina, do`retiwshilik miynet penen shug`illaniwina, a`meliy, ta`rbiyalig` ha`m ruwhiy tayarliqlarin a`melge asiriw, oqiwshilardi xaliq xojalig`indag`i qa`biletlerin, aqiliy ha`m fizikaliq pa`ziyletlerin rawajlandiriw bolip esaplanadi.

Miynet ta`limi o`zinin` basqishlarinda balalar, o`spirimler ha`m jaslardin` jasi o`zgeshelikleri, funksional imkaniyatlarinin` o`zine say o`zgeshelikleri, ruwhiy rawajlaniwi, sotsialliq da`rejege iye boliwina ha`r ta`repleme jetik insan boliwina ja`rdem beredi. Bular to`mendegiler.

-Miynet su`ygishlikti ta`rbiyalaw, miynet etiwge talabin arttiriw, og`an sanali tu`rde, do`retiwshen`lik mu`na`siyette boliwin, o`z sheberligin barqulla jetilistiriwge talpiniwin qa`liplestiriw;

-Ka`siplik xizmetleri ushin a`hmiyetli bolg`an psixologiyaliq ha`m fiziologiyaliq funktsiyalarin, shaxstin` ka`siplik o`zgesheliklerinin` za`ru`r ta`replerin ha`m jeke qa`biletlerin rawajlandiriw;

-Tan`lang`an xizmet tarawindag`i ka`siplik xizmetin ken` tu`rdegi politexnikaliq bilim shen`beri ha`m ka`siplik ha`reketshen`ligi menen birge qosqan halda qa`liplestiriw;

-Quriwshiliq xizmeti protsessinde haqiqiy miynetke mu`na`siybetlerine kirisiw, ja`ma`a`tshilik miynetinde sotsialliq ta`diriybe toplaw;

-Shaxstin` barliq tarawlarda ma`deniyatin ta`rbiyalaw;

-Zamanago`y sotsialliq bilimlerde iyelew, jan`asha ekonomikaliq bilimlerde qa`liplestiriw, haqiqiy ekonomikaliq xizmetlerde qatnasiw;

-Erkinlik`ti, belsendilikti ta`rbiyalaw, mashqalali jag`daylardi do`retiwshen`lik penen sheshiwdi qa`liplestiriw, islep shig`ariwdi basqariwda aqilliliq ha`m belsendilik etiw.

Sorawlar.

1. Baslawish klasslarda qanday jumis tu`rleri bar?
2. jumis o`nimdarlig`in arttiriwda nelerge itibar beriliwi kerek?
3. O`z betinshe jumislardin` basqishlarin aytip berin`.

Tapsirmalar.

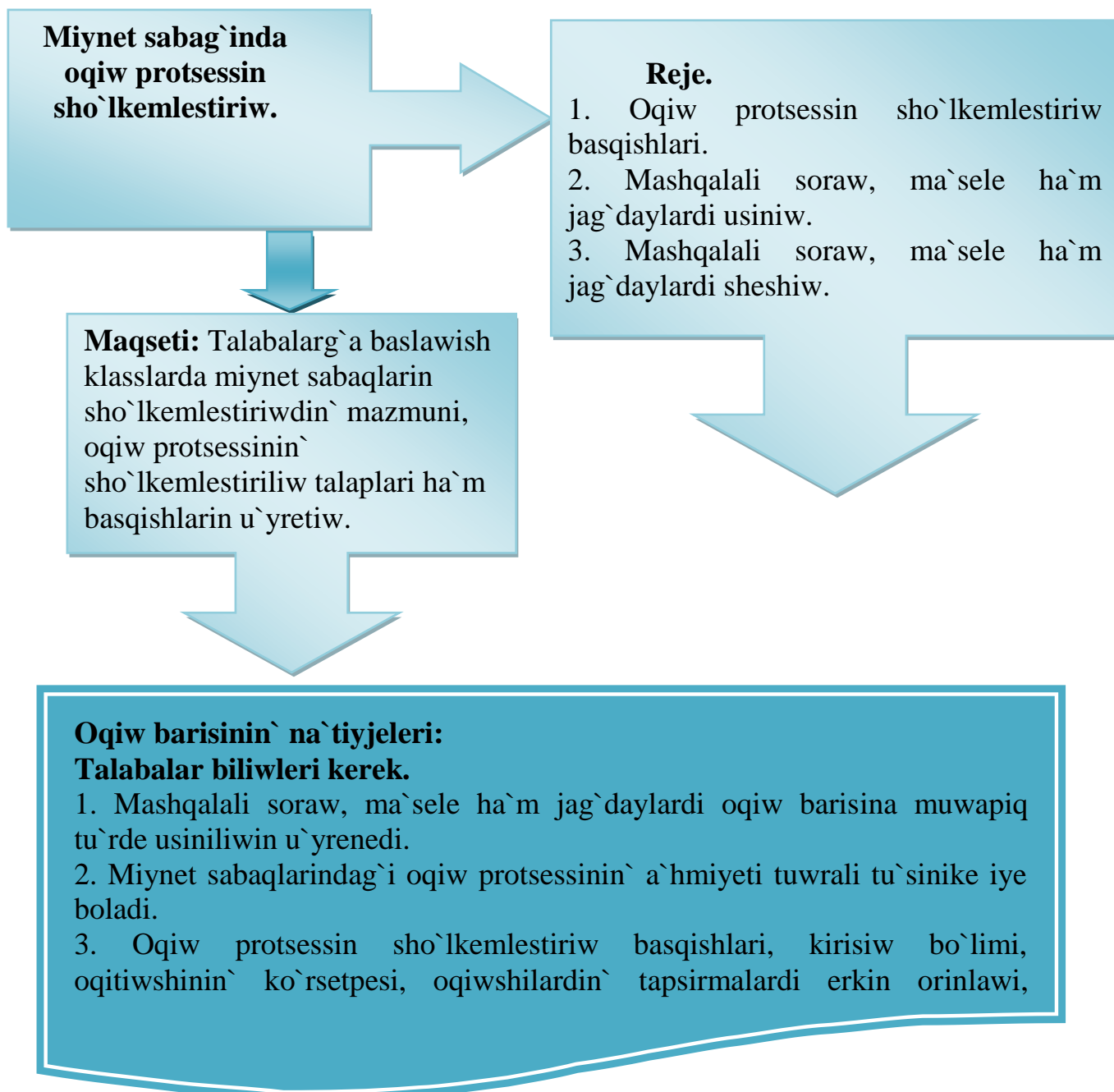
1. Miynetke baylanisli maqalalardan u`lgiler keltirin`.
2. Miynet ta`liminde ka`sip-o`ner ta`rbiyasina qaratilg`an talaplardi aytip o`tin`.

A`debiyatlar.

1. R.A.Mavlonova ,O.T.To`raeva , K.M.Xoliqberdiev "Pedagogika" T., "O`qituvchi" 1998 yil
2. X.Sanaqulov ,M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

3. R.A.Mavlonova ,Goroxova,Ogluzdina O., “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil
4. Shumulevich N.M.“Qog`ozdan texnik modellar yasash” T.,“O`qituvchi” 1989 y
5. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modelleshtirish” T., “O`qituvchi”1989 yil
6. N.Gushkin. V.R.Xiltunin. “Mehnat eng yaxshi tarbiyachi”. T.1988y.
- 7..Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Miynet sabag`inda oqiw protsessin sho`lkemlestiriv.

Miynet pa`ninen oqiw protsessin sho`lkemlestiriv, oqiwshilardin` qanday da bir miynet ta`jiriybesin ha`m ko`nlikpesi menen tayarlaw bolip qalmastan, olardin` aqiliy ha`m do`retiwshilik

qa`biletlerin arttiriw ha`m olarda miynetke bolg`an mu`na`siybetin ta`rbiyalawda da u`lken a`hmiyetke iye bolg`an miynet sabaqlari ju`da` za`ru`r bolip esaplanadi. Oqitiwshi o`zinin` pa`nin jaqsi biliwi, oqiwshilardi u`lken jetiskenlikler menen oqitiwi tiykar`g`i sha`rtlerinen bolip esaplanadi.

O`zinin` oqitatug`in pa`nin jaqsi bilgen oqitiwshi qanday da bir buyim yamasa na`rseni tayarlaw usilin sheberlik penen tu`sindiriwi ha`m ko`rsetip bere aliwi kerek, bul bolsa miynet a`meliyatın oqiwshi duris tu`siniwin ta`miyinleydi. Sonliqtan da oqitiwshi sabaqqa puxta tayarliq ko`riwi, balalarg`a ko`rsetetug`in buyim yamasa na`rselerdi, aldın ala o`zi tayarlap qoyiwi kerek. Sebebi, oqitiwshi islenetug`in na`rseni yamasa buyimdi o`zi aldın ala tayarlap qoysa, oqiwshilarg`a oni tayarlawdin` ha`r tu`rli qiyinshiliqlarin, metodlarin, usillarin na`zerde tutqan boladi.

Ha`r bir sabaq oqiwshilardin` bilim, ko`nlikpe shegaralarin ha`m de bekkemlewi, olarda turaqli do`retiwshen`lik ta`jiriyesin ha`m a`detlerinin` payda boliwına ja`rdem beredi.

Sabaqtin` waziypasin tek g`ana bilim beriw ha`m ta`jiriye arttiriwdan ibarat dep oylamay, ta`rbiya beriw ha`m kamalg`a keltiriw waziypalari menen de organikaliq jaqtan baylanistirip bariw za`ru`r.

Sonliqtan da oqitiwshi o`zi oqitip atirg`an pa`ndi jaqsi biliwi kerek. Bul bolsa qanday da bir temag`a tayarlanip, oqitiwshi usi sabaqtin` materialına tiykarlanip oqiwshilardin` ta`rtibinin`, qanday idealardi tu`siniwine, keleshegin, pikirlewin, eslew, ko`z-qaraslarin, jigerliligın rawajlandiriw h.t.b siyaqlilardi o`zinin` tarawında shaxs sipatin qalay qa`liplestiriw kerek ekenligine isenim payda etiwı tiyis.

Eger de balalar jaqtılandirilmag`an klassta, jasına say kelmeytug`in awır a`sbaplar menen islese, bul olardin` jumis na`tijeliligine jaman ta`sir etedi. Miynet ma`deniyati ko`nlikpeleri ko`p ta`kiralnatug`in temalar, shinig`iwlardin` na`tijesinde payda boladi, bunda shinig`iwlar dawamında ha`r bir shinig`iw protsessinde ornatiletug`in ta`rtip ha`m is-ha`reket izbe-izligi sistemali tu`rde tu`sindiriw arqali qosip alip bariladi.

Miynet ha`m politexnikaliq jaqtan tayarlawdin` jan`a da`stu`ri «Eliklew» metodikasin miynet sabag`ındag`i jumistin` sistemasi sipatında inkar etiledi, ta`jiriye bolsa, balalardin` pu`tkil buyimnin` du`zilisin jaqsi tu`sınse , jumis operatsiyasi ha`m a`sbaplar menen islesiw usillarin tezirek ha`m puxta oqip alatug`inlig`in ko`rsetedi. Oqitiwshi a`sirese birinshi klass oqiwshisi oqitiwshig`a eliklewge ha`reket etedi. Sonliqtan da oqiwshi bastan baslap tek duris islengen islerdi, usillardi ko`riwi ha`m eslep qaliwi kerek boladi. Eger de oqitiwshi qollanbawı kerek bolg`an qa`te is-ha`reketti ha`m usillardi barqulla ta`kiralap barsa, oqiwshi sonni eslep qaliwi mu`mkin ha`m ol oqiwshilardin` miyine sin`ip, oni joq etiw ushin ko`p waqıt talap etiledi.

Miynet sabaqlarında birinshi klass oqiwshilarinin` jumislarin qadag`alaw na`tijesinde oqiwshilar tapsirmalardi alip, buyim yamasa na`rseni u`lgidegidey etip islewi ushin, u`lgini onin` qurılısı boyınsha teren`nen u`yrenip shig`ip, buyimdi islew jollarin qunt penen izlep baslaydi.

Birinshi klass miynet sabaqlarında, a`dette tayarlanıwi kerek bolg`an na`rsenin` u`lgisi ko`rsetiledi. Bunda birinshi klass oqiwshilari ushin real buyim yamasa na`rse, buyimnin` u`lgisi kerek boladi. Balalar og`an qarap usi buyimnin` alay islengenligin, qalay tayarlaw mu`mkinligin oylap tabadi.

Oqitiwshi jan`a temag`a metodikaliq jaqtan qanshelli duris bag`darlansa da, oni sa`wbetlesiw barısında yamasa islep ko`rsetiwde tu`sinikli etip tu`sindirmese, balalar ba`ribir da`slepki

ku`nlerindegidey usillardi duris qollana bermeydi. Oqiwshi ko`p sorawlardi o`zi sheshiwi kerek. Oqiwshilardin` o`mirde erkinligin, belsendiligin, pikirrlew qa`biletinin` payda boliwi, ushirag`an qiyinshiliqlardi jen`iwi, en` da`slep aling`an miynet bilimlari ha`m ko`nlikpelerinen aqilliliq penen ha`m do`retiwshen`ligin qollaniwi menen u`yreniwi mu`mkin.

o`z betinshe jumis saatinda tiykarinan belsendi shaxs bul balalar bolip esaplanadi. Biraq, sabaqtin` bul basqishinda oqitiwshinin` waziypasi ju`da` u`lken ha`m juwappershilikli bolip qaladi. Bunday shinig`iwlarda maqsetti aldin ala aytip, jumis islew usillarin ko`rsetiw menen sheklenbey, a`ste so`ylewdi a`detke aylandiriwi, oqiwshilarg`a sezdimey, olardin` ha`reketlerin baqlawi, olardin` jaqinlasiwin ha`m uzaqlasiwin o`z orninda aytip turiwi, tinish otiriwdi u`yretiwi kerek boladi. To`men oqiytug`in oqiwshi jaqsi oqiytug`in oqiwshig`a biritirilip qoyiliwi kerek. Ma`selen, tigiwde er balalar a`dette artta qaladi, olarg`a qizlardi biritirip qoyadi, kerisinshe bolsa texnikaliq jumislarda oqiw ta`jiriybe maydanshalarinda er balalar isleytug`in jumislarda qizlar ja`rdemesiwi kerek.

Sol ta`rizde oqiwshilarda dosliq, o`z-ara ja`rdem sezimlari payda boladi. Oqitiwshi ha`r bir oqiwshinin` imkaniyatlarin esapqa alip balalardi ruwhlandirip turiwi kerek. Balalar erkin islep atirg`anda oqitiwshinin` miyneti an`sat bolmaydi, yag`niy ele de qiyinlasip baradi.

Oqiwshilar erkin islep atirg`anda oqitiwshi passivtey ko`rinedi, negizinde bolsa oqitiwshinin` aldinda basshiliq etiw kerek bolg`an ha`r tu`rli minezdegi balalar bar. Ayirimlarina sabaq dawaminda kesent etpew kerek bolsa, basqalarina ko`rsetpe berip bariw tiyis, qalg`anlari ja`rdemge mu`ta`j. O`z betinshi shinig`iw waqtinda balalar qon`irawdi sezbey qaladi, ha`tteki jumislarin dawam ettiriwge ruxsat etsen` quwanatug`inlarida ushiraydi. O`zlerine jag`atug`in iske shu`mip ketip ha`m tex isleytug`in doslarin ko`rip balalar barg`an sayin jumislarin tezlestiriwdi a`dteke aylandiradi. Jumisti o`z waqtinda teksermew, oqiwshinin` jumisqa bolg`an qizig`iwshilig`in kemeytedi. Jumisti tekseriw ha`m bahalawg`a balalardin` o`zlerin tartiw kerek, bunin` menen miynetke ilayiqli tu`rde mu`na`siybette boliw, belsendilik artip rawajlanip baradi. Miynet na`tiyjelerin birgelikte tekseriw ha`m bahalaw barisinda qanday da bir buyimnin` tayarlaniwinin` barliq basqishlari ha`m ayirim usillari balalardin` eslerinde qaladi. U`yge tapsirma beriw sabaqtin` za`ru`r basqishi bolip esaplanadi. Miynet sabag`inan u`yine barip orinlap keliwi ushn beriletug`in waziypasi da`slep sabaqta jumisti jaqsi orinlay almag`an oqiwshilarg`a beriw kerek.

Sabaq bes basqishqa bo`linedi.

1. Kirisiw bo`limi-tema neshinshi jil o`tilip atirg`anlig`i oqiwshilardin` o`siw da`rejesine qaray, waqit boyinsha uzin yamasa qisqa boliwi mu`mkin. Kirisiw bo`limi oqiwshilardi emotsialiq jaqtan qizig`iwshilig`in, oqiwshi islewi kerek bolg`an qanday da bir miynet obektin ko`rsetiwge go`zzalliq sezimin oyatiwi kerek.

2. Mug`allimnin` ko`rsetpesi-ko`rsetpenin` ha`r tu`rli qurallar (kardon, maket, jumis protsessinin` orinlaniwi ken` tu`rde tu`sirilgen shit h.t.b) qollanip mug`allim sabaqtin` bul basqishinda oqiwshinin` maqsetine muwapiq izbe-izlik penen tanistiradi.

3. Oqiwshilar tapsirmani erkin orinlawi-sabaqtin` tiyarg`i bo`limi bolip, onda sabaqtin` 2/3 ha`tte 3/4 bo`legi ajratiladi. Bul basqishta mug`allim oqiwshilardi diqqat penen qadag`alap turadi, olardin` jumislarina basshiliq etedi, is-ha`reketlerindegi jumis jag`daylari, a`sbaplardan paydalaniwdag`i

qa`te-kemshiliklerin qadag`alaydi. Eger de jumis oqiwhilarg`a qiyinshiliq tuwdirsa, mug`allim oqiwhilarg`a o`zi islep atirg`an operatsiyalarg`a itibar berip turiwin ha`m onin` ha`reketine uqsatip a`ste-aqirinliq penen islewin aytadi.

- a) Mug`allimnin` ko`rsetpelerine qalay a`mel qilip atir.
- b) Oqiwhilardin` miynet ma`deniyati ha`m sanitarialiq-gigiena talaplari qanday.
- v) Material qalay saqlanbaqta, oqiwhilar a`sbaplardi qalay isletip atir.
- g) Oqiwhilar o`zinin` usillarin qay da`rejede tu`sinip islep atir.

4. Tekseriw ha`m baha qoyiw arqali jumisti esapqa aliw. Mug`allim ha`r bir balanin` jumisin qisqa tu`rde u`yrenip jurnalga bahalarin qoyadi (oqiwhilarg`a emblema etiketkasin islep tayarlang`an buyimg`a jabistiradi, og`an jumistin` tamamlang`an waqti neshe saat sariplang`ani, orinlag`an oqiwhinin` familiyasi, ati, klassi aniq ko`rsetiledi).

5. U`yge tapsirmani tu`sindiriw-Sabaqtin` bul basqishinda sabaqta orinlang`an tapsirmanin` juwmag`i menen baylanisli, mug`allim ha`r bir oqiwhinin` xizmetine baha qoyip, jumislarindag`i kemshilik ta`replerin ko`rsetedi ha`m u`yge berilgen tapsirmani tu`sindiriwde kemshiliklerdi tuwrilaw ushin qosimsha ko`rsetpeler beredi.

U`lkenlerdin` sanaat tarawindag`i miyneti menen miynetin` ko`rinishin o`zgeritiw barisindag`i ta`sirin aship beriw ushin ta`biyat penen tanisiw ha`m sabaq ekskursiyalarin sho`lkemlestiriledi.

Laboratoriyada alip barilatug`in jumislar.

Bunda oqiwhilar mat`eriallardin` bo`leklerin (plastilin, ilay) jumis ushin o`zleri tayarlaydi, material (qag`az, kardon, tawar)lardin` texnologiyasi menen tanisadi.

1. Eger buyimlardi oqiw komissiyasinin` qa`lewi menen ko`rgizbege tayarlaniwi kerek bolsa, bunday sabaqtin` maqseti oqiwhilardin` bilim, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerinin` da`rejesin tekseriwden baslanadi.

2. Awil xojalig`i miyneti. Bul sabaq o`zinin` mazmuni jag`inan joqari atap o`tilgen sabaq penen derlik birdey boladi, sonliqtan da sabaqti jobalastirg`anda joqarida ko`rsetip o`tilgen du`zilisine a`mel qiliwi kerek. Oqiwhilardin` miynetke aqliy belsendiligine, miynet tapsirmasinin` xarakteri ku`shli ta`sir etedi. Ma`selen: «Ta`biyiy materiallardan quriw» temasindag`i sabaqtan alip qarayiq.

3. Sabaqtin` maqseti. Ta`biyiy materiallardan buyim islew usillarin u`yretiw, material tan`law, jalg`aw, detallardi bir pu`tin model etip islew.

4. Sabaqti qurallandiriw: Qayshi, santimetr, paxol, jumsaq sim.

5. Sabaqtin` barisi: Oqitiwshi paxoldan islengen oyinshiq u`ysheni ko`rsetip paxoldan oyinshiq u`y islew ushin belgili bir o`lshemde paxol aliw kerakligin tu`sintiredi.

1. Bul oyinshiq neden islengen? Mug`allim oyinshiqti ko`rsetedi.

2. Bul oyinshiqti tayarlaw ushin qanday geometriyalik figura kerek boladi? Bunda oqitiwshi diwaldin` uzunlig`i 6 sm, eni bolsa 2 sm den kem, biyikligi eninen 5 sm uzun. To`besi u`ydin` ta`replerinen 1 sm den shig`ip turatug`in boliwi kerek dep tu`sindiredi.

O`zbekstan mekteplerinde oqiwhilardin` ta`jiriybelerinin` ko`rsetiwi boyinsha, balalardin` miynet operatsiyalari sha`rtli grafikaliq usili menen erkin rejelestiriwge alip keliwden aldin, miynet basqishlari

ushin za`ru`r bolg`an da`slepki ko`nlikpelerdi payda etiw kerek. Laboratoriya joli menen materiallardı bo`leklerge bo`lgende a`sbaplardan u`nemli paydalaniw menen tanistiriw`a, bunda balalardin` aqiliy da`rejesin arttiriw`a itibar beriw kerek, oqiwshilardin` qurilisti islew qa`biletin rawajlandiriw, buyimnin` bo`limlerin bir pu`tin etiwge u`yretiw kerek.

Birinshi klassta sizilmani oqitiwshinin` basshilig`ında buyim u`lgilerin ko`zden keshirip isleydi. Bunda oqiwshilardi sha`rtli tu`rde sizilma u`lgileri menen sabaqta tanistirip bariladi.

Baslawish klasslarda sizbashiliq elementleri arnawli oqiw pa`ni sipatında da, miynetke u`yretiw da`stu`ri bo`liminde de erkin bo`lim siyaqli kirgizilmegen. Doskadag`i sizilmani siz, oni u`lgige salistir ha`m materialdi o`zi mo`lsherlegen buyim tayarlaw ushin sabaqta islenetug`in jumislardi aldin ala jobalastiriwdin` ko`rinisi boladi.

Oqiwshilardin` miyneti ha`m erkinligi, erkin pikirlew qa`bileti, belsendiliginin` payda boliwi, ushirasqan qiyinshiliqlardi jen`iwi aldin payda bolg`an bilimi ha`m ko`nlikpelerine aqilliliq penen ha`m do`retiwshen`lik penen qollana biliwden ibarat.

Sorawlar

1. Oqiwshilardi miynetke tayarlaw qalay a`melge asiriladi?
2. Miynet bo`lmeleri sho`lkemlestiriw usillari qalay?
3. Sabaq neshe basqishta a`melge asiriladi?

Tapsirmalar.

1. Miynet sabaqlarında jumis ornin qalay sho`lkemlestiriw kerekligin aytin`.
2. Miynet bo`lmeleri ha`m jumis qurallarinin` waziypalarin aytin`.

A`debiyatlar.

1. X.Sanaqulov, M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil
2. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O, “Mehnat ta`lim metodikasi”T.,1986 yil
3. Shumulevich N.M. “Qog`ozdan texnik modellar yasash” T., “O`qituvchi” 1989 y
4. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O`qituvchi” 1989 yil
5. Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema. Baslawish klassta miynet ta`liminen a`meliy jumislar.

1-u`lgi.

Baslawish klasslarda miynet sabag`inda a`meliy jumislar.

Reje.

1. Miynet sabag`inda a`meliy jumislardin`orni.
2. A`meliy shinig`iwlardin`du`zilisi.
3. A`meliy shinig`iwlardin`mazmuni.
4. A`meliy jumis tu`rleri.

Maqseti: Talabalar baslawish klasslarda miynet sabag`inda a`meliy jumislardin`tu`rleri ha`m a`meliy shinig`iwlardin`du`zilisi ha`m sho`lkemlestiriw barisi tuwrali tu`siniklerdi qa`liplestiredi.

Oqiw barisinin`na`tiyjeleri:

Talabalar biliwleri gerek.

1. A`meliy jumislardin`miynet sabag`indag`i orni haqqinda mag`liwmatqa iye boladi.
2. A`meliy shinig`iwdin`du`zilisin u`yrenedi.
3. A`meliy jumistin`mazmuni menen tanisadi.
4. A`meliy jumis tu`rlerin u`yrenedi.

Miynet ta`limi sabaqlarinda oqiwshilardi sotsialliq islep shig`ariw miynetine tayarlawdin`da`slepki basqishlarin u`yrenedi. Birinshi klassta oqiwshilar en`da`slep shinig`iwlarda g`ana emes, al basqa sabaqlarda da dus keletug`in materiallar menen tanisadi. Qag`az ha`m kardon menen islew, gezlemege da`slepki islew beriw, ha`r tu`rli materiallar menen islesiw, o`z-o`zine xizmet ko`rsetiw ha`m de u`yruzger miyneti h.t.b menen tanisadi. A`meliy jumis protsessinde oqiwshilarda miynetsu`ygishlik, materiallardi tejew, miynetke do`retiwshen`lik penen qaraw, ta`biyatqa ziyani keltirmew, miynet ma`deniyatin ta`rbiyalaw, olarg`a ayirim ka`sipler menen tanistiriw siyaqli tu`sinikler berip bariladi.

Oqiwshilarg`a miynet ta`rbiyasini beriwdin`tiykarg`i waziypalarinan biri oqiwshilarda materiallarga islew beriw ko`nlikpesin payda etiw ha`m olarg`a usig`an muwapiq bilimlardi beriwden ibarat. Bul jumislar birinshi klasstan baslap basqishpa-basqish a`melge asirilib bariladi, sebebi, oqiwshilar ele en`a`piwayi buyimlardi tayarlaw funksiyalarin eslep qala almaydi.

Payda etilgen kònlıkpeler ta`kirarlanıp o`tilıwi na`tıyjesinde jetilistirilip bariladı. Tapsırmalardı orınlaw protsessinde jol qoyılğan kemshiliklerdi o`zleri tawıp, tuwrılaysın degenshe islengen jumislardıń durislig`ına isenim payda etpegenshe oqıwshılardan jumisti qabil etip almawı tiyis.

A`meliy tapsırmalardı orınlaw protsessinde jan`a kònlıkke ha`m ta`jiriybeler payda etiledi. Bunin` ushin qol a`sbaplarınan paydalaniwdin` o`zine say o`zgesheligin, islenip atırğan buyımlardıń o`zgesheliklerin bilıw u`lken a`hmiyetke iye.

Baslawish klasslardı qol miynetine u`yretiw to`mendegi jumis tu`rlerine bo`linedi.

1. Qag`az ha`m kardon menen islew.
2. Ha`r tu`rli materiallar menen islew.
 - a) Applikatsiya ha`m mozayka.
 - b) İlay ha`m plastilin menen islew.
 - v) Ta`biyiy materiallar menen islew.
3. Qag`az ha`m kardon menen islew.
4. Gezleme menen islew.
5. Joybarlaw ha`m modellestiriw jumislari.
6. Awıl xojalıq jumislari.

Sabaqtin` basında mug`allım qanday da bir tema boyınsha sa`wbetlesip baradı, yag`niy bul buyım qanday maqsetlerde qollanıladı, qay jerde isletiledi, keyin oqıwshılar tayarlanıp atırğan ha`r bir buyımdı a`melde qollanıadı.

Buyımdı tayarlaw usılların mug`allım klass taxtasına asıp qoyılğan u`lgi kartasınan yamasa texnikalıq qurallardan paydalanıp kòrsetedi. Bunnan son` ol jumisti islew ta`rtibi menen ha`m usıllarına tiyisli sorawlardı berip, materialdı ta`kirarlaydı ha`m buyımdı oqıwshılar menen birgelikte tayarlawğa o`tedi.

Joqarıdag`ılardan kelip shig`ip, miynet ta`liminen a`meliy jumislardıń du`zilisi to`mendegishe alıp barıladı.

1. Oqıwshılardıń aldına tapsırmanın` maqseti ha`m mazmunın qoyıw:

a) Sabaqlarda orınlaw ushin mo`lsherlengen buyım yamasa jumistin` oqıwshılardıń o`mirine yamasa bir ta`reptin` qanaatlandırılıwına itibar beriw kerek.

b) Belgilengen jumisti jaqsi orınlaw ushin qanday jan`a bilim ha`m kònlıkpelerdi iyelew kerekligin kòrsetiw.

2. Jumis ornı, a`sbap-u`skeneler, material, u`lgi, taxtadag`i sizilmalardıń tayar ekenligin tekseriw, jumisti jaqsi ha`m kòterin`kilik penen sho`lkemlestiriwge ja`rdem beriwshi ta`rtip qag`ıydaların esletip o`tiw.

3. Islenetug`in miynet waziypaların aldın ala jobalastiriw:

a) u`lgi, bo`lim ha`m detallardıń mug`darın analizlew kerekligi, materiallardı berilgen o`lshemlerde tayarlaw;

b) buyımın kòrinisi ha`m onın` detalların u`lgileri menen tanisiw ha`m onı tu`sindiriw, barlıq o`lshemlerdi ha`m jumis islew sızıqların tabiw ha`m onı oqıw, yag`niy jumisti buyımdı tayarlaw ushin

qanday ha`reketlerdi islew kerekligin, qanday a`sbaplardi qollaniw, miynet ha`reketlerinin` izbe-izligin orinlaw ta`rtibin aniqlastiriw.

4. Materialdi u`lgide berilgen o`lshemler boyinsha belgilep shig`iw. Oqiwshilar belgilew ta`rtibin biliwi ha`m oni taxtag`a belgilew basqishlarin orinlap atirg`anda yamasa buyimdi ko`rsetip tu`sindirip atirg`anda mug`allim menen bir waqitta islewi kerek.

5. Belgilew jumislarin orinlaw. Detallardi tayarlaw, detallardi maslastiriw ha`m onin` barliq detallarin jiyaw; detallardan buyimdi jiyaw protsessinde; buyim ha`m detallarg`a bezew beriw protsessinde za`ru`r bolatug`in bilim ha`m ko`nlikpelerdi iyelew.

6. Ha`reketlenip atirg`anda tekseriw, qa`te-kemshiliklerdi tuwrilaw, jumisti bahalaw.

7. Sabaqti juwmaqlaw, jan`a waziypalardi beriw.

Miynet ta`liminde a`meliy jumis shinig`iwlarin sho`lkemlestiriwdin` usinday ta`rtibinen mug`allim usi sabaq ushin belgilengen aniq buyim yamasa jumistin` o`zgesheliklerin na`zerde tutip paydalanadi.

A`meliy jumis protsessinde oqiwshilardi miynetke qiziqtiriw ha`m onin` sin`diriw u`stinde alip bariladi. Miynetke qizig`iwdin` za`ru`r talaplarinan biri islenetug`in buyimdi duris tan`lawdan ibarat. Oqiwshilar tayarlanip atirg`an na`rselerdin` nege kerek ekenligin, qayjerde isletiw kerekligin biliwi kerek boladi.

Bunday jumis tu`rlerinin` ba`rshesi baslawish klasslarda qol miyneti protsessinde oqiwshilardag`i ka`sip tan`law jumislarina qaratiladi.

Oqiwshilar islep atirg`an materiallarga u`nemlilik penen mu`na`siyette boliwi, o`z jumislarin jobalastirip biliwi, materialdi u`nemlewi, waqittan duris paydalaniwdi, mug`allimnin` ko`rsetpelerine boysiniwi, sonin` menen birge orindi taza saqlawi shinig`iwdan keyin klassti tazalap qoyiwdi u`yreniwleri tiyis.

Barliq pa`nlerde qollanilg`anlig`i siyaqli miynet sabaqlarinda da oqitiwdin` ko`rgizbeli qurallarinan paydalaniladi. Tiykarinan miynet sabaqlarinda ha`r tu`rli u`lgiler, su`wret, sizilma, sxema, u`lgi ha`r tu`rli predmetlerdin` modelleri, sonday-aq texnikaliq qurallardan paydalaniladi.

Sorawlar.

1. Oqiwshilardi miynetke a`meliy tayarlaw degenimiz ne?
2. Miynet sabag`inda qanday a`meliy jumis tu`rleri orinlanadi?
3. Miynet sabaqlarinda a`meliy jumislar qalay sho`lkemlestiriledi?
4. Oqiwshilardin` ta`rbiyasinda a`meliy jumis protsessinin` a`hmiyeti qanday?

Tapsirmalar.

1. A`meliy jumis tu`rlerinen u`lgi keltirin`.

2. U`lgili sabaq islenbesin jazin`. **A`debiyatlar**

1. R.A.Mavlonova, O.T.To`raeva, K.M.Xoliqberdiev "Pedagogika" T., "O`qituvchi" 1998 yil
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O, "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil
4. Shumulevich N.M. "Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 yil
5. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi" 1989 yil

6. N.Gushkin. V.R.Xiltunin. “Mehnat eng yaxshi tarbiyachi”. T.1988y.

7..Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Baslawish klass miynet sabaqlarında ekonomikalıq bilim tu`siniklerinin` qa`liplesiwı

Ba`rshege ma`lim ma`mleketimiz g`a`rezsizlikke eriskennen keyin o`zinin` jolin belgilep aldi ha`m bazar ekonomikasın tan`ladi. Bazar ekonomikasi bolsa xar qanday jetiskenliktin` barlıq basqishlarında bolg`an bunnan keyinde dawam ete beredi. Ol insanlarga`a joldas bolip kelmekte. Oqiwshilardin` sanasına ja`miyetimizdin` demokratiya negizinde ekonomikalıq jetiskenliklerdi ele de rawajlandiriw, ruwhiy ta`rbiyalıq, miynet ta`rbiyası tu`siniklerin qa`liplestiriw, miynet sabaqlarında ekonomikalq tu`sinik beriw jumislari u`lken a`hmiyetke iye.

Miynet pa`ni negizin teren`nen ha`m a`meliy o`zlestirgende balalardin` miynetke bolg`an mu`na`siybetin do`retiwshilik jumislari menen birge jetilistirip, pikir ju`ritiwge u`yretiwshi ilimiy materiallardan biri bolip esaplanadi. Ko`p a`sirlik ta`jiriybenin` ko`rsetiwinshe, adamlardin` miynetinin` arqasında sheksiz baylıqlar ha`m imkaniyatlar sheshiledi. Miynet pa`ni ekonomikalıq rawajlanıwdin` tiykar`i faktori bolip esaplanadi, oqiwshilardin` teren` ekonomikalıq bilim bikkemleydi.

Bu`gingi ku`nge shekem miynet ta`rbiyasında ata-babalarımızdan qalg`an milliy jigerlilikin` ta`rbiyalıq xarakteri o`zinin` ko`rinishin tapqan joq. Sonliqtanda miynet sabag`ında oqiwshilardin` ekonomikalıq iskerligin arttiriw ha`m isbilermenlik miyneti menen ko`nlikpelerdi qa`liplestiriw ha`m ku`sheytiw kerek boladi.

Ekonomikalıq ta`rbiyanin` bir qatar waziypalari miynet sabaqlarında a`melge asiriladi. U`yge tapsirmalardan biri isbilermen bolip, qanday da bir o`nim islep shig`arip oni satip biliwi, tu`sken aqshani orni-orni menen sariplay aliwi bolip tabiladi. Bunday isbilermenlik talapların miynet sabaqlari protsessinde qanshelli qiziqli ha`m paydali sho`lkemlestirilse, oqiwshilar sonshelli ekonomikalıq bilimge ha`m ta`jiriybege iye boladi. Da`slep bul sabaqtin` mazmunin duris belgilep aliw tiyis.

-miynet ta`lim-ta`rbiyasinin` sotsial-ekonomikaga`a bag`darlang`anlig`i;

-miynet sabaqlarin bazar ekonomikasi talaplari negizinde pedagogikalıq texnologiyalardan ha`m ta`jiriybelerden u`nemli paydalaniw;

-oqiwshilardin` qizig`iwshliqlarn esapqa alip a`meliy do`gereklerge tartiw;

-oqiwshilardi miynet sabaqlarında ekonomikalıq bilim beriwde onin` jasi, jeke o`zgesheliklerin esapqa aliw;

-oqiwshilardin` miynetinin` na`tijelerin marapatlaw ha`m kemshiliklerdi doslarsha tuwriw.

Miynet sabaqlari balalar ushin ekonomikalıq bilim menen birge do`gerek-a`tiraptag`i o`mirdi o`zine say ta`rizde baylanistriw faktori boliwi kerek. Sonliqtanda bu`gingi ku`nde miynet sabaqlarında «o`zin-

o`zi basqariw» ha`m «o`zin-o`zi qarjilay ta`miyinlew» siyaqli isbilermenlik jumislari menen sho`lkemlestiriw kerek.

Ma`selen, oqiwshlardin` miynet sabaqlarinda materiallardı zayalamay jumistin` sapalilig`in, estetikalıq go`zallıg`in ha`m sulıw bolıwına itibar beriw kerek. Sonlıqtan da baslawish klasslarda miynet ta`lim-ta`rbiyasi protsesinde isbilermenlik tu`siniklerdi kelesi miynet tu`rine za`ru`r oriin iyelew kerek ekenligin ko`rsetiw, tu`sindiriw, pedagog oqitiwshlardin` aldında turg`an za`ru`r waziypalardan biri ekenligin atap o`tiwi kerek. Oqiwshılarda miynet ta`limi protsessinde isbilermenliktin` da`slepki basqishların a`melge asiriwge`a to`mendegi waziypalardı orınlawdı na`zerde tutadı.

1. Oqiwshılardı miynet ta`limine baylanisli teoriyalıq ha`m a`meliy bilimlerdi beriwdi u`zliksiz bekkemlew.

2. Ka`sip o`zgesheliklerin pariqlap biliwge u`yretiw arqalı olardı ha`r tu`rli ka`siplerdi duris tan`lawge`a bag`darlaw.

3. O`nimli miynet etip joqari na`tiyjege erisiwdi u`yretiw.

4. Miynet protssinde erisilgen na`tiyjeni mektep ja`ma`a`ti ha`m ata-analarg`a ko`rsetiw.

5. Islengen jumislardin` sapsin arttiriw, kim ziyad sawda orınların sho`lkemlestiriw.

Oqiwshılarg`a isbilermenlik tu`siniklerin qa`liplestiriwde mektep, ma`ha`lle, shan`araq ha`m ken` ja`ma`a`tshiliktin` birgelikte ha`reketi o`z-o`zine xizmet etiwdi sho`lkemlestiriw, o`nimnin` sapsi ha`m de ha`r tu`rli jumis tu`rleri protsessinde miynet na`tiyjelerinin` o`nimdarlig`in tez o`siwine o`zinin` ta`sirin ko`rsetedi. Sebebi, ha`r tu`rli keshelerde erisilgen jetiskenlikler boyınsha oqiwshılardin` islegen buyımları, mektep muzeyleri yamasa klass mu`yeshinde u`lgi sipatında spqlaniwi, ata-analarg`a sawge`a retinde usinis etiw, oqiwshılarda a`meliy miynetke jumis sipatında saqlawdı ja`nede arttiriw, do`retiwshilik na`tiyjelerge erisiwge na`tiyjeli ta`sirin ko`rsetedi.

Oqiwshılardin` islegen islerin mektep sha`rayatınan kelip shig`ip, ko`rgizbeler ha`m oqiwshılardin` o`zleri ushin mektep bazarın sho`lkemlestirilse maqsetke muwapiq bolar edi.

Bunda oqiwshılar o`zleri islegen islerdin` na`tiyjelerin, diqqatqa ilayiq bolg`anlig`in, o`zin o`zi qarjilay ta`miyinley alg`anlig`in, o`zi-o`zi basqara aliwin ko`rip, o`zinin` miynetine ha`m o`zgelerdin` miynetine hu`rmet penen qaraydı. Oqiwshinin` oyında miynetke bolg`an muxabbat o`z ko`rinisin tabadı.

Na`tiyjede ma`mleketimizdin` ekonomikalıq joqari da`rejede ko`tere alatug`in, onin` ka`sibin, o`nerin hu`rmet etetug`in, ja`miyetimizdin` rawajlanıwında o`zinin` u`lesin qosa alatug`in jetik insandı ta`rbiyalawimizge`a ja`rdem beredi.

Sorawlar.

1. Ekonomikalıq ta`rbiya degenimiz ne?
2. Miynet ta`limindegi ekonomika qanday ko`riniske iye?
3. Isbilermenlik ka`sibi qalay a`melge asiriladi?

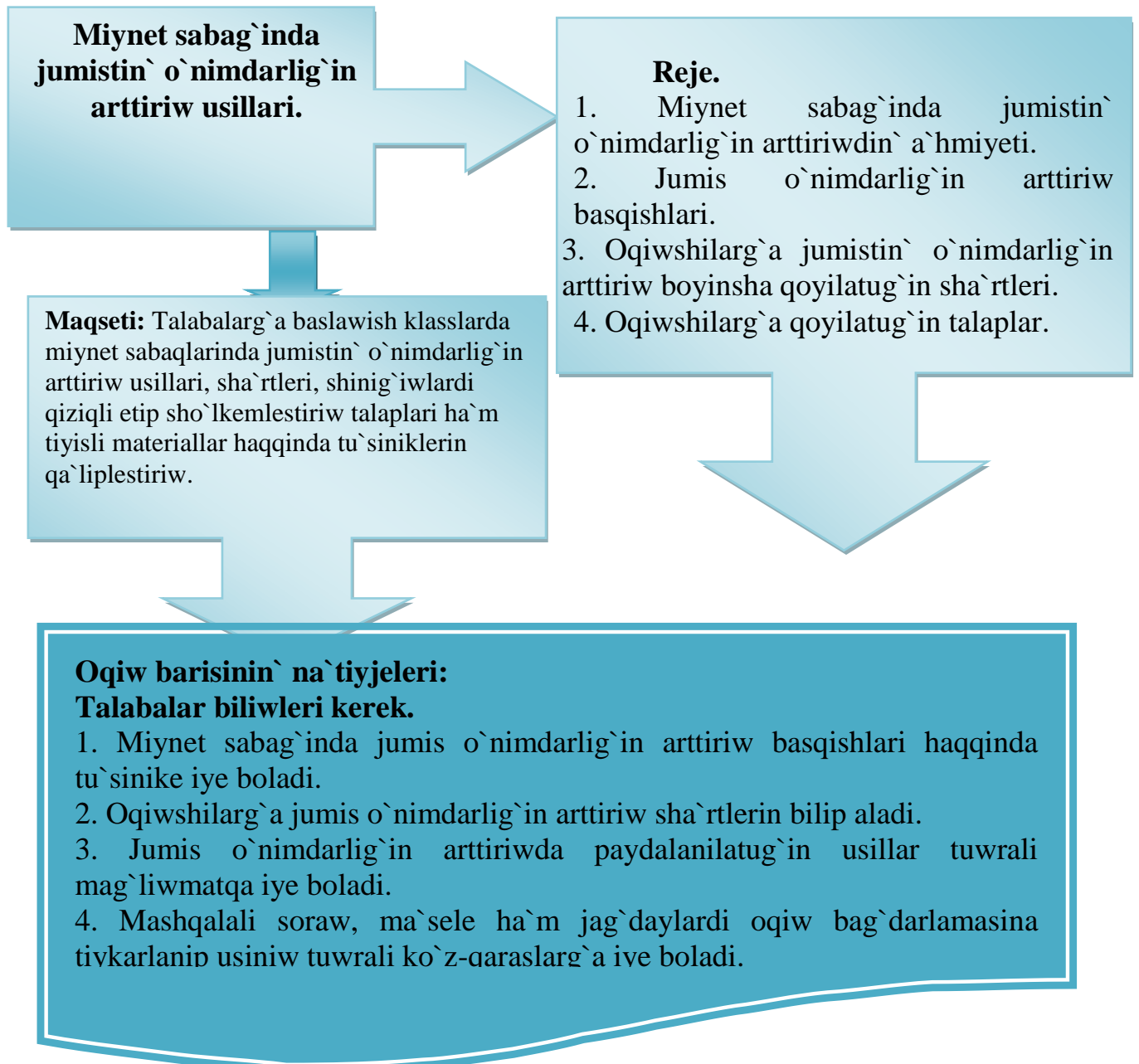
Tapsirmalar.

1. Miynet ta`liminde ekonomikalıq ta`rbiya qaysi jumis protsessinde beriliwi kerek ekenligin aytin`.

A`debiyatlar.

1. I.A.Karimov O'zbekistonning siyosiy ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. T., "O'zbekiston"
2. R.A.Mavlonova, O.T.To'raeva, K.M.Xoliqberdiy "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 1998 yil
3. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang'ich sinflarda qog'ozdan amaliy ishlar" 1996 y

Tema: Miynet sabaqlarinda jumis o`nimdarlig`in arttiriw usillri.

Kishi jastag`i oqiwshilardin` bilim, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin rawajlandiriw, do`retiwshen`lik miynetke, erkin pikirlewge u`yretiw, ka`sip-o`nerge bag`darlaw, ilimiy ko`z-qaraslarin ken`eytiw, logikaliq pikirlewge u`yretiw za`ru`r mashqalalardan esaplanadi.

Solay eken baslawish klasslarda oqiwshilardi do`retiwshen`lik miynetke u`yretiw, do`retiwshilik qa`biletlerin qa`liplestiriwde, miynet sabaqlarinin` ornı ju`da` u`lken bolip tabiladi. Oqiwshilardi miynetke do`retiwshen`lik jaqtan tayarlaw, miynet ta`liminin` za`ru`r waziypaldarinan biri bolip

esaplanadi. Mynet oqiwshilardin` teren` ha`m bekkem bilimler menen qurallandiradi. Oqiwshilardin` tan`lag`an ka`sibine qiziqtiriw, miynetkesh adamlarg`a hu`rmet penen qarawg`a ta`rbiyalaydi.

Oqiwshilardin` jumis o`nimdarlig`in arttiriwi, teren` bilim iyelewi, do`retiwshilik qa`biletin arttiriw ma`seleleri miynet ta`limi sabaqlarında u`yreniledi. Ha`r bir sabaq oqiwshilardin` diqqatin, eslewin salistirip biliw, pikir ju`ritiwi, tiykarg`i na`rseni ajiratiwdi, juwmaq ha`m uliwmalastiriwdi, o`zinin` jumisin jobalastiriwdi, oni kerekli tezlik penen a`melge asiriwdi, o`zin-o`zi qadag`alawda h.t.b waziypalardi o`z ishine aladi.

Oqiwshilardin` miynet sabaqlarında jumis o`nimdarlig`in arttiriw eki basqish`ta alip barilsa maqsetke muwapiq bolar edi.

Birinshi basqish-miynet o`nimlerin` aniq`lig`i, tiykari, onin` balanin` qizig`iwshilig`ina, talantina ha`m qa`biletine mass keliwi.

Bunda oqiwshilardin` jas o`zgeshelikleri, qizig`iwshiliqlari, imkaniyatlarin esapqa aliwi kerek boladi. Oqiwshilardi miynettin` belgili bir tu`rine bolg`an talabi ha`m qizig`iwshilig`in o`z waqtında aniq`law ha`m olarg`a miynet ko`nlikpelerin su`ygen shinig`iwlarında qa`liplestiriwge ja`rdem beredi.

Miynet ta`liminde oqiwshilardin` diqqat itibarin;

-a`sbap materiallardı saqlaw qag`iydasi ha`m jaylastiriw ta`rtibine;

-jumis ornin duris u`skeneleniwi;

-materiallardı u`nemlep paydalanıw usillari;

-is-ha`reket normalari ha`m orinlanıw waqiti;

-jumis sapalilig`in ta`miyinlewshi faktorlar;

-bezew beriw waqtında aling`an aniq`liq ha`m tazaliqqa a`mel qiliwi;

-buyimnin` sulıw etip bezeliwine tartiw kerek boladi.

Ekinshi basqish. Oqiwshilarda ken` ja`ma`a`tshilikke, do`retiwshen`lik belsendiligine, miynet adamlarinin` ha`m miynet na`tiyjelerin hu`rmet etiwge, miynettegi juwapkershilikti seziw o`zgesheliklerin sin`dirip bariw kerek.

Oqiwshilardi miynet sabaqlarında jumistin` o`nimdarlig`in arttiriw ushin olardin` sanasina, du`nyasina miynet arqalı ta`sir etiwimiz lken orin iyeleydi. Bunda miynettin` ta`rbiyalıq ku`shi, oqiwshinin` miynetke mu`na`siybetine ha`r ta`repleme baylanisli boladi. Qizig`iwshiliq ha`m talpinis penen islenetug`in miynet, ma`jbu`riy miynetke qarag`anda balalardin` sanasina, ishki sezimine ha`m onin` jigerliligine ku`shlirek ta`sir etedi. Sonliqtan da oqiwshilar qanday da bir do`retiwshilik miynetke kirisiwden aldın pedagog oqitiwshilardin` moynında to`mendegi sha`rtlerdi a`melge asiriw talaplari qoyiladi.

-islep atirg`an buyim yamasa predmettin` za`ru`r ekenligin tu`sindiriw;

-oni qollaw orni ha`m maqsetin tu`sindiriw;

-islew usillari ha`m protsessin tu`sindiriw.

Balalar tayarlag`an na`rselerdi o`z ornında qollaniwi da u`lken a`hmiyetke iye bolip esaplanadi. Olar o`z miynetlerinin` paydasin ko`rgende, miynetine qanaatlaniwi, ja`ne qanday da bir paydali, jaqsi na`rselerdi islewge uriniwi sezimi payda boladi. Olarg`a o`zinin` qa`biletlerin isenimli na`rselerge,

abayliligi penen mu`na`siybette boliv sezimi oyanadi. Sebebi, balalar do`gerek a`tiraptag`i na`rselerdi qanday miynetin` arqasinda jaratilg`anlig`in tu`sinip jetedi.

Sabaqtin` mazmunina qoyilatug`in za`ru`r talaplardan biri sabaqlardi o`mir menen baylanistiriw bolip esaplanadi.

Oqiwshilardin` belsendiligin arttiriw, a`sirese, oqitiwdin` zamanago`y basqishi sha`rayatinda ko`plegen qiyinshiliqlari ushiraydi. Sonin` ushin oqiwshilardin` oqiw protsessin arqattiriw`a ja`rdem beriwshi qural ha`m usillardan tan`law oqitiwshinin` birgelikli diqqat orinda bolivi sha`rt.

Oqiwshilardin` jumis o`nimdarlig`in arttiriw ha`m do`retiwshen`lik belsendiligin bir qatar usillar ja`rdeminde arttiriw mu`mkin. Bul usillardin` ayirimlari menen tanisamiz:

1. Pu`tkil klassqa usinis etilgen qanday da bir do`retiwshilik jumista oqiwshinin` ilaji barinsha erkin islewin ta`miyinlew.

2. Bir maqsette oqitiwdin` ayriqsha ha`m uliwmalig` formalarin biriktiriw usillari menen birge arnawli tarqatpa materiallardan paydalaniw.

3. Xizmet tu`rleri u`yrenilip atirg`an material menen duris mu`na`siybetti ta`miyinlew.

4. Da`stu`r materiali negizinde aqilliligi, diqqat itibar, ko`z-qaras h.t.b tekseriw ha`m olardi qa`liplestiriw maqsetinde ha`r tu`rli konkurslar o`tkeriw.

Miyet sabag`inin` za`ru`r o`zgesheligi sonda oqiwshilardin` miyneti, politexnikaliq bilimi, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin ha`r tu`rli a`meliy jumislardi orinlawi, o`zlerine kerek bolg`an ha`m sotsialliq paydali a`hmiyetke iye bolg`an predmetlerdi islew protsessin iyeleydi.

Sabaqtin` waziypasina tek bilim beriw ha`m ko`nlikpelerdi payda etiwden ibarat dep qoymastan, ta`rbiya beriw ha`m kamalg`a keltiriw waziypalari menen de baylanistirip bariw kerek.

Sonliqtan da oqitiwshi o`zi oqip atirg`an bilimdi biliwi kerek. Bul bolsa qanday da bir temag`a tayarlanip, oqitiwshi usi sabaqtin` materiali negizinde oqiwshilardin` ta`rbiyalilig`in, qanday idealardi tu`siniwine alip keletug`in keleshege, diqqatina, pikirlewine, eslewine, ko`z-qarasina, jigerlilig`in arttiriw`a h.t.b tarawdag`i shaxs sipatin qanday rawajlandiriw`a erisiwi kerek boladi.

Sorawlar.

1. Miyet sabaqlarin sho`lkemlestiriwde nelerge itibar beriw kerek?
2. Oqiwshilarda miynetsu`ygishlikti arttiriw bul...
3. Jumis o`nimdarlig`in arttiriw usillari qanday?

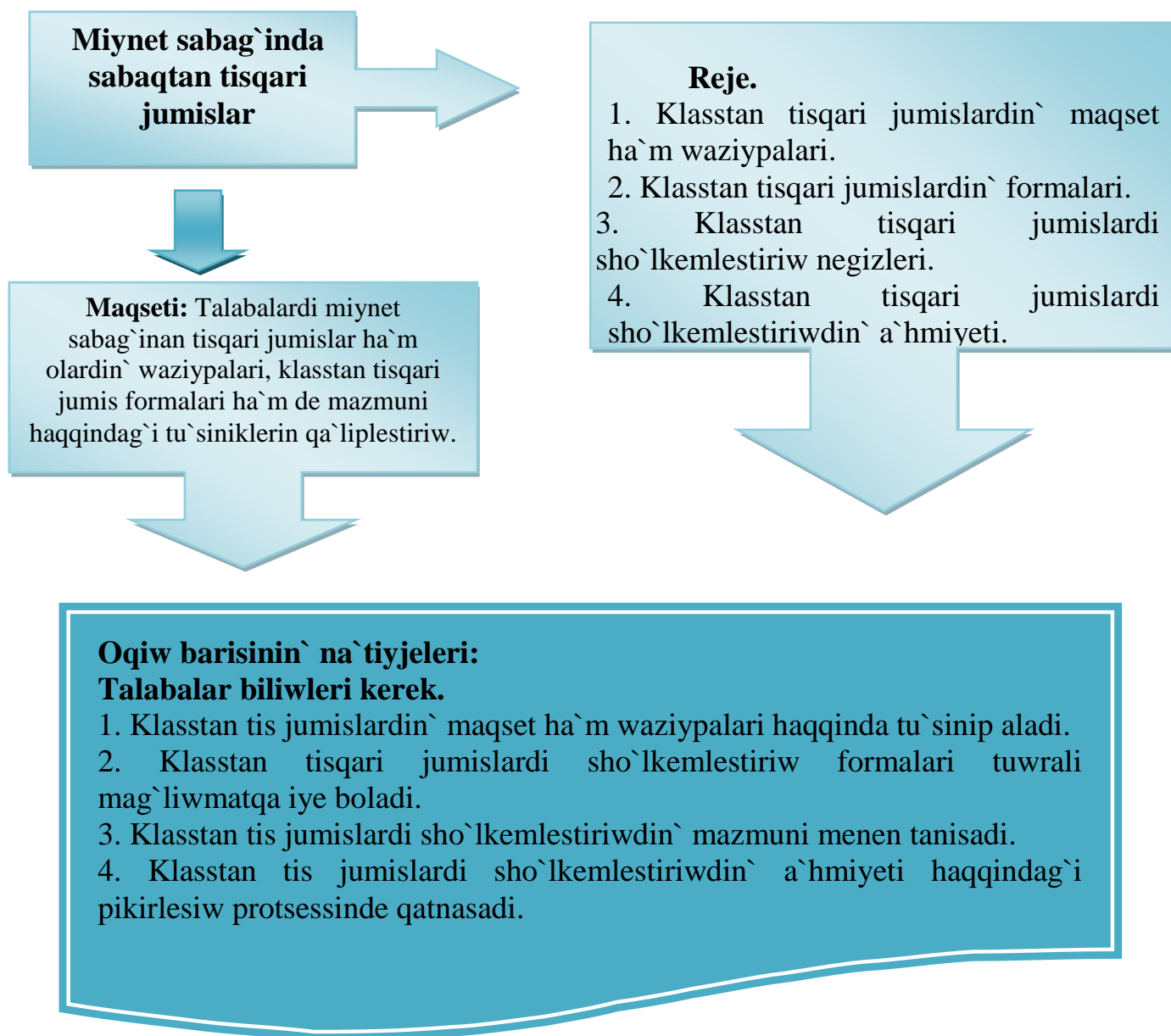
Tapsirma.

1. Jumis o`nimdarlig`in arttiriw usillarina misal keltirin`.
2. Oqiwshilarda miynet ta`rbiyasin a`melge asiriw faktori nede.

A`debiyatlar.

1. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil
2. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O., "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil
3. Shumulevich N.M. "Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 y
4. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi" 1989 yil
5. N.Gushkin, V.R.Xiltunin. "Mehnat eng yaxshi tarbiyachi". T.1988y.
6. Mavlonova.R.A. "Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

Tema: Miynet ta`liminde klasstan tis jumislar.

Miynet ta`rbiyasi, miynetke bolg`an mu`na`siybetin ta`rbiyalaw, mekteptegi oqiw ha`m klasstan tis jumislardin` negizi, mekteptin` o`miri menen baylanisin bekkemlewdin` tiykarg`i joli bolip tabiladi. Oqiwshilardi miynetke ruwhiy ha`m a`meliy tayarlaw mekteptin` tiykarg`i waziypalarinan bolip esaplanadi.

Mekteptin` turmisi menen baylanisi ku`nnen-ku`nge bekkemlenip barmaqta, klasstan tis jumislardi oqiwshilar o`zlerinin` erkin ha`m belsendiligi menen isley alatug`inlig`i, olarg`a ja`miyet paydasi ushin sho`lkemlestirilgen miynettin`

go`zallig`i ha`m quwanishi, ja`ma`a`tshiliktin` ku`shin seziwine ja`rdem беретug`in jan`a forma ha`m usillar aniqlanbaqta.

Oqiwshilar klasstan tis jumislardi dawam ettiriwi ushin do`gerek jumislari, tiykarinan «Sheber qollar», «Jas naturalistler», «Ko`rkem kesteshilik» siyaqli do`gerekler ken` tarqalg`an.

Oqiwshilardin` miynet xizmetine psixologiyaliq ha`m a`meliy tayarlaw, oqiwshilardin` sotsialliq paydali miynetinin` ha`r tu`rli tu`rlerine qatnasip atirg`an waqitlarinda ha`r tu`rli ta`rbiyalardi qollaniw ha`m oni a`melge asiriliwi kerek boladi.

Oqiwshilar menen alip barilatug`in klasstan tis jumislar mekteptin` pu`tkil ta`lim-ta`rbiya jumislarinin` ajiralmas bo`legi bolip, ol balanin` ha`r ta`repleme rawajlandiriw, sabaqlarda iyelep atirg`an bilimlerde bekkemlew, teren`lestiriw, a`melde qollaniwg`a ja`rdem beriwshi za`ru`r qurallardan biri bolip esaplanadi. Klasstan tis jumislar bir waqitta oqiwshilardin` bilim da`rejesin ken`eytiredi, miynet ta`lim-ta`rbiyasi balalarda ilim texnika, o`nerdin` ha`r tu`rli tarawlarina qizig`iwshilig`in arttiriw ma`selelerin sheshiwge ja`rdem beredi.

Miynet ta`limi boyinsha klasstan tis jumislar texnikaliq miynet sabaqlarinin` dawami, qosimshasi bolip esaplanadi. Oqiw shinig`iwlari bilimlerde qizig`iwshiliqti arttiradi, klasstan tis jumislar, sabaqtag`i bilimlerde ken`irek etip qollaniwg`a ha`m de teren`lestiriw imkaniyat beredi. Sonin` menen birge klasstan tis jumislar sabaqta berilgen materiallardi ta`kirarlamawi kerek, ol klasstag`i jumistan o`zinin` oyini, qiziqli xarakteri menen ajiralip turadi. Klasstan tis jumis oqiwshilarg`a jumistin` o`zlerine ko`birek jaqqan, o`zlerin ko`birek qiziqtirg`an tu`rin tan`lawi ushin imkaniyat beredi. Tek klasstan tis jumislarda oqiwshilardin` individual do`retiwshilik qa`biletin ken`irek ko`rsetedi, bul jerde olar qa`legen jumisi menen shug`illaniwi, qoyilg`an maqsetine erisiw ushin kerek bolg`an waqit ha`m ku`shin sariplawi mu`mkin.

Klasstan tis jumistin` formalari:

Ko`pshilik bolip islenetug`in jumis: Bayram kesheleri, konkurslar, viktorinalar, ekskursiyalar, ko`rgizbeler.

Mekteplerde baslawish klasslarda klasstan tis jumislardi bayram kesheleri, ko`rgizbeler tayarlaw ha`m sho`lkemlestiriw siyaqli ko`pshilik bolip islenetug`in jumis tu`rlerinen ken` tu`rde paydalanip, konkurs ha`m viktorinalarg`a azg`ana itibar beriledi. Ko`pshilik bolip islenetug`in jumislardin` konkurs ha`m viktorinalar siyaqli tu`ri ju`da` qiziqli ha`m bir waqitta u`lken ta`rbiyalıq imkaniyatlar`a iye. Sebebi, aqilli, tez juwap taba aliw, o`zinin` pikiri, bilim ha`m ko`nlikpelerin qollanip biliwi a`ne usi jumis tu`rlerinde talap etiledi.

Mekteptin` ta`rbiyalıq jumislarında ja`ma`a`t bolip islenetug`in jumislardin` a`hmiyeti u`lken. Ha`r tu`rli bayram keshelerde, konkurslar`a viktorinalarg`a tayarliq oqiwshilardin` ha`r ta`repleme ha`reket etiwine, tekstlerdi yadlaw, kostyumlardi tayarlaw, kerekli a`sbaplardi tayarlaw, bezew jumislarin a`melge asiriw`g`a ma`jbu`r boladi. Bayram keshelerinin` temalari oqiwshilarda ha`r ta`repleme qizig`iwshiliqti oyata alatug`inday etip tan`laniw kerek, olardi oylap tabiw`g`a ma`jbu`r boladi ha`m tek g`ana bar bilim ha`m ko`nlikpeler menen sheklenip qalmay, bayram keshesinin` da`stu`rine muwapiq jan`aliqlardi da o`zlestirip bariwi tiyis. A`sirese bayram kesheleri eki birdey klasslar qosilg`anda ju`da` qiziqli ha`m mazmunli bolip o`tedi. Bayram keshesinin` temasına tiykarinan naqil-maqallar alinadi, biraq, bayram keshesinin` temasin «Miyнет ha`m miynet adamlarin maqtaytug`in» miynetke baylanisli bo`liwi da mu`mkin.

Miyнетke bag`ishlang`an bayram keshelerin ha`r bir oqiw sheregi ha`m jil aqirında o`tkeriw maqsetke muwapiq boladi. Bayram keshesi «Mektep miynet sabaqlarında nelerdi u`yrenip aldin`iz» degen temada o`tkeriw mu`mkin. Bayram keshesinin` maqseti miynet sabaqlarında aling`an ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerdi bekkemlew, miynetke bolg`an muxabbatin olardin` ju`reginde sin`diriw bolip tabiladi.

Ha`r tu`rli jumislardi orinlaw, a`sbaplardi duris isletiw, sabaqlarda paydalanilatug`in material ha`m a`sbaplar boyınsha bilimlerin tekseriwge arnalg`an jarislar, klassta ha`m klasslar arasında o`tkeriliwi mu`mkin. Jumis tu`rlerin tayarlaw texnologiyasin qaldirip o`zgeritiwge boladi. Barliq tapsirmalardi islegen oqiwshilardi arnawli belgiler menen marapatlap bariw kerek.

Do`gerek jumislarida ko`rgizbeler, tema albomlari, ko`rgizbeli qurallardi sho`lkemlestiriw ha`m orinlaw u`lken a`hmietti iyeleydi.

Ko`rgizbelerdin` temasi ha`r tu`rli boliwi mu`mkin, ma`selen klass miynet sabaqlarinda islengen jumislardin` ko`rgizbesi, u`yde erkin islengen yamasa do`gereklerde islengen jumislardin` ko`rgizbesi h.t.b. Ko`rgizbeni tamashago`yler qalay tu`siniwi, ko`rgizbenin` qalay analizlengen, qalay bezetilgeni, u`lgilerdin` jayg`astiriliwina baylanisli. Ko`rgizbe balalardi estetikalik jaqtan ta`rbiyalaydi.

Do`gerek jumisi: «Sheber qollar», «Quwirshaq teatri», «Jas ta`biyatshilar», «Quwnaq ustaxana» do`gerekleri.

Baslawish klasslardag`i do`gerek jumislari, oqiwshilardi uliwma rawajlandiriwshi, o`zinin` a`piwayi pikirin a`melge asiriw imkaniyatlarina iye boliwi kerek.

Baslawish klasslarda do`gerek jumisi usi klass oqiwshilarin uliwma rawajlandiriw, a`sirese, oqiwdi turmis penen baylanistiriw ko`z-qarasinan bolg`an «Sheber qollar», «Quwirshaq teatri», «Jas ta`biyattaniwshilar» do`gerekleri, a`sirese er balalar ha`m qiz balalar birdey qn`izig`iwshiliq penen shug`illana alatug`in do`gerekler de u`lken a`hmiyetke iye. Ha`r biri o`zinin` qizig`iwshilig`i, ku`shi ha`m imkaniyatlarina jarasa jumis penen shug`illana aladi.

Do`gereklerdi sho`lkemlestiriwden aldin oqitiwshi mekteptegi bar imkaniyatlardi shamalap ko`riwi kerek. Do`gerek jumislari ushin a`lbette ayriqsha bo`lme kerek boladi. Bull xananin` stol-stullari belgili bir a`sbaplar menen toltiriliwi, tayar bolg`an jumislardi qoyiw ushin shkaflar menen ta`miyinlengen boliwi kerek.

Do`gerek is rejesin do`gerek basshisi, klass basshilari menen birgelikte bir jilg`a du`zedi. Rejede do`gerek qaysi jumis tu`ri menen shug`illaniwi ha`m sol jumis tu`rleri boyinsha qanday a`meliy jumislardi a`melge asiriwg`a bolatug`inlig`i jaziladi. Rejedegi jumislar a`piwayidan qiying`a o`tiwin ta`miyinlew ushin, qiyinishiliq da`rejesine qaray jaylastiriladi. Rejede o`tkeriletug`in ekskursiya da ko`rsetiledi. Do`gerek rejesin mektep direktori tastiyoqlaydi. Do`gerek shinig`iwi ha`ptede bir ma`rte o`tkerilip, ol 1,5 saattan artiq dawam etpewi kerek.

Do`gerek shinig`iwi a`dette jan`a jumis usillarin ko`rsetiwden baslanip, do`gerek ag`zalari bul ha`reketti ta`kirarlaydi, tiykar`i jumisqa bolsa olar usi usillarda jaqsi iyelep alg`annan keyin kirisedi. Do`gerek ag`zalari jumisti orinlaw barisinda a`piwayi sxemalar, sizilmalardan paydalaniwg`a, materiallarga ta`rtipli, tejmlilik penen mu`na`siybette boliwg`a, a`sbaplar ha`m de jumis ornin taza ha`m ta`rtipli saqlawg`a a`detleniwi kerek. Do`gerek ha`r bir ag`zasi «Ozin` bilim aldin ba-dostin`a da u`yret» degen qag`iydani yadinda saqlawi kerek.

Individual shinig`iw-kolleksiylalar toplaw, texnika menen erkin shug`illaniw, awil xojalig`i jumislari menen shug`illaniw kiredi.

Baslawish klass oqiwshilari ha`r tu`rli sotsialliq paydali jumislarga qatnasadi. Olar paxta teriwde, miywe-palizlardi jiynawda, pile bag`iwda, mekteptin` do`geregini, mektep bag`in, dem aliw orinlarin abadanlastiriwda qollarinan kelgenshe ja`rdem beriwege ha`reket etedi. Olar dalada, kitapxanalardi sho`lkemlestiredi, ha`eskerler kontsertin beredi, makulatura, temir-tersek jiynaydi, kishkene balalarga, napaqadag`ilarga ja`rdem beredi. Bunday ilajlardin` ba`rshesi oqiwshilardin` iskerligi menen a`melgen asiriladi.

Biz ko`p na`rselerdi tek sabaq waqtinda orinlay almaymiz, islegen waqtimizda da u`lgere almaymiz. Sonliqtan da klasstan tis alip barilatug`in jumislirimiz u`lken a`hmiyetke iye bolip esaplanadi. Klasstan tis jumislarda oqiwshilardin` qizig`iwshiliqlarina, qa`biletlerine qaray ha`r tu`rli jumislardi a`melge asiriwimiz mu`mkin. Islegen jumislirimizdin` ma`nisi tuwrali tu`sinik berip barilsa, olda bir jaqsi na`tiyjelerga alip keledi.

Miynet tapsirmalarin klasstan tis jumislarda qollaniw oqitiwshidan turaqli tu`rde u`lken tayarliqti, ha`r bir do`gerek jumislarin qadag`alap, olardi teren` ha`m bekkem bilimler menen ta`miyinlew, tan`lag`an ka`sibine qiziqtirip ha`m oqiw pa`nlerinin` mazmunin` teren`lestirip oqiw protsessin duris sho`lkemlestiriw jumislarin talap etedi.

Klasstan tis jumislardi na`tiyjeli a`melge asiriw, baslawish klasslarda o`zlestirilgen bilim, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerdi bekkemleydi, ko`z-qarasin qa`liplestiredi, olardin` do`retiwshilik qa`biletlerin arttiradi ha`m de ko`rkemlik

jaqtan ha`m estetikaliq ko`z-qarasin arttiriwda za`ru`r faktor bolip xizmet etedi. O`z waqtinda rejeli, ta`rtipli o`tkerilgen shinig`iwlar oqiwshilardin` qizig`iwshilig`i ha`m ha`weslerin arttiradi, ruwhiy-ag`artiwshiliq ko`z-qaraslarin bayitadi.

Juwmaqlap aytqanda oqiwshilarg`a baslawish klasstan-aq keleshekte duris ka`sip tan`lawina bekkem tirnaq jaratilsa, keleshek a`wladt`in` barkamal boliwina, ja`miyetimizdin` rawajlaniwinda u`lken a`hmiyet payda etedi.

Sorawlar.

1. Klasstan tis jumistin` maqseti nelerden ibarat?
2. Baslawish klassta qanday pariqlar bar?
3. Individual shinig`iw degenimiz ne?
4. Klasstan tis jumislar ka`sip tan`lawg`a qalay ta`sir etedi?

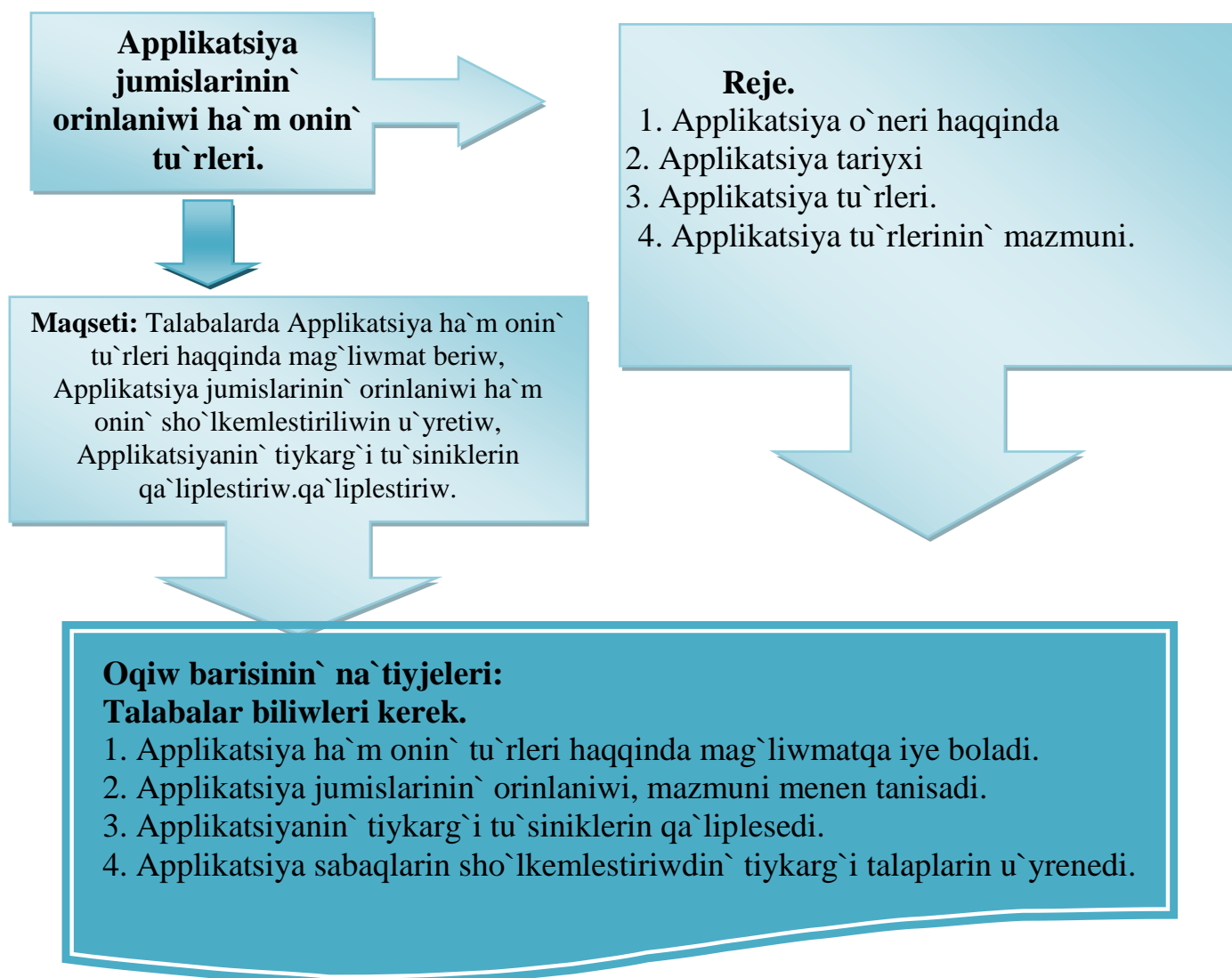
Tapsirmalar.

1. Klasstan tis jumislarg`a misallar keltirin`.
2. Klasstan tis jumislardin` sabaq islenbesin du`zin`.

A`debiyatlar.

1. R.Mavlonova, O.To`raeva , K.Xoliqberdiev “Pedagogika” T.,“O`qituvchi” 1998 yil
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil
4. Shumulevich N.M.“Qog`ozdan texnik modellar yasash” T., “O`qituvchi” 1989 y
5. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O`qituvchi”1989 yil
6. N.Gushkin. V.R.Xiltunin. “Mehnat eng yaxshi tarbiyachi”. T.1988y.
- 7..Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Applikatsiya jumislarinin` orinlaniwi ha`m onin` tu`rleri.

Applikatsiya-su`wretlew o`neri texnikasinin` ha`r tu`rli formalarin kirgiziw ha`m olardi fon ta`rizinde qabil etilgen materiallardin` esabinan bekkemlewge tiykarlaniwshi tu`ri bolip esaplanadi.

Applikatsiya tu`siniginin` o`zgesheligi ha`m materiallarina qaray ha`r tu`rli orinlaniw texnikasinin` uqsaslig`i menen birlestirilgen ko`rkem shig`armalardi jaratiw usillarin o`z ishine aladi. Ha`r bir material applikatsiyasin orinlaw texnikasina ta`sir ko`rsetiwshi o`zgesheliklerine iye, ma`selen, qag`az, limon, terek qabiqlari fong`a ha`r tu`rli elementler menen jabistiriladi.

Applikatsiya-ko`rkem shig`arma jaratiwdin` en` a`piwayi ha`m an`sat usili bolip tabiladi. Bunday applikatsiyadan tek g`ana bezew maqsetinde g`ana ko`rgizbeli qurallar, ha`r tu`rli oyinlar ushin qollanbalar, oyinshiqalar, bayraqshalar, bezewler h.t.b jaratiwda ken` tu`rde qollaniw imkaniyatini beredi.

Dekorativ applikatsiya-ol nag`is, gu`llerden quralg`an, ayriqsha ko`riniske iye su`wretlerden quralg`an predmetli, is-ha`reketlerdin` jiyindisini o`zinde sa`wlelendiriwshi syujeten ibarat bolawi mu`mkin.

Applikatsiya su`wretlew o`nerinin` ha`r tu`rli formalarini qiyiw ha`m olardin` fon ta`rizinde qabil etilgen materiallari esabinan bekkemlewge tiykarlaniwshi tu`ri bolip esaplanadi.

Applikatsiya 2500 jil burin ko`shpenshi xaliqlar arasinda payda bolg`an. Olar applikatsiyadan bas kiyim, jasaw orinlari bezetiwi ushin qollang`an.

Applikatsiya tu`rli xaliqlarda ha`r tu`rli materiallardan tayarlang`an. Ma`selen, Yakuts applikatsiya jumisinde qabiqlardan paydalang`an, boyalg`an qabiqtan islangen applikatsiyalar menen olar tu`rli otawlari bezegen. Xanti-mansi, evenk ha`m basqa batis xaliqlari applikatsiyada teri, sukno, moyna terilerin qollang`an. Komi, qazaq, qalmaq, osetin, buriyat h.t.b xaliqlar applikatsiyadan milliy kiyim, u`y-ruzger predmetlerin bezewde paydalang`an.

Applikatsiya jumislarinda tiykarinan material qag`az bolip tabiladi, tekislangen yamasa kraxmallang`an bo`lekshelerden de paydalaniw mu`mkin. Bunday materiallar menen bir qatarda saban, keptirilgen o`simlikler, da`neler qabiqlari, japiraqlar h.t.b paydalansa boladi.

Qag`azdin` jiltiraytug`in ta`repi mramor bolsa, baspa gu`l tu`sirilgen barxat, gu`mis ha`m kola, su`wret saliw ha`m sizbashiliq qag`azi japiraq applikatsiyalarini islew ushin jaramli boladi.

Applikatsiya menen shug`illaniw oqiwshilari garmoniyaliq jaqtan rawajlaniwina a`hmiyetli rol atqaradi. Applikatsiya do`retiwshilikni rawajlandiriwga ja`rdem beredi, fantaziyani bayitadi, ku`zetiwshe`lik, diqqat ha`m ko`z-qaraslari aktivlestiredi, insannin` jigerliligini ta`rbiyalaydi, qol miynetini seziw, shamalaw ha`m ren`di seziw qa`biletlerin o`siredi. Ren`li qag`az

yamasa basqa materiallardan su`wrettin` u`stindegi ko`rkemlik bezewdi rawajlandirip baradi.

Applikatsiya jumislari barqulla este saqlaniwi tuwrali ma`jbu`riy qag`iyda sipatinda orinlaniwi kerek bolg`an izbe-izlikte orinlanadi. Qa`legen applikatsiya syujetin tan`lawdan baslanip, onnan keyin applikatsiyanin` eskizi ha`m qag`az tan`lanadi. Kerekli detallardi qiyip, olardi fong`a qoyiw, kleylew ha`m keptiriw protsessi keledi. A`piwayi applikatsiyalar eskizsiz orinlanadi.

Applikatsiya jumislarin islewde tiykarg`i itibardi onin` uliwmalik kompozitsiyasina qaratiw kerek. Jaqsi oylang`an kompozitsiya, yag`niy payda boliwi kerek bolg`an ko`rinistegi na`rselerdi jaylastiriw applikatsiya tarawinin` jetiskenligi bolip esaplanadi.

En` a`piwayi applikatsiyadar bull geometriyalik figuralardan islengen ornamental applikatsiya bolip tabiladi.

Da`slep ornamental eskiz du`ziledi, og`an kerekli detallar ha`m onin` mug`darlari esaplanadi. Detailardi tayarlap belgili bir tg`rtipte jaylastiriladi ha`m jabistiriwdi qaysi detaldan baslaw kerekligi aniqlanadi.

Applikatsiyada da`slep eskiz du`ziledi, keyin og`an kerekli detallardin` o`lshemi ha`m mug`dari esaplanadi. Detailardi tayarlap belgili bir mug`darda jaylastiriladi ha`m jabistiriwdi qaysi detaldan baslaw kerek ekenligi aniqlanadi. Keyin tayarlang`an materiallar bir-birine jabistiriladi.

Geometriyalik formali applikatsiyalar. Orinlaniw texnikasina qaray applikatsiyanin` en` a`piwayi tu`rlerinen biri geometriyalik formali applikatsiyalar bolip esaplanadi. 1 ha`m 3 klass oqiwsilari geometriyalik formali applikatsiyani orinlawda to`mendegi bilimlerde iyeleydi.

1. Geometriyalik figuralar, kvadrat, tuwri mu`yesh, u`shmu`yesh, aylanani qag`az bo`leginen ha`m o`lshew a`spabi ja`rdeminde payda boliwi tuwrali belgili bilimlerde bekkemleydi.

2. Ko`rkemlikte o`siredi, su`wret sabaqlarindag`i palosa, shen`ber, kvadrat, ornamental du`ziw boyinsha aling`an bilimlerde teren`lestiriledi.

3. Ayirim predmetlerdin` detallari analizlenip geometriyalıq figuralardi tu`siniwdi u`yrenedi.

4. Balalardi, ko`p, az, uzınshaq, tik xalında, bo`lim ha`m qatlam, eki bo`limdk qiyiw, to`rt bo`limge, ten` bo`limlerge siyaqli tu`sinikleri bekkemlenedi.

5. Balalar ren`lerdin` birikpesin duris tan`lawdi u`yrenedi. Olarda estetikalıq qa`bilet ta`rbiyalanadi.

Geometriyalıq figura applikatsiyaların dekorativ ornament, predmet, syujetli applikatsiyalarg`a ajiratiw mu`mkin.

Shen`ber, kvadrat ha`m ovaldan ornamentallardi islew. Ornoment detallar: ha`r tu`rli o`lshemdegi kvadrat, u`shmu`yshlikler tayarlanadi. Kvadratta nag`is diogonal boyınsha du`ziledi-bunda formalardi simmetriyalıq jaqtan jaylastiriw qolay boladi. Shen`berde nag`is oraydan, radiuslar boylap du`ziledi.

Geometriyalıq figuralardan predmetli applikatsiyalar.

Balalardi, predmetlerdin` jaylasiwin ko`riwdi rawajlandiriw gerek. Buni a`tirapimizdi orap turg`an na`rseler, u`y, arsha, terek, mashina, idis-tabaq, ja`niwarlar, gu`ller h.t.b qanday da bir da`rejede geometriyalıq figuralar menen ko`riniwi mu`mkin.

Oqitiwshi qa`legen predmetti tan`lawi mu`mkin. Oni balalar menen birgelikte ko`rip, onin` ayirim detallarin qaysi geometriyalıq figuralarg`a uqsaytug`inlig`i, olardi qanday o`lshemlerde, qaysilarin u`lkenirek, qaysilarin kishirek etip aliw, qanday izbe-izlikte jaylastiriw kerekligin aniqlaydi.

Ren`li qag`azlardan aling`an shen`berler ha`m olardin` bo`limleri menen applikatsiya boyınsha ju`da` ko`p geometriyalıq jumislardi orinlaw mu`mkin. Shen`berlerdin` ha`r birin talap etilgen forma boyınsha jaylastiriw gerek.

Bunday jumislar oqiwshilarda do`retiwshen`lik ha`m aniq ko`z-qaraslardi, ko`rkemlik qa`biletin` o`siwine ja`rdem beredi. Balalarda qoyilg`an maqsetke erisiw jolındag`i qatan`lilik, ta`rtiplilik ta`rbiyalanadi. Shin kewilden islew, ko`rsetpelerge boysiniw, belsendilikti ko`rsetiw ko`nlikpeleri qa`liplese. Oqiwshilar tayarlang`an applikatsiyalardi ana tili ha`m matematika sabaqlari ushin a`jayip didaktikalıq material, oqiwshilardin` so`ylewin jaqsilaw qurali boliwin,

olardin` predmetleri formasi, ren`i hawadag`i jaylasiwi tuwrali tu`siniklerdi bayitiwg`a xizmet etiwu mu`mkin.

Ko`p ren`li applikatsiyalar. Ko`p ren`li applikatsiyalardi qiyiw, bir qansha qiyin jumis bolip esaplanadi. Ol ko`rinisti bo`limlerge ajiratiw menen baylanisli. Bul tu`rdegi applikatsiyalardi orinlawda fondi tan`law ju`da` za`ru`r bolip esaplanadi. fon ko`rsetilgen predmet`lerdin` ren`inen ashiqlaw boluwi kerek. Sonda predmet bo`rtip shig`ip turg`anday aniq ko`rinedi. Ha`mmesi oylag`an shig`armag`a baylanisli. Fonda jaylasqan detallar ren`i de sog`an qarap tan`lanadi, detallardin` ta`biyy jaylasiwi ha`m o`lshemlerdin` biriktiriliwine itibar beriw kerek. Bul jumislardin` orinlanuwinin` bir neshe usillari bar, ayirim detallar aldin ala belgilenbey qiyiladi, ayirim detallar bolsa belgilengen eskizler boyinsha qiyiladi.

Ko`p ren`li applikatsiyalardan biri dekorativ applikatsiyalar bolip esaplanadi. Dekorativ applikatsiya nag`is gu`llrden quralg`an, ayriqsha su`wretlengen ha`diyse ha`reket birligin sa`wlelendiriwshi ko`rinislrden ibarat boluwi mu`mkin.

Dekorativ applikatsiyalardi balalar kitap,, kalendar ha`m tag`i basqa da materiallardan aliwi, ayirim elementlerdi qolda jaratiw mu`mkin. Shig`is nag`is applikatsiyasinin` bul tu`ri ushin bay material bolip esaplanadi. Dekorativ applikatsiya bir ha`m ko`p ren`li boluwi mu`mkin.

Ko`rkem applikatsiyalar. Qanday da bir temag`a arnap islengen miynetke emes, al ko`rkemlik jaqtan tayarliqti da talap etedi. miynet ta`limi sabaqlarinda applikatsiya jumislarin orinlaw texnikasi u`yreniledi.

Ren`li su`wretten islengen applikatsiya temasinin` elementlerin oqiwshilar ha`r tu`rli bayramlarg`a arnalg`an (qutliqlawlar, ashiiq xat, jol belgileri) jumislarin isleydi. Jumistin` temasin ha`m pikirdi tan`lawdan baslaymiz. Qutisha ashiiq ren`degi qag`az fon ta`rizinde tan`lanadi. Applikatsiyag`a qaratilg`an shig`armanin` jaratiliwi ha`m elementlerdin` mug`dari, qag`azdin` tan`lanuwini belgileydi. Shig`armani jaratiw u`stinde islengen tiykarg`i itibardi tan`lang`an temasin` mazmunina, kerekli materiallar, olardin` o`lshemleri, ren`lerdi tan`lawg`a aratiladi. Shig`armanin` ko`lemine qaray u`lken detalli temani detal bo`luwi kerek.

Syujetli applikatsiya. Syujetli applikatsiya shig`armasina qaray a`piwayi ha`m qiyin boliwi mu`mkin. Qiyin syujetli applikatsiya-ertekler, hikayalar h.t.b illyustratsiya sipatinda islenedi. Egerde syujet a`piwayi bolsa, ko`rinislerdi aldin ala belgilemey turip qiyiw mu`mkin.

Qiyin syujetli applikatsiya da syujet tan`lawdan baslanadi. Eger de syujetti oqiwsinin` o`zi oylap tapqan bolsa, bul su`wretti siziw ko`nlikpesine iye bolsa, onda da`slep syujettin` su`wreti, keyin su`wrettin` detallari siziladi ha`am qiyip alinadi. Ayirim detallar ha`r tu`rli ren`degi qag`azlardan qiyiladi. Eger de oqiwsini su`wretti jaqsi siza almasa, ol tan`lag`an su`wrette ko`re qa`lem qag`az ja`rdeminde ko`shiriw mu`mkin. Bul su`wret ayirim detallarg`a ajiratiladi, ha`r bir detaldi ren`li qa`lem menen do`geregi sizip shig`adi. Olardi qiyip alip, syujet yamasa na`rsenin` detallari qag`azg`a jiynaladi. Syujet yamasa predmettin` ta`biyiy ko`rinisine ziyat keltirmew ushin olardi qay ta`rtipte kleylew kerekligi belgilenedi ha`m og`an kirisiledi.

Ku`sheytiriw ha`m u`lken qiliw usillari ja`rdeminde u`lkeyip yamasa kishireyip applikatsiyadan paydalaniw mu`mkin.

Temali applikatsiya. Temali applikatsiya belgili bir temani sa`wlelendiriw kerek ol ta`biyiy a`sir ushin illyustratsiya, applikatsiya, plakat boliwi mu`mkin. Ko`rkem tematikalik applikatsiya jumislari predmetlerinin` formasin, tiykarg`i aniqliqtag`i bo`limlerdin` o`z-ara baylanisin, ko`rinis ha`m na`rselerdin` ko`lemin, ren`in, saya ha`m jaqtılıq tu`sip atirg`an ta`repin mu`na`sip ren`lerdi berip ko`rsetiw siyaqlilar ko`rsetiliwi kerek.

Sorawlar.

1. Applikatsiya qashan ha`m qay jerde payda bolg`an?
2. Applikatsiya o`neri nelerden ibarat?
3. Applikatsiyanin` qanday tu`rleri bar?
4. Applikatsiyadan qanday jumislar islenedi?

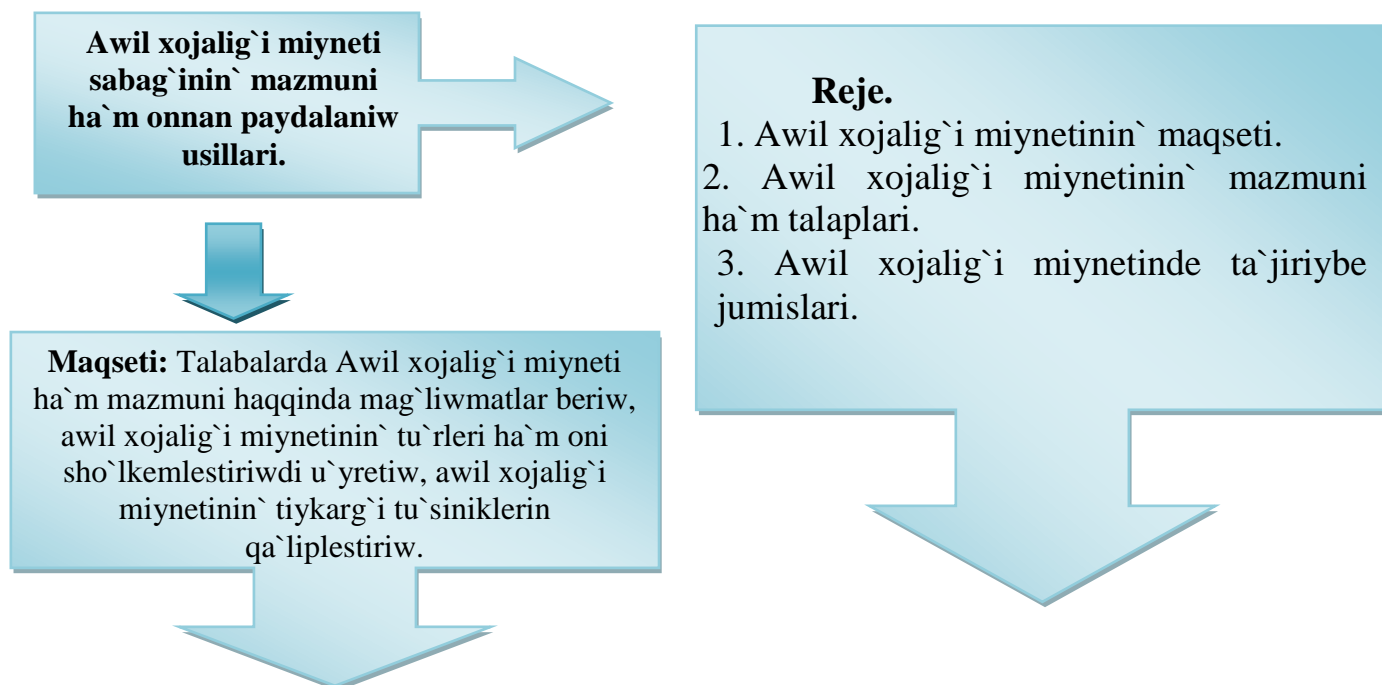
Tapsirmalar.

1. Applikatsiya tu`rlerine misallar keltirin`.
2. Applikatsiya tu`rlerinen a`meliy jumislardi orinlan`.

A`debiyatlar.

1. R.A.Mavlonova, O.T.To`raeva, K.M.Xoliqberdiev “Pedagogika” T., “O`qituvchi” 1998 yil
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil
4. Shumulevich N.M.“Qog`ozdan texnik modellar yasash” T.,“O`qituvchi” 1989 y
5. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O`qituvchi”1989 yil
6. N.Gushkin. V.R.Xiltunin. “Mehnat eng yaxshi tarbiyachi”. T.1988y.
7. Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Awil xojaliq miyneti sabaqlarinin` mazmuni ha`m onnan paydalaniw usillari.

Miyne ta`limi da`stu`rinin` awil xojaliq`i miyneti bo`limi awil xojaliq`i ha`m en` ko`p tarqalg`an gu`ller, paliz o`nimleri, miywe, o`simliklerin o`siriw tuwrali bilimlerin` mazmunin belgilep beredi.

Bul sabaqlarda oqiwshilar klasstag`i janli ta`biyat mu`yeshin ha`m mektep oqiw ta`jiriybe dalasinin` o`simliklerin o`siriwge baylanisli jumislar menen shug`illanadi. Janli ta`biyat mu`yeshinde 1-klass oqiwshilari xana o`simliklerine qarawda payda bolatug`in ko`nlikpelerdi bekkemleydi. Oqiw ta`jiriybe maydanshasinda alip barilatug`in jumislar, paliz, gu`lli ha`m dekorativ o`simliklerdi na`lshe qiliw, o`siriw, dekorativ ha`m miyweli tereklerge qaraw, olardi o`siriw, ayirim dala o`simliklerin. Ta`jiriybe uchaskasinda o`siriwdi o`z ishine aladi. Oqitiwshi mektep atizinda alip barilatug`in jumislarda gu`lli, dekorativ o`simliklerdi o`siriw menen sheklenbewi, usig`an tiykarlanip balalarg`a da`stu`rde talap etilgen bilim, ko`nlikpelerdi beriwde na`zerde tutiwi kerek.

Baslawish klassta balalar tek g`ana o`simliklerdi o`siriwge baylanisli bilim ha`m ko`nlikpeni payda etiw menen g`ana sheklenbey, al en` tiykarg`isi awil xojalig`i miynetin su`yiwi, birlsip islewi de maqsetke erisiw ushinda shin kewilden ha`reket etiw kerek.

2-klass da`stu`rde na`zerde tutilg`an awil xojalig`i miynetinin` tu`rleri ha`m qiyinshilig`i ha`r tu`rli bolip esaplanadi. Sebebi, balalar bul usillarda orinlawg`a birigiwi de ha`r tu`rli boladi. Bul bolsa balalardin` tayarliq da`rejesi ha`m belgili bir da`rejede olardin` aldina qoyilg`an maqsetine de baylanisli. Oqitiwshinin` waziypasi miyneti ilaji barinsha balalardin` awizbirshiligin, doslig`in ha`m birbirine ja`rdem beriw bekkemleytug`in formada sho`lkemlestiriwi tiyis.

3-klassta balalar paliz, gu`lli ha`m dekorativ o`simliklerdi na`lshe etip o`siriwge baylanisli ta`jiriybe almasiw jumislarinin` tiykarg`i temasi o`simliklerdin` o`siwin ha`m rawajlaniwin basqariwdin` usillari menen tanisadi. u`shinshi klassta oqiwshilar ekinshi klassta baslag`an ayirim o`simliklerdin` tu`rlerin u`yreniw ha`m tu`rlerin sinaw jumislarin dawam ettiriw menen birge, o`simliklerdi sortlaw ha`m qosimsha aziqlandiriw ta`jiriybelerinde aladi.

3-klassta oqiwshilar pomidor na`lshesi yamasa bir jilliq gu`lli dekoratsiyali o`simliklerdin` o`siwi ha`m rawajlaniwi ushin qosimsha aziqlandiriwg`a baylanisli en` jaqsi sortlardi aniqlaydi. Sol maqsette olar bir yashiktegi na`lsheni toliq miner

to`ginlerdin` eritpesi menen, ekinshi organikaliq mineral eritpesi menen, u`shinshi yashiktegin bolsa aymaqliq to`gin menen aziqlandiradi.

Awil xojalig`i sabaqlarin klassta ha`m mektep uchaskasinda da tabisli o`tkeriwdin` tiykarg`i sha`rti oqiwshilardi jumis penen ba`nt etiw bolip tabiladi. Sonin` ushin da bul sabaqlarg`a tayarlaniwda miynet protsessinde oqiwshilardi biriktiriw jollarin puxta oylap ko`riw kerek.

Eger de klassta 30 dan ziyat oqiwshi bolsa, klassti eki toparg`a bo`liw maqsetke muwapiq boladi. Oqiwshilardi mektep uchaskasina alip shig`iw dan aldin olarg`a is-ha`reket qag`iydalarin esletiw kerek boladi. Atiz jollarinan juwirmay ha`reket etilse, o`simlikler ayaq astinda ezilmeydi. A`sirese, bel, ketpen siyaqli diyxanshiliq a`sbaplari dus kelgen jerge taslap ketse, o`tken adamnin` ayag`ina urilip jaraqatlawi mu`mkin.

Oqiwshilarg`a awil xojalig`i eginlerine qaraw jumisi olardin` o`siwi ha`m rawajlaniwin, olar ta`repiyen turaqli qadag`alanip bariliwin sho`lkemlestiriw kerek. Qadag`alaw eki basqishta a`melge asiriladi. Birinshisi o`simliktin` rawajlaniwin tu`rli basqishlarda u`zliksiz qag`adalap bariw, awizeki aytip beriw, olardi o`lshew. ekinshisi-baqlaw na`tijyelerin jazip bariw. Oqiwshilar oqitiwshinin` aytip turg`an na`rselerin baqlap da`pterge jazadi.

Ta`jiriybenin` uliwmalig`i temasi:

1. Pomidor yamasa gu`lli dekorativ o`simliklerdin` na`lshesin stakan, yashik yamasa parnikte o`siriw.
2. Artiqsha shaqalardi alip taslawdin` pamidordin` pisiwine ta`siri.
3. Bir, eki ha`m u`sh sortli pomidorlardi o`siriw.
4. Miner ha`m organikaliq to`ginlerdin` pomidordiq o`siwine ta`siri.
5. Ha`r tu`rli sorttag`i pomidorlardi birdey topiraqta saqlaw. (basqa paliz miyweleri u`stinde de usunday ta`jiriybe alip bariw mu`mkin). Orni menen jumis dawaminda payda bolatug`in sorawlarg`a juwap tabiw ha`m sabaqti a`piwayi ta`jiriybeler arqali du`ziw kerek.

Ta`jiriybe dawaminda oqiwshilardin` erkin pikirlewine, payda bolg`an sorawlarg`a, o`zleri juwap tabiwina, ilaji barinsha oni ken`irek jaritiwg`a imkaniyat

jaratip beriw kerek. Sonda olar ta`jiriybe o`tkeriw jollarin, sonday-aq ta`jiriybeden na`zerde tutilg`an maqsetti aniq tu`sinip aladi.

Balalar ushin tuqimdi stakan, yashik ha`m jerge egiw, o`simliklerdin` o`siwine ha`m rawajlaniwina qalay ta`sir etiwın ta`jiriybe retinde ko`riw qiziqli bolip esaplanadi. Ma`selen, pomidor tuqimi 18-fevralda jibitildi, bo`rtken tuqim 24-fevralda topiraq toltirilg`an yashik ha`m qag`az stakanlarg`a egiledi. Yashiktegi ha`m stakandag`i o`simlikler suwg`ariladi ha`m topiraq jumsatiladi. Qisqasi yashik ha`m stakandag`i o`simliklerge birdey qaraladi. O`simlikler eki ku`nnen keyin o`nedi. Da`slepki eki japiraq ko`riniwi menen o`simlik tuqip sebiyetug`in yashikten alinip, na`lshe egiledi, keyin o`simliktin` tek tamiri emes, al onin` na`linin` u`stingi ta`repi de topiraqqa ko`miledi. 22-mart o`simlik na`lshe yashikten alinip, birinshi tiykarg`i japiraq tu`binen topiraqqa ko`mip otirg`iziladi.

Aprel ayinin` basında balalar na`lsherlerdi birlew usilinda ashıq jerge egedi ha`m bir ay dawamında baqlap baradi. Qag`az stakanshalarda o`sken, keyin topiraqqa otirg`izilg`an o`simlikler bir jerge egilip, sol jerde o`sken o`simliklerden pariqlanadi. Tarmaqtag`i pomidordiq yuoyi kelte, japiraqlari bekkem, suwli, toq jasil ren`li, jaqsi rawajlang`an, tu`binde tamirlar ko`plep payda boladi. Bul tamirlar o`simliktin` jerdegi bo`liminen o`sip shiqqan. kerisinshe bir jerde tuqimnan o`sirilgen pomirdordin` tamiri bekkem biraq az edi. Bunin` sebebin balalardan sorag`anda balalar bul sorawg`a an`sat juwap beredi.

Biz na`lshelerdi otirg`iziw waqtında tiykarg`i tamirdin` bir bo`limin alip tasladiq. Ol a`ste-aqirin o`sip basladi, qaptalınan shiqqan tamirlar bolsa tez o`sip ketti., payadan shiqqan shaqalar o`sip shiqti O`simliktin` tu`bi biraz topiraqqa ko`milgeni ushin qosimsha tamirlar o`sip shiqti.

Ta`jiriybe sinaw na`tiyjesinde pomidor tamirinin` sistemasinin` o`siwi ha`m rawajlaniwın adamlardin` ha`reketine baylanisli ekenligine isenim payda etedi. Ta`jiriybe ushin eki atiz bolıwi kerek. Birinshi atizdag`i pomidordin` shaqalari alip taslanadi, juliw usillari u`yretiledi. Geyde balalar bir ha`m eki shaqali o`simlikti birinshi gu`l japiraq artinan japiraqti sezbeı qaladi. Na`tiyjede bir shaqali o`simliktin` ornina, eki shaqali o`simlik ornina u`sh shaqali o`simlik o`sip shig`adi.

Bunnan tisqari balalar eki shaqali o`simliktin` eki shaqasinda da miyweni sezedi. Ol shaqali o`simliktin` o`nimi eki shaqasinda, ayirimlarinda bolsa tek tiykarg`i shaqada ekenliginin` guwasi boladi. Oqiwshilar eki shaqali pomidordiq miywesi iri ha`m tez pisiwin biledi. Awil xojalig` ushin eki shaqali pomidor o`siriw paydali degen juwmaqqa keledi.

Keyin oqiwshilar ta`jiriybede ju`z bergen protsessti baqlaw arqali sa`wbet alip baradi.

Sorawlar.

1. Awil xojalig`i miynetinin` a`hmiyeti qanday?
2. Na`lsheni qaysi pasilda egiwge boladi?
3. Neshe shaqali o`simlikler bar?
4. O`simlikler ne menen aziqlanadi?
5. Pomidor tuqimi qalay o`siriledi?

Tapsirmalar.

1. Awil xojalig`i eginlerinin` atlarin keltirin`.
2. Jumistin` tu`ri boyinsha sabaq islenbesin tayarlan`.

A`debiyatlar.

1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

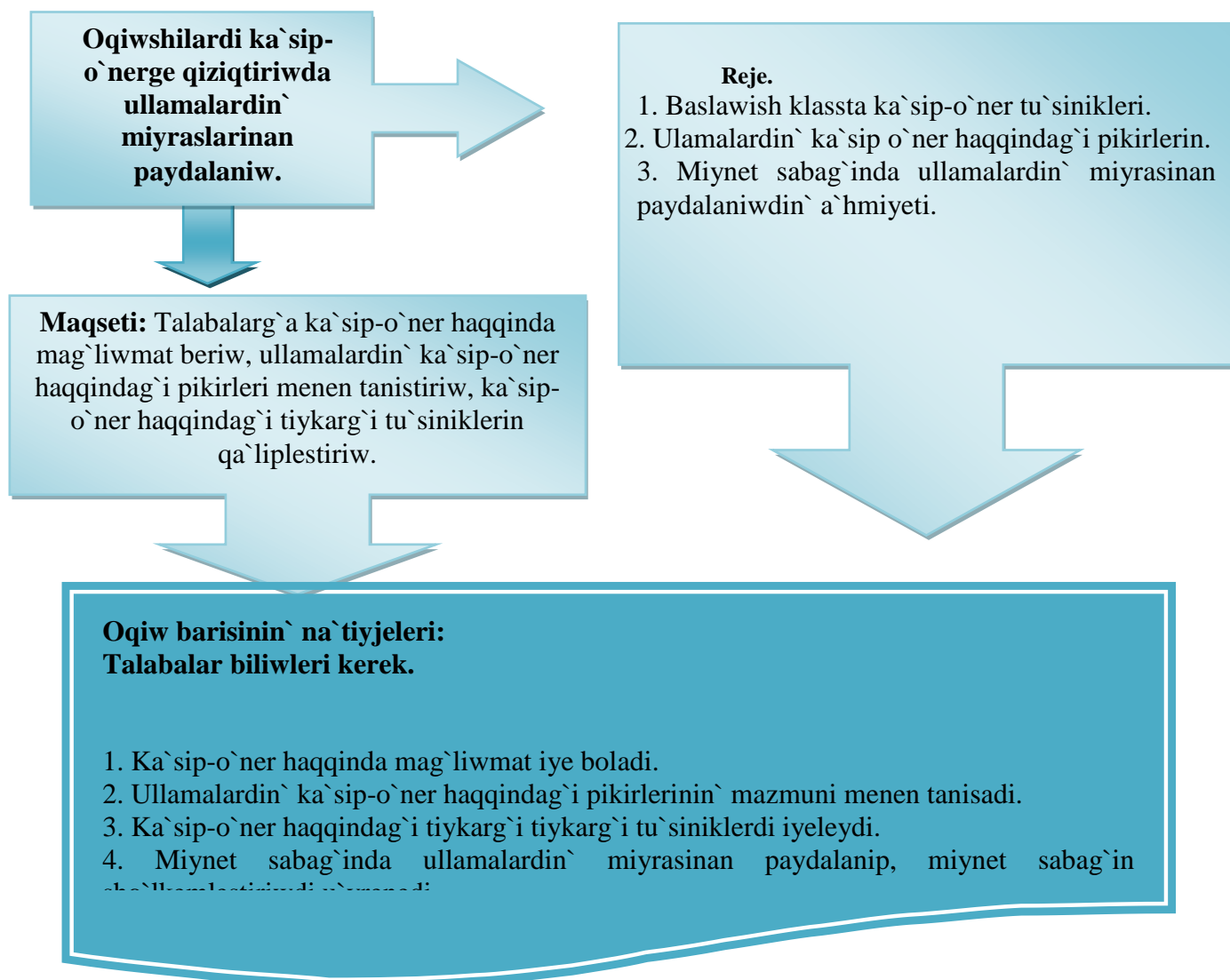
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M."Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 y

5. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi"1989 yil

6. Mavlonova.R.A. "Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

.Tema: Oqiwshilardi ka`sip-o`nerge qiziqtiriwda ulamalar miyrasinan paydalaniw.

Insan o`nerdin` jaqsi ha`m jaman ta`replerin bilgende o`nerge baylanisli bilimlerde bekkem iyelewi, o`nermentler qollap-quwatlawi mu`mkin.

Shininda da shig`is ulamalari, o`ner ha`m o`nermentlerge u`lken itibar bergen. Tiykarinan Alisher Nawayi o`z zamaninda zergerler, ku`lallar, tigiwshiler siyaqli ha`r tu`rli o`ner iyelerinin` ba`rshesine shin iqlas penen ma`slahatler berip, olardin` talabina marapat ko`rsetip, ha`m de olarg`a qa`wenderlik te etken. Alisher Nawayinin` pikirinshe «insan bolip du`nyag`a keldin`be, qanday da bir ka`sipti iyele, o`ner u`yren, sonda g`ana du`nyadan, monshag`a kirip, juwinip shiqpag`an adamday bolip o`tpeysen`» degen edi.

Sunday-aq danishpanlarimizdin` bizge u`git-na`siyat etip qaldirg`aniday, waqtinda ilim, o`nerge muxabbat qoyin`, u`yrenilgen na`rselerdi yadin`izda

saqlan`, ilim o`ner u`yreniwde iqlas penen kirisin`, jaslig`in`izdi biykarg`i o`tkermen`. Ha`tteki ulli shayixlarimizdin` o`zleride qanday bir o`ner iyesi bolg`an. Ma`selen, Abu Said Xarros etikshi bolg`an, Shayx Muxammad Sakko ataqli pishaqshi bolg`an, Shayx Xoja Bahawatdin Naqishbandiy a`jayip naqqash bolg`an ha`m basqalardi o`nerge shaqirg`an. Shayx Xoja Bahawatdin Naqishbandiy bul boyinsha «Dil bayoru dast bakor» yag`niy «Kewlin` Allada, qolin` miynette bolsin» dep aytadi.

Insaniyattin` qa`dir-qimbati miynette ha`m bilimde, o`nerge su`yeniwde, birewge qaram bolmawda dep bilgen. Shayir Sadiy bilay bilim beredi.

O`z miyneti menen nan jegen adam.

O`zgenin` milletinen azat adam.

Muqaddem Avesto kitabinda miynetti materialliq bayliqlardin` negizi bolg`ani ushin emes, al miynettin` tiykarin ta`rbiyaliq jaqtan jaqsiiq faktori dep bilgenligi ushin adamlarg`a miynet etiwge shaqiradi. Xaliq pedagogikasinda «Jasliqta aling`an bilim, tasqa oyilg`an nag`is» dep te ataladi.

«Perzentlerge a`dep-ikramliliqti ha`m o`nerdi u`yretiw miyrasdur»-dep na`siyat etiledi Qabusnamada «Sen a`dep-ikramliliqti, o`nerdi ha`m danishpanliqti o`zin`nen miyras etip qaldir, sebebi, onin` xaqqin orinlap bolg`aysan`». Sebebi, jalqaw adamlardin` perzentine a`dep ha`m o`nerden jaqsiraq miyras joq bolip esaplanadi. Xaliqtin` perzentlerine **xirfa (sawda o`ner)**, **pesha (ka`sip)** tenjaqsi miyras joq. eger jalqaw adamlardin` perzenti ju`z o`ner bilip, biraq hesh bir ka`sipti bilmese ayip emes. O`ner bolsa bir ku`ni da`rtke jaraydi. Demek a`lbette o`ner u`yreniw za`ru`r.

O`tay o`g`lingga bilan desang agar,

Sen o`qishdi, o`rgatgin ilmu-hunar.

Agarda senda koruncha ham bo`lmasa zar,

O`z o`g`ishmingni qoldirmagin behunar.

O`nerdin` qanshelli za`ru`r ekenligi ko`plegen ra`wiyatlarda, naqil-maqallarda, ertek ha`m da`stanlarda da o`z ko`rinishin tapqan. «Altin baliq»,

«sawdager menen padashi», «Sirli gilemshe», «Baliqshi bala», «Eki naqishshi jumisi» siyaqli ertekler, «Hasanxon», «Rustam», «Ziyod» qusag`an da`stanlar pikirimiz da`lili bola aladi.

O`ner iyelew de bir pa`ziylet ha`m sheberlik sanaladi. O`ner iyelewde xadalliq, pa`klik, sabir-taqat, jigerlilik, miynet ma`deniyatına boysiniw za`ru`r rol oynaydi.

Ata-babalarimiz da o`ner u`yreniwdi tiykarg`i waziypa ekenligin u`yretip kelgen. Nizamiy Ganjaviy bilay deydi.

O`ner u`yren o`nerde bolar ko`p sir.

Jabiq esiklerdi ashar birme-bir.

Abu Rayxan Beruniy miynet ha`m o`ner a`wladtan-a`wladqa miyras bolip o`tiwin teren`nen u`yrenen ha`m o`nerdi joqari bahalag`an. Ol «O`nermentshilikte, miynette toliq ustazliq o`nerin iyelep aliw kerek» degen pikirdi aytadi. A`dette sol da`wirde o`ner ha`m ta`biyy bilimler mekteplerde u`yretilmey jeke ta`rtipte u`yretilgen.

1. Ata ka`sibin iyelew, shan`araqtag`i u`lkenlerden jeke sha`kirt formasında boladi.

2. Sha`kirt etiw tanilg`an usta qolında jeke sha`kirt bolıw.

3. Ustaxanalarda jeke sha`kirtlik ta`rtibi u`yreniledi.

Xalqimiz balalar miynetsu`ygishlikti ha`m miynetke qizig`iwshilig`in ta`rbiyalaw, ata-babalarimizdin` izinen barip ha`r tu`rli ka`sip-o`ner iyelew, olarda miynet mu`na`siybetlerin bekkemlew, keleshek o`mirge tayarlawdi o`zlerine za`ru`r waziypa dep esaplaydi. O`zinin` perzentine ka`sip-o`ner u`yretken ustazadalar (usta da`rejesine ko`terilgen perzent) bolip jetilisken. Tan`lang`an usta o`nermentler u`yinde jeke sha`kirtlikke tu`sken balalardi bir neshe jil o`nerge baylanisli bolmag`an jumislardi da isletip ju`re bergen.

Oqiwshilardi ka`sip-o`nerge qizig`iwshilig`in ta`rbiyalawda insaniyat miynetinin` tariyxin u`yretiwshi faktorlarg`a su`yenip, oqiwshilardin` keleshekte

tuwri ka`sip tan`lawina u`lken negiz jaratilsa maqsetke muwapiq bolar edi. Oqiwshilardi miynet tu`rlerine qizig`iwshilig`in arttiriw, ka`sip tan`law ha`m o`zlestiriwdi qa`liplestirip bariw ushin pedagog oqitiwshilardin` moynina oqiwshilarg`a jaslig`inan baslap ta`lim-ta`rbiya beriw menen birge ka`sip-o`nerge qizig`iwshilig`in duris jolg`a qoyiwg`a to`mendegi sha`rtlerdi a`melge asiriw kerek.

-Baslawish klass oqiwshilarina ka`sip-o`ner haqqindag`i tu`siniklerin sin`diriw;

-Oqiwshilardin` jasina, jinsina say ka`sip-o`nerge tan`lawg`a olarg`a pedagogika-psixologiyaliq jantasiw;

-Ka`sip-o`nerge qiziqtiriwda oqiwshilardin` jasi ha`m qa`biletlerin esapqa aliw;

Ma`halle aqsaqallari, miynet dem alisindag`i insanlar menen u`zliksiz baylanis;

-Miyнет ustaxanalarina ekskursiyalar sho`lkemlestiriw;

-Sabaqlarda ulamalardin` miyrasinan paydalanip ka`sip-o`nerge baylanisli pikirleri menen tanistiriw.

O`zbek xaliq ta`rbiyasinda o`tmishtegi ataqli ulamalar, xaliq bilimlendiriwini` ulli shaxslari ha`m bilim taratiwshi shayirlardin`, miynet, ka`sip-o`ner haqqindag`i qimmatli pikirleri biz ushin a`hmiyetli ta`repi, olardan jas a`wladti, miynetti su`yiw ruwhinda ta`rbiyalaw, ka`sip-o`nerge qiziqtiriwdin` negizi sipatinda paydalaniwdan ibarat.

Ba`rshege ma`lim o`zbek xalqinin` a`yyemgi ka`sibi tiykarinan diyxanshiliq, sharwashiliq ha`m o`nermentshilik bolg`an. Usi ka`sipler derlik a`sirler dawaminda qa`liplesip ha`r biri o`z ishinde onlag`an tarmaqlarg`a ajiralg`an ha`m gu`llengen.

Orta Aziya ulamalarinin` ka`sip-o`ner, miynetsu`ygishlik haqqindag`i pikirleri bizge miyras bolip qalg`an. Abu Abdullaz Muxammed ibn Muso Al-Xarezmiy (783-850)din` insaniylik ha`m miynet su`ygishlik haqqindag`i dana pikirleri bu`gingi ku`nde de o`z a`hmiyetin jog`altpag`an. Ulamanin` pikirinshe ha`r bir adam islegen isi menen hesh qashan maqtanbawi ha`m menmenlik etpewi kerek.

X a`sirdegi shig`istin` sotsial ta`rbiyataniwi boyinsha pikirlerinin` en` iri wa`killerinen biri Abu Nasr Al-Farabiy (870-950)din` o`zinin` da`wiri ushin u`lken xizmetlerinen biri, ol insanlardi ilimli boliwg`a, miynet etiwge ha`m ka`sip-o`ner iyelewge shaqiradi.

Farabiy ka`sip-o`ner ha`m ta`rbiyaliq pa`ziyletlerdin` belgili bir ha`reketin ta`kirarlaw, shinig`iw islew joli menen payda boliwin tu`sindiredi. Ulamalar «Ha`r bir adam o`zi unatqan ka`sipti iyelegennen son`, o`zine tapsirilg`an jumisqa juwapkershilik penen qarawi, o`zinin` ka`sibin jaqsi biliwi, ta`rbiya aliwi ha`m jaqsi minez-quliqqa iye boliwi kerek»-dep atap o`tedi.

Abu Rayxan Beruniy (978-1048) de ma`mleketti abadanlastiriw, adamlardin` baxit-ig`bali ha`m keleshete xadal miynet etiwine ha`m ka`sip-o`ner u`yreniwinde dep biledi. Ka`sip o`nerdi, izleniwge, ha`r tu`rli a`sbaplardi islewge arnap 9 u`lken shig`arma jazg`an. Shig`armalarinda o`zi jasap o`tken da`wirdegi islep shig`ariwdin` rawajlaniwi ha`m ka`sip-o`nerge baylanisli qimmatli mag`liwmatlardi berip barg`an.

Miynetti ha`m ka`sip-o`nerdi ko`termelew, miynet ja`ma`a`tinin` qa`dir-qimbati, onin` ma`pi ushin gu`resiw Beruniydin` zamanlasi alim Abu Ali Ibn Sino (980-1037)nin` miynetinde de ko`riw mu`mkin. Ibn Sino «Insan sotsialliq jan» degen pikirin alg`a su`redi. Sonliqtan da alim adamnin` jasawi ushin en` za`ru`r na`rse paydali miynet ekenligin atap o`tedi.

Or`ta Aziyada ko`plegen shayirlardin` ustazi bolg`an Abulqasim Firdavsiy (934-1020)din` «Shoxnoma» atli miynetinde miynet xalqina mehir-muxabbati menen, ka`sip-o`nerdi iyelew ko`nlikpesine arnalg`an qatarlarin ko`plep ushiratiw mu`mkin.

Mehnat tagidadir, ey oqil, har ganj,

Ganj topmas hech kimsa, tortmas ersa ranj.

Firdavsiyg`a jaqin da`wirde jasag`an shayirlardan ja`ne biri Nosir Xisrav (1004-1088) bolip esaplanadi. Onin` pikirinshe du`nyadag`i en` a`jayip ha`m hu`rmetke ilayiq adam bular miynetkeshler-ja`iyet ushin paydali na`rselerdi islep shig`ariwshi o`nermentler, temirshiler, quriwshilar bolip esaplanadi.

Kasbdan jodu hurram yo`q jahonda,
Hunardin yaxshidur ham yo`q jahonda.
Butun kun rizqining bog`boni bo`lg`ay,
Kishin o`z uyining mehmoni bo`lg`ay.
Arzir uning bo`lsa boshi osmonda,
Usiz yashay olmas shoh ham jahonda.

Joqarida atap o`tilgen ulli alimlardin` miynet ta`rbiyasi ha`m ka`sip-o`ner ta`rbiyasi haqqindag`i pikirlerinde aytilg`aninday, insan du`nyag`a keler eken o`z o`miri dawaminda insaniylik qa`dir-qimmatqa iye boliw kerek eken degen juwmaq shig`arg`ariwimiz orinli boladi.

Sebebi, miynet etken, ka`sip-o`nerli insan birew qaram bolmaydi, yag`niy miynet etiw arqali insan o`zining` u`sh talabin qanaatlandiradi, yag`niy ekonomikalik, ruwhiy ha`m miynet talabi bolip esaplanadi. Ekonomikalik talabinin` qandiriliwi na`tiyjesinde ruwhiy ha`m miynet talaplari da qosip qanaatlandiriladi.

Juwmaqlap aytqanda baslawish klass oqiwhilarin miynet ha`m ka`sip-o`nerge ta`rbiyalawda, ulli oyshillarimizdin` shig`armalarinan ken` tu`rde paydalaniw maqsetke muwapiq bolar edi. Oyshillarimizdin` miyrasina teren` hu`rmet penen qaraw ha`m olar jaratqan shig`armalardi ko`z-qarashig`imizday saqlawimiz kerek.

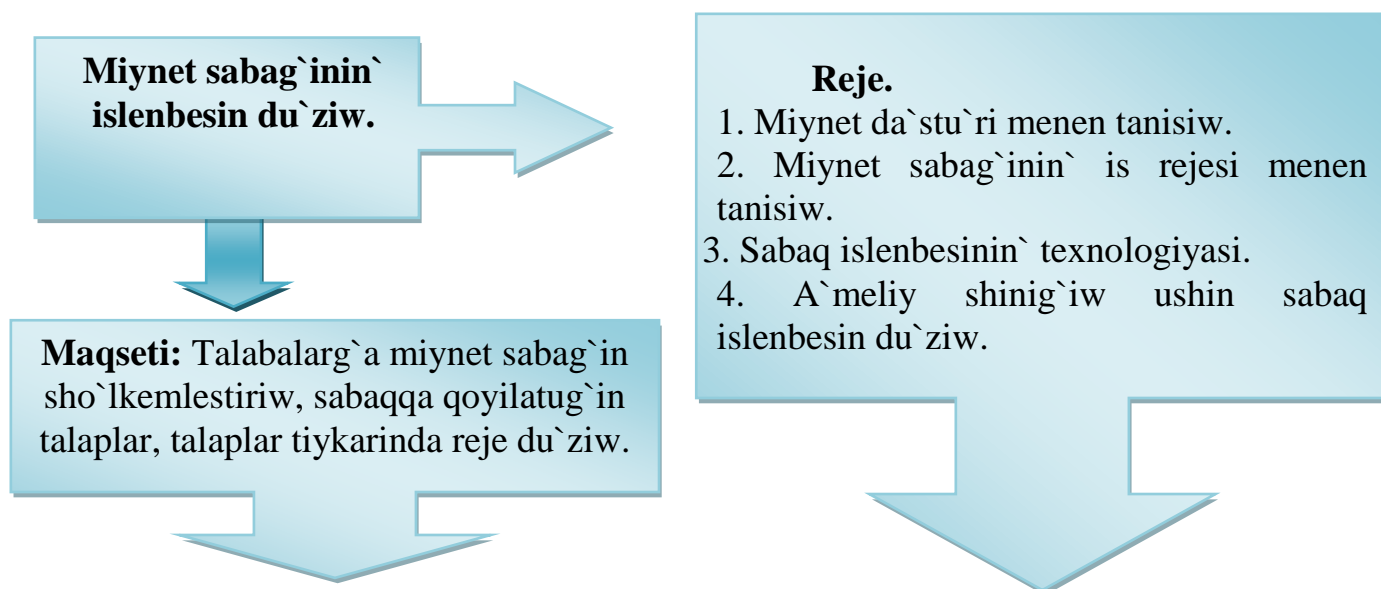
Sorawlar.

1. Alisher Nawayi miynet tuwrali nelerdi aytqan?
2. Qanday ulamalardi bilesiz?
3. Ka`sip-o`nerdi u`yreniw usillari qanday?
4. O`ner degende nenii tu`sinesiz?
5. Ustaz-sha`kirt tuwrali aytip o`tin`.
6. Ullamalar miyrasi miynet ta`rbiyasina qanday ta`sir etedi?

Tapsirmalar

1. Ka`sip-o`ner tu`rlerin aytin`.
2. Ulamalardin` miyrasinan ka`sip-o`ner ta`rbiyasi haqqindag`i pikirlerin keltirin`.

Tema: Miynet pa`ni sabag`inin` islenbesin du`zin`.

Sabaqtin` rejesi oqiw jilinin` basinda, jilliq kalendar rejesi boyinsha bo`listiriledi. Sabaq rejesi 4 basqishta a`melge asiriladi. Birinshi basqish sho`lkemlestiriw bo`limi, bunda qon`iraw berilgennen baslap jan`a sabaqtin` aytiliwina shekem bolg`an waqit aralig`i esaplanad. Ekinshi basqish u`yge tapsirmani tekseriw ha`m bahalaw, u`shinshi basqish jan`a temanin` bayani, to`rtinshi basqish sabaqtin` juwmag`i. bunda islengen jumislardi bahalaw, u`yge tapsirma beriw ha`m jumis orinlarin tazalaw kiredi. Bir saatliq sabaq misalinda ko`rip shig`amiz.

Tema: 8-mart bayramina qutliqlaw kornivetin islew.

Sabaqtin` maqseti: Bayramg`a qutliqlaw islew, ha`r tu`rli formalardi kesiwge oqiwshilardi u`yretiw, miynet qurallarinan duris paydalaniw.

Sabaqtin` metodi: Sa`wbetlesiw, tu`sindiriw, ko`rgizbeli.

Sabaqti qurallandiriw: Islengen qutliqlaw kornivetleri, kley, qayshi, ren`li qag`az, kardon, gu`llerdin` u`lgisi.

Sabaqtin` barisi:

1. Sho`lkemlestiriw bo`limi.

Sa`lemlesiw ha`m oqiwshilardi barlaw.

-Ha`zir qanday sabaq?

-Bu`gingi sa`neni aytin`.

-Ha`zir qaysi pasil?

-Ba`har paslinda ta`biyatta qanday o`zgerisler boladi?

-Ha`zir qaysi ay?

-Mart ayinda qanday bayramlar boladi?

-8-mart qanday bayram?

2. U`yge tapsirmani tekseriw.

-U`yge tapsirma qanday edi?

-Ha`mme u`yge tapsirmani aldina qoysin.

U`yge tapsirmani tekserip, bahalap shig`iw, suliw ha`m taza islengen jumislardi marapatlaw ha`m oqiwshilarg`a u`lgi etip ko`rsetiledi. Islenbegen jumislardi orinlap kelgennen keyin sabaqta tekseriwin aytadi.

3. Jan`a temani bayan etiw.

Balalar bu`gin xaliqaraliq hayal-qizlar bayramina qutliqlaw kornivetlerin isleyimiz. O`z qolimiz benen islegen qutliqlaw kornivetlerimizdi analarimizg`a, apalarimizg`a, a`jelerimizge, sin`lilerimizge, taqmaqlar aytip, jaqsi so`zler menen qutliqlasaq, olar ju`da` quwanadi.

Analarimiz tuwrali ko`plegen naqil-maqallar ha`m hikmetli so`zler, hikayalar, qosiqlar, shig`armalar bar, ma`selen;

Hikmetli so`zler

Ananin` bir qoli besikti tebretse,

Ekinshi qoli du`nyani tebretedi.

Ananin` kewli awirsa.

Jerde titireydi.

Du`nya tar bolsa da.

Ananin` kewili ken` boladi.

Naqil-maqallar.

Ana menen bala,

Gu`l menen lala.
Balanin` barmag`i awirsa,
Ananin` ju`regi ashiydi.

Taqmaqlar.

Abaylap bizdi.
Bir pa`rshe go`shten.
Insan qilalg`an.
Anag`a ta`jim.

Axir onaku do`stlar.

Yo`qdan bizni bor etgan.

Kim xo`rlasa onasin.

Bahri qon tuban ketgan.

Ana muqaddesYo Ana a`ziz ha`m tebbirik insan. Analar ulli, Go`zalliq, danaliq timsali. Sonliqtan da balalar analardi barqulla hu`rmet etip ha`m olar jumis tapsirsa da`rhal yaqshi dep orinlan`.

Oqiwshilardan qosiqlar, naqil-maqallar, Ha`disler soraydi. Keyin bolsa qutliqlaw kornivetin islep baylaymiz.

Balalar da`slep kardon yag`niy albomnin` betin 2 ge bo`lemiz, onin` shetlerin ren`li qa`lemde suliw etip sizamiz. Oqiwshilarg`a ko`rsetip birgelikte orinlanadi. Olarg`a jumistin` qag`iydasi dak u`yretilip bariladi. Balalarg`a qayshidan abaylap paydalaniwdi, qag`azdi kesip atirg`anda qolin kesip almaw aytiladi.

Lalagu`llerdin` u`lgileri balalarg`a tarqatiladi, ren`lerge qarap kesip yamasa sizip aladi. Keyin jabistiriw jumislari orinlanadi. Balalar kleyden u`nemli paydalaniwdi, to`gip partalardi, kiyimlerde kley etip qoymawin atap o`tedi.

Qutliqlaw qag`azi islep boling`annan keyin onin` ishine taxtadag`i qutliqlaw so`zlerdi ko`shirip aladi. Qutliqlaw korniveti tayin, tekserip, bahalap shig`iladi. Kimnin` islegen jumisi suliw, taza, duris bolsa ol marapatlanadi.

4. Sabaqti juwmaqlaw.

Ha`mme otirg`an orinlarin tazalap shig`iw kerekligi aytiladi ha`m u`yge barip a`jelerine, analarina, apa-sin`lilerine qosiqlar, taqmaqlar aytip 8-mart penen qutliqlap qoyin` dep sabaq juwmaqlanadi.

Sorawlar.

1. Sabaqtin` sho`lkemlestiriw bo`liminde nelerge itibar beriw kerek?
2. Ne ushin ha`r bir sabaqta qatnas tekserilip bariladi?
3. U`yge tapsirma ne ushin beriledi?

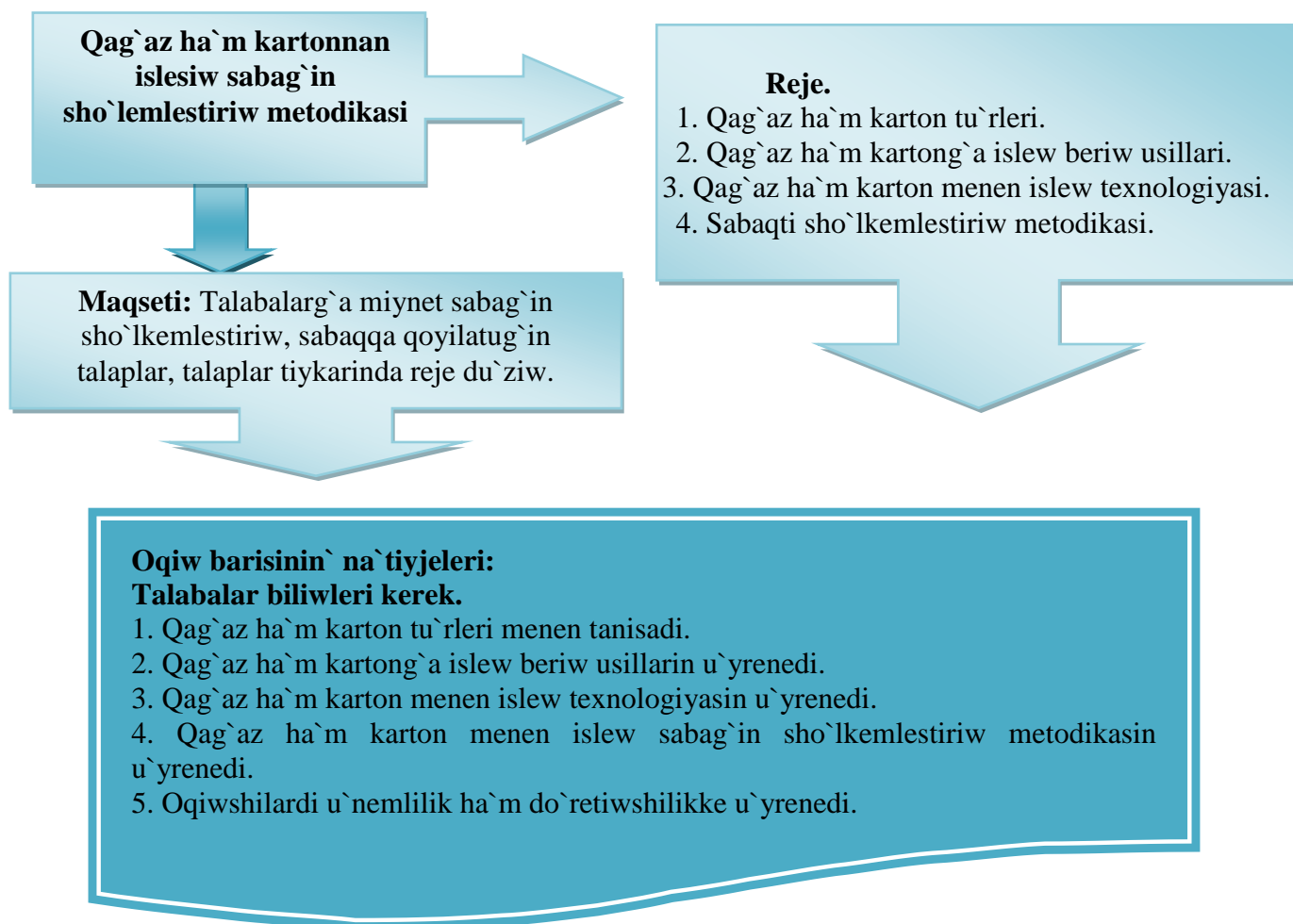
Tapsirmalar.

1. Sabaq islenbesin du`zin`.
2. Sabaq islenbesinen u`lgiler keltirin`.

A`debiyatlar.

1. X.Sanaqulov, M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil
2. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil
3. Shumulevich N.M.“Qog`ozdan texnik modellar yasash” T.,“O`qituvchi” 1989 y
4. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O`qituvchi” 1989 yil
5. Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Qag`az ha`m kardon menen islew sabaqlarinin` mazmuni ha`m sho`lkemlestiriw metodikasi.

Birinshi klassta oqiwshilar en` da`slep miynet sabag`inin` shinig`iwlarin g`ana emes, al basqa sabaqlarg`a da dus keletug`in materiallar menen tanisadi. Bul barliq oqiw qurallari da`pter, kitap, oqiw qollanbalari basilatug`in qag`az tu`rleri, jazatug`in betlerdin` isleniwi, baspasi, su`wret salinatug`in kitap ha`m gazeta qag`azlari bolip esaplanadi. Qag`az ha`m kardon menen baslawish klasslardin` miynet sabaqlarinda en` ko`p qollanilatug`in materiallar bolip esaplanadi. Oqiwshilar bul materiallarga`a ku`nlikli tumista da ko`p dus keledi.

Bilimlendiriw protsessinde oqiwshilar ha`r tu`rli qag`azlardin` tiykarin, fizikaliq o`zgesheliklerin, ren`in, qalin`lig`in, qabatin siyani isletiw o`zgesheligin, ko`lemin, siypaq-siypaq emesligi menen tanisadi. Olardin` geybirewlerin tayarlag`anda balalar kleyden paydalanadi. Demek balalar 1-klasstan baslap-aq

tayar kleylerdin` tiykarg`i o`zgesheliklerin, jabisqaqlig`in, saqlaniwin, kleylewdi u`yreniwi kerek boladi.

Qag`az ha`m kardong`a islew beriw usillari onsha qiyin emes, balalar olardi an`sat o`zlestiredi. Qag`az ha`m kardong`a islew beriw boyinsha iyelegen ko`nlikpeleri keyin barliq miynet tu`rleri boyinsha miynet ta`liminde ken` qollaniladi.

Qag`azdi bu`klew usillar. Qag`azdi ten` ekige bu`klew ushin qag`az stoldiq yamasa partanin` u`stine qoyiladi ha`m on` ha`m shep qoli menen qag`azdi o`zine jaqin turg`an ta`repinin` eki ushinar uslap, oni to`mengi ushlari menen ten`lestiredi. Bunda qag`azdin` ushlarinin` shetleri bir-birine tuwri tu`siwi kerek. Sonda g`ana qag`az qol menen tekislenim, onin` bu`gilgen sizig`i u`stinen tirnaq basip ju`rgiziledi.

Qag`azdi bu`gilgen jerinen jirtiwi. Qag`azdi jirtiwdan aldin, da`slep qag`azdin` bu`gilgen jerin abaylap ashimiz, onin` bir ta`repi on` qol menen basilip, shep qol menen bu`gilgen sziqtan a`ste tartip jirtiladi. Bu`gilgen sziqtin` u`stine qoyip ta qag`azdi jirtiwg`a boladi.

Qag`azdin` bu`gilgen jerin pishaq penen qiyiw. Qag`azdi bu`klep, tirnaq penen basip og`an iz tu`siriledi. Keyin onin` bu`gilgen sizig`in on` ta`repke alip, stoldin` u`stine qoyiladi, onin` arasina pishaq tig`ip ju`rgiziledi.

Qag`azdi qayshi menen qiyiw. Qayshi on` qolda uslanadi. Jumis waqtinda qayshini ha`reketsiz uslap, qiyip atirg`an qag`azdi, ondag`i kesiw sizig`inin` aniq ko`riniwi ushin aylantirip qoyiladi.

Qag`azdi jabistiriw. Stoldin` u`stine gazeta jayip, onin` u`stine kerekli o`lshemde aling`an ren` yamasa qa`legen qag`az qoyiladi ha`m kistik (muyqalam) ja`rdeminde ortasinan shetine, da`slep shepke, keyin on`g`a qalap kley jag`iladi. Kley tez, juqa etip su`rtiledi, kley su`rtilgen qag`azdi jabistirilatug`in redmettin` u`stine qoyip, onin` u`stinen jiyirilip qalmaw ushin taza tawar basip tekislenedi.

Qag`az ha`m kardondi uslaw usillari. Miynet sabaqlarinda qag`azdi o`lshew onsha qiyin emes ha`m olar matematika sabaqlarinda qollanilatug`in a`sbaplar

orinlanadi. Birinshi gezekte bul a`piwayi sizig`ish, u`shmyu`esh sizig`ish tsirkul bolip esaplanadi.

Qag`az ha`m kardon menen islew sabag`inin` tiykarg`i o`zgesheligi, sabaqta buyimlardin` uliwma ko`rinishdegi jiyindisi, sizilma ha`m buyimnin` u`lgisi yamasa tek texnikaliq su`wret ha`m sizilmalardan paydalaniladi.

Oqitiwshi oqiwshilardin` sizilmani oqiwg`a, sizilmani ha`m u`lgiden barliq detallardi, olardin` o`lshemin aniqlaw ha`m ha`r bir detaldi erkin belgilep aliwg`a u`yretedi. Oqitiwshi oqiwshilarg`a u`lgi ha`m miynet sabag`indag`i sizilmani ko`rsetip, balalar menen maketti islew ushin neshe detal tayarlaw kerekligin, olardin` o`lshemi, formasi qanday boliw kerekligin aniqlaydi.

Balalar sizilmag`a qarap tuwri mu`yesh, u`shmu`yesh formada ekenligin aniqlaydi. Qag`az ha`m kardon menen islew shinig`iwlari oqiwshilardin` aldina to`mendegi tayarliq ko`rinishinde boladi; stoldiq u`stine qag`az jayip, jumis ushin kerekli jumis quralların ha`m materialların alip tayarlaydi. Ha`r bir shinig`iwdin` aqirında oqiwshilar keyingi shinig`iwg`a kerek bolatug`in na`rselerdi jazip aladi.

Oqiwshilardin` islep atirg`an materialların u`nemlep bariwi, o`zlerinin` jumislarin` rejelestire biliwi, waqittan u`nemli paydalaniwi, sonin` menen birge otirg`an orinlarin` taza uslawdi ha`m jumistan son` klassti tazalap qoyiwi kerek boladi.

Barliq pa`nlerde qollanilg`anınday miynet sabaqlarında da oqitiwdin` ko`rgizbeli usillarınan paydalaniladi. Tiykarınan miynet sabaqlarında ha`r tu`rli u`lgiler, su`wret, sızıq, sxematikaliq u`lgiler, ha`r tu`rli predmetlerdin`, sonday-aq texnikaliq qurallardan paydalaniladi. Joqarida atap o`tilgenindey «Qag`az ha`m kardon menen islew» shinig`iwlarında oqiwshilar qag`azdi bu`klew joli menen ha`r tu`rli na`rselerdin` formasin` islewdi de u`yrenip aladi. Sonday shinig`iwlardin` na`tiyjesinde oqitiwshi to`mendegi ko`rgizbeli qurallardan paydalaniw mu`mkin. Bunin` menen oqiwshilar bunday ko`rgizbelerdi islew basqishlarına a`mel qilg`an halda, sabaq protsessinde islewdi u`yrenip bariwi mu`mkin.

1. «Lala» ko`rgizbeli quralı (1-su`wret).

1-basqish. Ren`li qag`azlardan kvadrat qiyip alinadi. Onin` dioganallari boyinsha bu`klep, bu`klengen taqiya formasina keltiriledi.

2-basqish. Bu`kleniwden payda bolg`an u`shmu`yeshtin` to`meni, tiykarg`i ta`repedegi eki ushi, joqaridag`i u`shinshi ushina qaray, og`an jetkizip bu`klenedi. Sonday etip arqa ta`repedegi eki ushi da u`shinshi ushina qarap bu`klenedi.

3-basqish. Payda bolg`an formada sheti ortadag`i payda bolg`an siziqqa qaray bu`klenedi. Formanin` artqi ta`repide solay bu`klenedi.

4-basqish. Aqirg`i bu`klengen formalardin` ha`r bir artqi ta`repine qaytarip bu`klenedi. Bu`klengennen son` olardin` ushlari bir-birine qaytarilip qayriladi.

Keyingi formani to`mengi ashiq ta`repinen a`ste u`plenedi. Formanin` joqarg`i bo`limidagi ushlari bolsa arqag`a qaytarip bu`klenedi. Na`tiyjede «Lala» formasi payda boladi. Lalanin` to`mengi ta`repin qag`azdi tsilindr formasida orap, oni lalanin` to`mengi u`plengen bo`limine kirgizip qoyiw menen tayarlaw mu`mkin. Bunda lalanin` g`ozasinda jabistirip qoyig`a boladi.

Sorawlar.

1. Qag`az benen islewdin` miynet sabaqlaridag`i a`hmiyeti.
2. Qag`azdin` bu`gingi ku`ndegi tu`rleri.
3. Kardon qag`azi qanday qag`az.

Tapsirmalar.

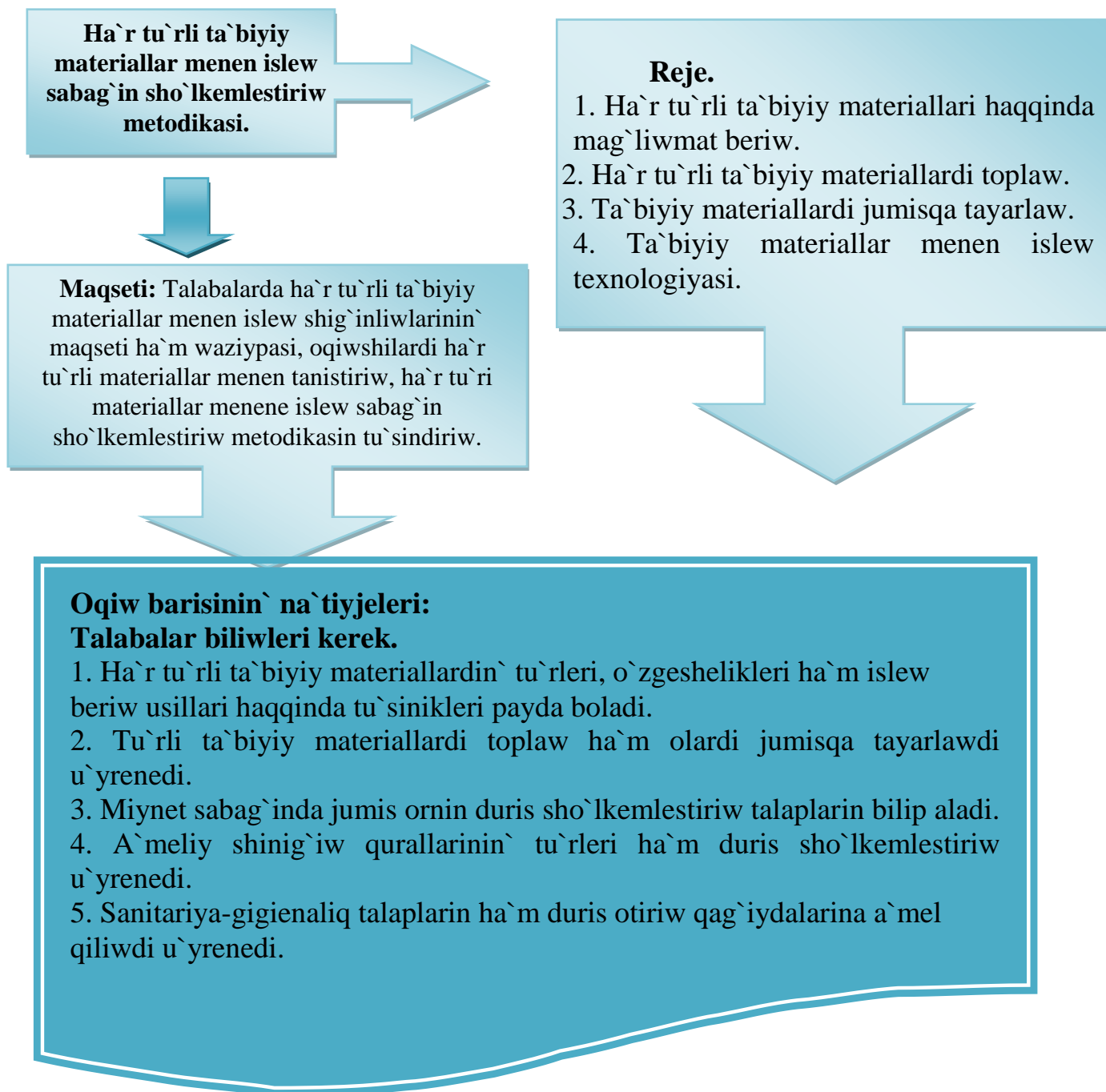
1. Kardonnin` tu`rlerin keltirin`.
2. Qag`az tu`rlerin keltirin`.
3. Qag`az ha`m kardonnin` parqin aytin`.

A`debiyatlar.

- 1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M. "Qog'ozdan texnik modellar yasash" T., "O'qituvchi" 1989 y
5. Vorob'yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O'qituvchi" 1989 yil
6. Mavlonova.R.A. "Boshlang'ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

**Tema: Ta'biyiy ha'm basqada materiallar islesiw sabaqlarin
sho'lkemlestiriw metodikasi.**

O`zbekstan ta`biyiy resurslar, paydali qazilmalar, metall ha`m basqada plastmassalar, ag`ashlar ha`m o`simliklarga bay ma`mleket bolip esaplanadi. Respublikamizdin` bunday ta`biyiy bayliqlari sanaatta, o`mirde paydalanatug`in shiyki o`nimler boliwi menen bir qatarda miynet sabaqlarinda da islenetug`in jumislar ushin kerekli material bolip xizmet etedi.

Oqiwshilardi da`slepki jillardan baslap balalarda ana ta`biyatqa qizig`iwshilig`i ha`m muxabbatin, ondag`i suliwliqti ko`rip biliwge ta`rbiyalaw kerek. Ta`biyiy materiallar menen islew, olardi ta`biyatti baqlawg`a ma`jbu`r etedi. Baqlawlar bolsa ko`rkemlik jaqtan do`retiwshilik qa`biletin, konstruktorliq ideasinin` tu`siniklerinin` aniqlig`in oyatadi.

Ha`r tu`rli ta`biyiy materiallar menen islew, og`an ha`r tu`rli bezewler beriw, ha`r tu`rli a`sbaplardan paydalaniwda talap etedi ha`m olardi isletiw bilimin, ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerin arttiradi.

Ha`r tu`rli ta`biyiy materiallardi toplaw oqitiwshinin` aldina qoyg`an maqsetine baylanisli boladi. Oqiwshilar ko`rip shiqqan ha`m teren`nen u`yrenen yamasa o`zleri oylap tapqan na`rsesi ushin material jiynaydi. Yamasa kerisinshe, da`slep qanday da bir materialdi jiynap, keyin qanday jumis islew kerekligi aniqlanadi.

Ta`biyiy materiallardi oqiwshilar da`slep oqitiwshinin` basshilig`inda, seyil etiw waqtinda jiynaydi. Ta`biyiy materialdi jiynaw protsessinde oqiwshilar do`gerektegi o`simlikler du`yasin, mayda janzatlar menen tanisadi, terekler, gu`llerdin` tu`rlerin, atlarin, formalarin, ta`biyiy materialdi qashan ha`m qalay jiynaw kerekligin, qalay saqlaw kerekligin bilip aladi. Ta`biyatti qorg`aw ha`m og`an abayliliq penen mu`na`siybette boliw, oni asiraw ma`selelerine ayriqsha itibar beriw ha`r bir oqiwshinin` waziypasi bolip tabiladi.

Miynet sabaqlarinda ta`biyiy materiallardan, keptirilgen japiraqlar, gu`ller, paliz o`nimleri, qawin-g`arbiz, qabaq tuqimlari, miyweler, alsha, erik, shaptali da`neleri h.t.b, baliqtin` qabig`i ha`m qanatlari, ma`kke da`neleri, paxta shanag`i, g`ozanin` qabig`i h.t.b ken` tu`rde paydalaniladi.

Ta`biyiy materiallardı jıynap atırg`anda ha`r bir oqıwshı ta`biyiy materiallardı ta`rtıp jıynawı ha`m tayarlawı kerekligin biliw, japıraqtı jıynaw barısında tereklerdin` shaqaların sindirmaw, gu`llerge ziyan keltirmew, ulıwma aytqanda ta`biyatqa qopal mu`na`siybette bolmawdı yadında saqlawı kerek. Gu`llerdi qol menen sindiriwge`a bolmaydı, bolmasa tu`bi ziyanlanadı.

O`simliklerdi jıynawda gazeta, gerbariy papkasi, qayshı, paxta bolıwı kerek. Gazeta da`pter ta`rizinde taqlanıp, arasına materiallar ta`rtıp penen jaylastırıladı.

Keptiriwge mo`lsherlengen o`simlikler ha`r qanday ig`allıqtan saqlanıwı kerek, bolmasa o`simlik keptirilgende ondag`i daqlardin` izleri qaladı. Keptirilip atırg`an o`simliktin` ta`biyiy ren`in asırap qalıwdın` en` tiykarg`i sha`rtı, olardı samal o`tetug`in jerde, quyash nurında saqlaw kerek boladı. O`simliklerdi keptiriw 3 sutkadan aspawı kerek.

Gerbariy ramkalarda keptiriw. Gerbariy ramkalarda keptirilgen o`simliklerdin` ko`pshiligi o`zinin` ta`biyiy ren`in saqlap qaladı. Bunda o`simlik jumsaq qag`az yamasa gazetanin` arasına saqlap qoyıladı. ha`r bir bet qag`az ha`m o`simliktin` ortasına ja`ne bir neshe qabat qag`az yamasa gazeta qoyıladı. Sebebi, keptirilip atırg`an o`simlik o`zinen ig`allıqtı shig`aradı. Bunnan keyin papka eki tor ta`rizli ramkanin` ortasına qoyılıp, ashiq hawag`a qoyıladı. Eger de hawanin` temperaturası keshte ha`m tu`nde ju`da` pa`seyetug`in bolsa, keptirilip atırg`an o`simlik issi ha`m qurg`aq jerge alıp qoyıladı.

Presste keptiriw. Arasına o`simlik qoyılğ`an qag`azlar gerb`ariy papkasinin` ornına eki pa`ner listlerdin` arasına jaylastırılıp, awır na`rse bastırıp qoyıladı. Awırlıq presske qanday o`simlik jaylastırılğ`anına baylanisli boladı. Mayda, na`zik o`simlikler kem awırlıqtı ha`m keptiriw ushin kem waqıttı talap etedi. 2-3 saattan keyin qag`az almastırıladı. Keptiriw sol ta`rizde dawam ettiriledi.

Issi utyuk penen keptiriw. Issi utyuk penen a`dette japıraqlar, tamirlar, sho`plem keptiriledi. Qabat-qabat yamasa jumsaq qag`az arasına o`simlikti qoyıp, u`tinen utyuk ju`rgiziledi. Sonda u`stingi qabatındag`i gazetani alıp, keptirilip atırg`an o`simlik samallatiladı ha`m qurg`aq jer qoyıladı, keyin gazetani jawıp ja`ne utyuklenedi. O`simlik 2-3 minuta kebedi ha`m ol o`zinin` ta`biyiy ren`in

jog`altpayda. Egerde keptirilgen o`simlik qurg`aq xalinda o`zinin` qa`ddin uslap tursa ol jaqsi keptirilgen bolip esaplanadi. eger de sinip, maydalanip ketse, demek, ol artiqsha qurg`aq lanip jib`erilgen boladi.

Metal ha`m qattilandiriw materiallari. Metal so`zi grekshe jerden qazip alaman degen ma`nige iye bolip ol da`slep ka`n, qazilma degen ma`nilerdi an`latadi. A`yyemgi du`nya xaliqlari tek altin, gu`mis, mis, qola, qorg`asin, temir, sinap siyaqli 7 tu`rdegi metalldi bilgen.

Miyнет sabag`ında metal ha`m qattilandiriw materiallari da paydalaniladi. Metallar o`zlerinin` texnikaliq o`zgeshelikleri, bekkemligi, qattilig`i, iyiliwshen`ligi, issilig`i ha`m elektor o`tkeriwi, suwg`a shidamlilig`i, eriwshen`ligi ha`m sho`giwshen`lik siyaqli o`zgesheliklerge iye. Oqiwshilar ren`li metall ha`m qara metall tu`rlerin biliwi kerek.

Qra metall. Temirdin` uglerod penen aralaspasi ha`m aziraq mug`darda kremniy marganets, fosfor, altingugurt h.t.b elementlerdin` aralaspasinan ibarat boladi. Bularg`a, polat, shoyin, temir, **tunuka** ha`m **fol** kiredi.

Ren`li metallg`a-mis, alyumin, qorg`asin, jez, qola ha`m basqada materiallar ha`m olardin` qosimtalari kiredi.

Metall menen islenetug`in a`sbaplar. Taxta islengen metalldi qiyiwda, arnawli tunuka qayshilari kerek boladi. Simdi o`tkir plaskobis penen folgani qiyadi. Metallardi bekkemlewde ha`m basqa jumislarda sho`kkish, egew siyaqli a`sbaplar qollaniladi. Metallg`a islew beriwde qa`wipsizlik texnikasi qag`iydalarina a`mel qiliw kerek.

Sim menen islew. Ha`r tu`rli na`rselerdi islegende, ha`r tu`rli simlardan paydalaniw mu`mkin. Sim toqiw ha`m orap aliw ushin jaramli material bolip tabiladi. Qatti polat yamasa alyumin simnan texnikasi modellestiriwde bir qatar detallardi islewde qollaniladi. Bul simnan arba, avtomobil oqlari, suw ventiliyatori, oinshiqlar ha`m basqalardi tayarlawda paydalaniladi. Islep shig`arilip atirg`an simlardin` diametri 0,005 ten 17 mm ge ekem boladi. Ol tiykarinan domalaq kesimli boladi. Biraq, kvadrat, alti mu`yeshli, trapetsiya ta`rizli yamasa oval formasindag`i simlar da boladi. Simlar tu`rli maqsetlerde, elektor, radio, telefon

simlari, prujinalar, shegeler, elektrodlar, jin`ishke parma, muzika a`sbaplari ushin tarlardi islewde h.t.b paydalaniladi.

Plastmassalar. Plastmassalar jasalma ta`rizde alinatug`in qosimta bolip, islep shig`ariw sanaatimiz plastmassadan ha`r tu`rli predmetlerdi ha`m kapron, neylon, organikaliq aynalar, paralon, polietilen h.t.b ha`r tu`rli toqimalardi islep shig`aradi. Plastmassalar ju`da` jen`il ha`m sonin` menen birge bu`giliwshen` ha`m elastik ta`rizli boladi. Ayirim plastmassalar ju`da` bekkem bolip issiliq ha`m elektordi jaqsi o`tkeredi, kislotalarg`a shidamli boladi. Plastmassag`a islew beriwde derlik shig`indi bolmaydi. Miynet ta`liminin` a`meliy bo`limlerinde tabiliwi an`sat bolg`an plastmassalardan ha`m islep shig`ariw shig`indilarinan paydalaniladi. Bular, organikaliq shishalar, paralon, penoplast, linoleum, ebonit, kapron, tekstolitler bolip esaplanadi.

Organikaliq shiysha. Organikaliq shiysha a`piwayi shiysha siyaqli bladi, biraq sinbaytug`in jasalma plastmassa boladi. Organikaliq shiyshani kesiw, iyiriw, kleylew mu`mkin. Ol ha`r tu`rli ren`lerge boyaladi.

Paralon. Jasalma jol menen alinatug`in material bolip, kewik du`zilisine iye, u`sti jumsaq, ju`da` jen`il, jaqsi boyaladi, suw ta`sir etpeydi. Paralondi gezlemege, qag`azg`a ha`m ko`plegen materiallarg`a jabistiriwg`a boladi.

Penoplast. Bekkem, ju`da` jen`il, an` ren`degi material. Onnan qayiq ha`m samalyot islewde, qurilis ha`m elektronikalarda paydalaniladi.

Linoleum. Qurilista ken` qollaniladi. Bul ha`r tu`rli smolalar, a`lipmay, maydalang`an **po`kak** tu`rli boyawshilar ha`m basqa materiallardin` aralaspasinan aling`an jasalma material bolip esaplanadi. linoleumnin` qalin`lig`i 2,5 mmdan 5 mm g`a shekem boladi.

Teksolit. Ko`p qabatli gezlemeden, u`lken basimda presslenip tayarlanatug`in jasalma plastmassa ju`da` bekkem o`zgesheligine iye. Onnan sheshteryonka, rolikler, poshibnikler ushin vkladishler tayarlanadi.

Ebonit. Arnawli usilda islew berilgen rezine. Ebonitten ha`r tu`rli elektor a`sbaplari tayarlanadi, ol sing`ish boladi, sonliqtan da abaylap uslawdi talap etedi.

Ag`ash. En` ko`p tarqalg`an material bolip, oqiwshilar shinig`iwlarda ko`p tarqalg`an terek tu`rleri menen tanisip shig`iw kerek boladi.

Qarag`ay. Ko`p tarqalg`an islew beriw an`sat terek bolip esaplanadi. ol onsha qatti emes, biraq puxta, jariw, pishqi menen kesiw an`sat, o`zinin` joli menen tekislenedi.

Qaraqarag`ay. Jaqsi islenedi, onin` ag`ashi aq ren`de, geyde sarg`ish ren`de boladi. Qaraqarag`ay du`zilisine qaray qarag`aydan jumsaq ha`m jen`il boladi. Biraq, qaraqarag`ayda putaqlar ko`p boladi, qurg`aq xalinda jarilip ketedi.

Qayin`. Qaraqarag`ayg`a qarag`anda bekkem ha`m awir boladi, biraq an`sat kesiledi ha`m tekislenedi. Qayin` jag`imli qizg`ish do`niwshen` aq-sari ren`de boladi.

Emen. Ag`ashi qatti, ol bekkem ha`m qalin`, awir boladi, suliw qon`ir ren`ge iye.

Toqterek. Tiykarinan mayda buyimlardi islegende paydalaniladi. Ag`ashi jumsaq ha`m jen`il boladi.

Joka. Ag`ashi jumsaq, kesiw an`sat, pishaq penen an`sat islenedi, sinip ketpeydi. Jokani jariw qiyin. Qarag`ay ha`m qaraqarag`aydan jen`il sarg`ish, aq ren`de boladi.

Fanera. Ag`ashtan shponlar islenedi, fanerani mine usi shponlardin` maydalang`an qirindilarinan, juqa etip kleylep islenedi.

Mozayka. Bunin` ushin juqa ag`ash, plastinkalardan su`wretler jiynaladi ha`m olardi bir-birine kleylep lak yamasa politra beriledi.

Ilay. Ilay na`rselerdi islegende tiykarg`i material bolip tabiladi. Sebebi, ol qa`legen jerde tabiladi. Arzan ha`m iyiliwshen` boladi. Na`rselerdi islegende ilayda basqa na`rseler tas, qum ha`m sol siyaqlilar bolmawi kerek. Sebebi, jumis qolda orinlanadi. Sonin` ushin da jumisti baslawdan aldin ilaydi tekserip ko`riw kerek. Ilay shireli ha`m shiresiz boladi. Shiresiz ilaydin` quraminda ko`p qum bolip, onin` jabisiw o`zgesheligi jaman boladi. Ilaydi qosishalardan tazalap, u`stine suw quyip, 5-6 saat saqlanadi. Keyin suw to`gilip, qolg`a jabispaytug`in qamir xalina kelgenshe jaqsilap iylenedi.

Plastilin. Na`rselerdi islegende qollanilatug`in material bolip tabiladi. Ol jasalma plastik massa bolip, ilyadan parqi ol hesh qashan qatip qalmawi ha`m barqulla qollaniwg`a tayarlig`i menen pariqlanadi. Plastilinnin` ha`r tu`rli-a`piwayi ha`m qiyin tu`rleri bolip, oni tayarlawdin` bir neshe usillari bar.

Birinshi variant-taza qoyiw ilyag`a glitserin qosip bir tu`rdegi massa payda bolg`ansha aralastiriladi. Glitserin tayarlanatug`in massa qolg`a jabispaytug`in jag`dayg`a kelgenshe qosiladi.

Ekinshi variant-keptirilgen taza ilyay mayda etip tu`yiledi ha`m og`an vazelin qosip qolg`a jabispaytug`in qoyiw massa payda bolg`ansha aralastiriladi. Plastilinge kerekli ren`de qurg`aq boyaw massasin qosip ha`m puxta aralastirip boyaw mu`mkin.

U`shinshi variant-1 bo`lim topirag`ina 1/5 bo`lim jilli **mum** ha`m de plastilin qolg`a jabispaytug`in da`redege jetkenshe glitserin qosip aralastiriladi.

Mum. Plastilin ha`m ilyadan tisqari na`rselerdi islewde mumnan da paydalaniladi. Mumnin` ta`biyyi ha`m jasalma tu`rleri bar. Mum qimmat turadi ha`m onnan mayda na`rseler islenedi. Mum menen islew ju`da` qolay, ol kewmeydi, suw menen ig`allowdi talap etpeydi, sinbaydi ha`m onnan islengen na`rseler uzaq waqit saqlanadi.

Sorawlar.

1. Miynet sabaqlarinda metallidin` a`hmiyeti qanday?
2. Neorganikaliq qosimtalar qay jerden alinadi?
3. Ag`ashtin` tu`rleri qanday?

Tapsirmalar.

1. Ha`r tu`rli materiallardin` mazmunina misallar keltirin`.
2. Sabaq islenbesin keltirin`.

A`debiyatlar.

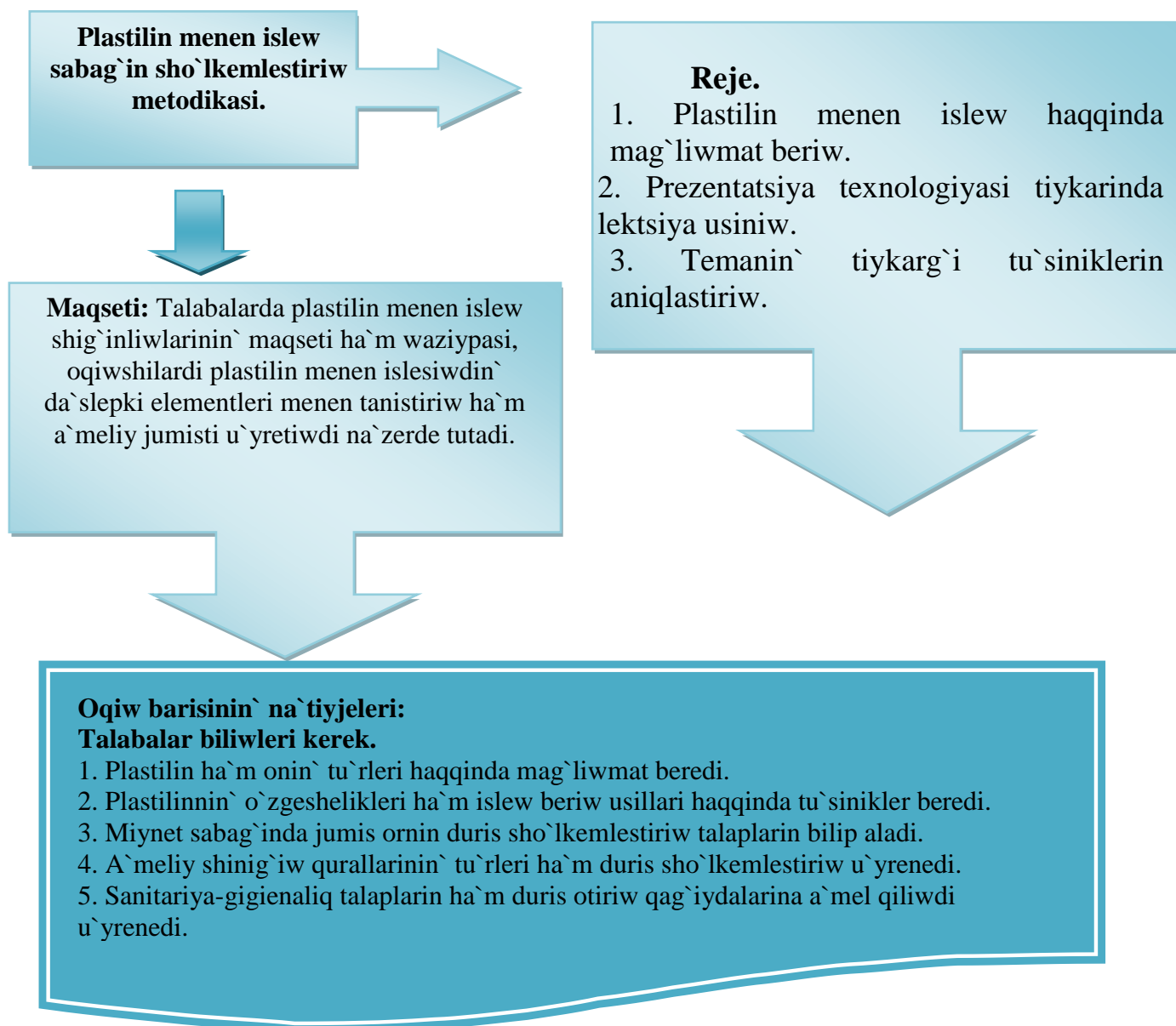
1. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil
2. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

3. Shumulevich N.M. "Qog'ozdan texnik modellar yasash" T., "O'qituvchi" 1989 y

4. Vorob'yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O'qituvchi" 1989 yil

5. Mavlonova.R.A. "Boshlang'ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

Tema: Ilay ha'm plastilinnen islew sabaqlarin sho'lkemlestiriv metodikasi.

Baslawish klasslarda ilay ha'm plastilin menen islew shing'iqlarining maqseti ha'm waziypasina balalardin mu'sinshilik elementlerinin tiykari menen tanistiriv ha'm a'meliy islerdi u'yreniwi na'zerde tutilgan. Bunday shing'iqlardi

joqari da`rejede sho`lkemlestiriw ha`m o`tkeriw ha`r bir oqitiwshidan usi taraw boyinsha belgili bir tayarliqti talap etedi. Bunin` ushin oqitiwshilar o`z u`stinde ko`birek islewi, mu`sinshilik ha`m ku`lalshiliq negizlerin jaqsi bilip aliwi kerek boladi.

Miyнет sabaqlarında ilay, plastilin, mum siyaqli materiallardan paydalanip, olardan ha`r tu`rli oyinshiqlar, ja`niwarlar, quslar, ertek qaharmanlari islenedi. Oyinishiq-dekorativ o`nerdin` en` a`yyemgi tu`rlerinen biri bolip, a`yyemgi shig`armalarda ilaydan islengen na`rseler bizge shekem jetip kelgen. Ma`mleketimizde sanaat ha`m ma`deniyattin` rawajlanip bariwina, oyinishiqlardin` assortimenti, olardin` obrazlari jildan-jilg`a bayip barmaqta. Oyinishiqlardin` islenetug`in materiallari ha`r tu`rli boladi. Biraq, onin` tiykari ilayg`a beriledi. Ilay na`rselerdi islewde tiykarg`i material bolip esaplanadi.

Sebebi, ol qa`legen jerde tabiladi, arzan ha`m qolay bolip tabiladi. Na`rseler islenetug`in materialda qosimsha predmetler, tas, qum ha`m sol siyaqli materiallar bolmawi kerek. Sebebi, jumis qolda islenedi. Sonliqtan da jumisti baslawdan aldin ilaydi tayarlaw kerek, bunda ilaydin` jaramli ta`repi ha`m jaramsiz ta`repin bo`lek tekseriw kerek boladi. Ilay shireli ha`m shiresiz bolip bo`lineshdi. Shiresiz ilaydin` quramında qum ko`p boladi, onda jabisiw o`zgesheligi jaman boladi.

Ilay ha`m plastilin de ha`r tu`rli na`rselerdi islew ushin ju`da` qolay bolip, ayirim o`zgesheliklerine qaray bir-birinen ajiralip turadi. Ma`selen, plastilin ren`leri menen ha`m barqulla jumisqa jaramlilik`i menen ajiralip turadi. Biraq, onin` tiykarg`i kemshiligi, plastilin issida rez erip ketedi ha`m o`zinin` maysiwshan`lin` o`zgesheligin jog`altadi. Bunnan tisqari plastilinnen islengen ha`kelshelerdi ashiiq jerde saqlaw qiyin boladi. Onnan tiykarinan kishi modellerdi islegende paydalaniladi. Ol jasalma plastik massa bolip, ilaqdan hesh qashan qatpawi menen pariqlanadi. Plastilin ha`r tu`rli, a`piwayi ha`m qiyin tu`rleri bolip olardin` retsepleri bar.

Birinshi variant-taza qoyiw ilayg`a glitserin qosip bir tu`rdegi massa payda bolg`ansha aralastiriladi. Glitserin tayarlanatug`in massa qolg`a jabispaytug`in jag`dayg`a kelgenshe qosiladi.

Ekinshi variant-keptirilgen taza ilay mayda etip tu`yiledi ha`m og`an vazelin qosip qolg`a jabispaytug`in qoyiw massa payda bolg`ansha aralastiriladi. Plastilinge kerekli ren`de qurg`aq boyaw massasin qosip ha`m puxta aralastirip boyaw mu`mkin.

U`shinshi variant-1 bo`lim topirag`ina 1/5 bo`lim jilli **mum** ha`m de plastilin qolg`a jabispaytug`in da`redege jetkenshe glitserin qosip aralastiriladi.

Plastilin ha`m ilaydan tisqari na`rselerdi islewde mumnan da paydalaniladi. Mumnin` ta`biyyi ha`m jasalma tu`rleri bar. Mum qimmat turadi ha`m onnan mayda na`rseler islenedi. Mum menen islew ju`da` qolay, ol kewmeydi, suw menen ig`allawdi talap etpeydi, sinbaydi ha`m onnan islengen na`rseler uzaq waqit saqlanadi.

Miyet sabaqlari ushin magazinlerde ashiq ha`m tuyiq ren`li mumlar satiladi.

Ilay menen islegende tiykarinan a`piwayi a`sbaplar, pishaq, a`piwayi konstruktsiyadag`i ag`ash ha`m metall ushli steklerden paydalaniladi. Plastilin ha`m mum menen islegende metall steklerden paydalaniladi. Olardi qizdiriw ha`m de juwan mis, alyumin yamasa temir simnan tayarlaw mu`mkin. Tsirkul, sizg`ish ha`m mu`yeshler siyaqli o`lshew a`sbaplari modellerdi siziw ha`m o`lshew jumislarinda kerek boladi.

Tayarlang`an na`rselerdegi shan`lardi joq etiw, ilaylarin sipirip taslaw, na`rseni saliw ha`m og`an na`rselerdi jag`iwda ha`r tu`rli shetkalardan paydalaniw maqsetke muwapiq boladi.

Mu`sinshilik tuwrali qisqasha mag`liwmat. Mu`sinshilik su`wretlew o`neri tu`rlerinin` biri bolip esaplanadi. O`nerdin` bunday tu`rinin` o`zgesheligi su`wrettin` ko`lemi ha`m formasinda boladi. Plastik su`wretler arasinda aylana mu`sinshilik jalg`iz emes. Onnan tisqari barelef ha`m gorelef bar, relief aylana mu`sinshiliklen pariqlanip, su`wrettin` toliq ko`rinishi ko`rinedi. Bunday mu`sinshiliktin` formalarinan idis-tabaq, imaratlardin` aldi, intereri h.t.b bezewde paydalaniladi.

Ilay ha`m plastilin menen islegende kerek bolatug`in usillar.

1. Jumsaqliq-bul azg`ana ilydan shar islew, og`an alsha, alma h.t.b formalardi beriw.

2. Bir bo`lek ilydi alaqanda aylandirip shar islenedi.

3. shardi islew, keyin uzaytiw ha`reketleri menen oni ma`yek ta`rizinde aylantiriw.

4. Jalpaqlaw-sharikten jalpaq nan islenedi, onin` formasi o`zgerip turadi.

5. Soziw-shariktin` bir bo`limi soziladi.

6. Su`riw (jamaw) buyimnin` ayirim bo`limlerin o`z-ara biriktiriw.

Ilay ha`m plastilin penen islew shinig`iwlarin sho`lkemlestiriw ha`m o`tkeriwde jumis ornin toliq u`skenelengen boliwi kerek.

Qosimsha etip aytiwimiz mu`mkin O`zbekstannin` issi iqlim sha`rayatinda na`rselerdi islew boyinsha a`meliy shinig`iwlardi ilydan orinlag`an maqul, sebebi, plastilinnen islengen na`rseler issida tez o`zinin` formasin jog`altadi.

Jumisti a`piwayi predmetler; paliz o`nimlerin islewden baslanadi. Bunda tayar u`lgi etip su`wret boyinsha islewdi talap etiw mu`mkin. Oqiwshilar na`rselerdi islew usillarin iyelep alg`annan keyin oyinshiqardi, ko`rkem bezew jumislarin, dekorativ idislardi islewge erisiwi mu`mkin.

Sorawlar.

1. Mu`sinshilik o`neri qashan payda bolg`an?
2. Ilaydin` o`zgesheligi qanday?
3. Plastilinnin` qurami qanday?
4. Sabaqlardi analizlew usillarin keltirin`.

Tapsirmalar.

1. Ilaydan islengen oyinshiqlardan u`lgiler keltirin`.
2. Plastilinnen islengen oyinshiqlardan u`lgiler keltirin`.

A`debiyatlar.

1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

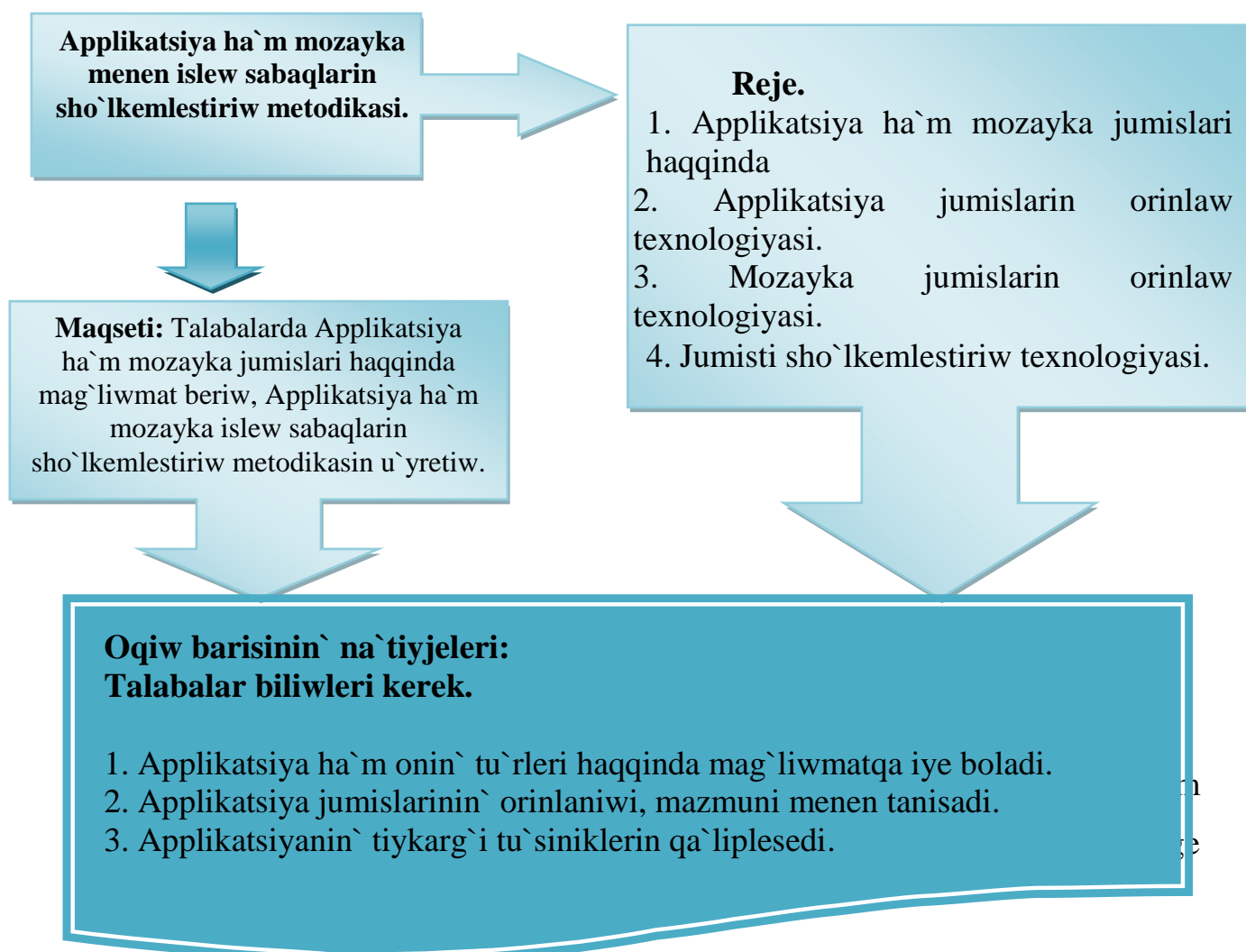
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O “Mehnat ta’lim metodikasi” T., “O’qituvchi” 1986 yil

4. Shumulevich N.M.“Qog’ozdan texnik modellar yasash” T.,“O’qituvchi” 1989 y

5. Vorob’yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O’qituvchi”1989 yil

6. Mavlonova.R.A. “Boshlang’ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Appalikatsiya ha`m mozayka menen islew sabaqlarin sho`lkemlestiriw metodikasi.

Bul appalikatsiyadan tek bezew maqsetinde, ko`rgizbeli qurallar, ha`r tu`rli oyinlar ushin qolanbalar, oyinshiqalar, bayraqlar, suvinerler, diywal gazetalarin, stendler h.t.b bezewde qollaniladi.

Applikatsiya menen shug`illaniw oqiwshilardi garoniyaliq jaqtan rawajlaniwinda u`lken a`hmiyetke iye. Applikatsiya do`retiwshen`lik rawajlandiriwda u`lken ja`rdem beredi, ko`z-qarasın ken`eytedi, ku`zetiwsheńlik diqqatti bekkemlewdi, insan jigerlilikgin ta`rbiyalaydi, shamalaw ha`m ren`di seziwish arttiradi.

Applikatsiya jumisin orinlawda tiykarg`i itibardi onin` uliwmalıq ko`rınisine qaratiw kerek. Jaqsi oylang`an kompazitsiya, yag`niy su`wretleniwi kerek bolg`an na`rselerdi jaylastiriw applikatsiyanin` jetiskenliklerinín` girewi bolip tabiladi.

Su`wretleniwi kerek bolg`an na`rseler ja`rdeminde figura ha`m na`rselerdin` jag`dayi aniqlanadi, keltirilgen ha`diysenin` biriktiriliwine erisiledi. Su`wrettin` barlıq detallari, ha`tteki en` kishkeneleri de qag`azdan qiyiladi, olardi sizbaw kerek.

Tayarlang`an detallar kleyleneug`in ta`repi, yag`niy fong`a jaylastiriladi ha`m oylang`an su`wret ko`rınisi payda etiledi. Eger de bull su`wret maqul bolmasa detallar basqasha jaylastiriladi. Detallardi jabistiriwda orindi almastiriw ushin olardin` ornin qa`lem menen belgilep qoyiladi. Misal retinde en` a`piwayi geometriyalıq figuranin` kvadratin alıp, onin` almasiwin payda etiw ushin ha`r tu`rli jag`daylardı ko`remiz. Jumisti baslaw ushin en` a`wele oraydi tabiw kerek, onda simmetriyalıq oqtin` o`tkizgish elementlerin sog`an qaray jaylastiriw kerek.

Jumis temani ha`m pikirdi tan`lawdan baslanadi. Ko`bineşe ashıq tondag`i qag`az ha`m fon tan`lanadi. Applikatsiya mo`lsherlengen ko`rınis ha`m elementlerdin` mug`dari qag`azdı tan`lawdı belgileydi. Su`wret u`stinde islegende tiykarg`i itibar tan`lang`an temanın` mazmunına, kerekli materiallar, olardin` o`lshemleri, ren`lerdi tan`lawg`a qaratiladi. Su`wrettin` ko`lemine qaray en` u`lken element tiykarg`i tematikalıq element bolıwi kerek.

U`lgi retinde 1-klass oqiwshilari 8-mart ushin qutliqlaw kornivetin islewi mu`mkin. Bunda balalar u`lgi menen isleydi, taqlaw ha`m simmetriyalıq qiyiwdi esleydi, shamalaw ha`m ko`nlikpelerin sinaydi ha`m ren`li qag`azdan jin`ishke aq ha`m sari tuwri sızıqlardı qiyip aladi. Quyash ushin kvadrat qag`azdan aylana qiysa

boladi. Balalardin` islegen gu`lleri ha`r tu`rli boliwi mu`mkin. Shaqalari da qolda islenedi.

Sa`wbetlesiwdi oqitiwshi «8-mart ku`ni» tuwrali baradi ha`m onda sawg`a ma`selesin esletip o`tedi. En` jaqsi sawg`a o`z qoli menen islengen sawg`a bolip esaplanadi. Sa`wbetti mexriban a`jelerimiz, anajanlarimiz, apa-sin`lilerimiz tuwrali boliwi mu`mkin.

Bunnan son` u`lgi ko`rip shig`iladi, onin` elementleri, jumis usillari, kerekli materiallar aniqlanadi ha`m jumistin` barisi belgilenedi.

1. Qutliqlaw ushin qag`az tayarlanip ol ekige bu`klenedi;

2. Ko`k ren`degi qag`azg`a tuwri mu`yesh siziladi, onin` o`lshemi uzinsha boladi, qutliqlaw qag`azinin` u`stinin` uzinlig`i 1 sm kem, enine bolsa eninin` yarimidan 2 sm u`lken boladi.

3. Ko`k qag`azdan qiyilg`an tuwri mu`yesh mira`tnamanin` u`stine jabistiriladi, bunda ko`k qag`az mira`tnamani boyawda kesent etpewi ushin qayirip siziqtin` shep ta`repinen azg`ana orin qaldirip jabistiriladi.

4. Endi quyash ha`m onin` nurlari ushin yarim aylana qiyiladi. Bunin` ushin kvadrat formasindag`i qag`az kerekli o`lshemde qiyiladi.

5. U`lgige qarap quyash nuri qiyiladi.

6. Ashiq ko`k ha`m qon`ir ren`li qag`azdan eki shaqa qiyip, u`lgide ko`rsetilgendey etip jabistiriladi.

7. Gu`ller qiyip jabistiriladi.

Jumis do`retiu`wshen`lik keypiyatta isleniwi ushin oqiwshilar gu`llerdin` shaqalarin o`zleri erkin jaylastiradi. Japiraqlardi oqiwshi tarqatqan u`lgi boyinsha qiyadi. Qutliqlaw kornivetinin` ishki ta`repi nag`is penen bezelip, qutliqlaw so`zi jaziladi.

Mozayka monumental dekorativ o`ner tu`rlerinen biri bolip sanaladi. Ha`r tu`rli da`wirlerde ha`m tu`rli ma`mlektelerde mozayka qollanilatug`in materialina, su`wretlerine qaray o`zine ta`n o`zgesheliklerge iye bolg`an. Orta Aziya medreseleri, meshitleri, hu`kimdarlardin` saraylari mozay menen bezetilgen. Mozayka bu`gingi ku`nde monumental monumental o`nerge aylang`an. Mozayka

jumislarinda ayna, quyma idislar, plitalardan paydalaniladi. Laosda ren`li ayna siniqlaridan a`jayip mozayka shig`armalari jaratiladi. Olar quyashda bir-birine qosilip ha`m jarqirap turiwi menen adamlarg`a quwanish bag`ishlaydi.

Mozayka bul su`wrettin` shetlerin ayirim parsheler (qag`az, ayna, sapal idislar, gu`l jabiraqlari, ma`yek qabig`i h.t.b) menen qosip shig`iladi.

1. Ma`yek qabig`inan mozayka jumislarin islew ushin juwip quritilg`an ma`yek qabig`i kistichka ja`rdeminde akvarel boyawlari menen kerekli ren`lerge bayaladi.

2. Boyaw kewgennen keyin ma`yektin` qabig`i tan`lang`an su`wretke qarap mayda ha`m iri bo`leklerge bo`linedi.

3. Ma`yek qabig`inan mozayka islegende su`wretti tan`law, olardin` konturlari menen baylanisqang`a shekem tekis ha`m mayda iyirimler bolmawi kerek.

4. Da`slep su`wrettin` shetine kley jag`iladi. Ol jerge ma`yektin` qabig`i terip shig`iladi, keyinshi ekinshi bo`limge de sol ta`rtipte dawam ettiriledi.

5. Kontur qara qag`az benen o`tkeriledi yamasa shabonnan aylantirip siziladi.

6. Artiqsha kley qaldiqlari taza tawar menen su`rtip alinadi, qabiq jaqsi jabisiwi ushin u`stinen a`ste basip qoyiladi.

Bunday jumislar a`dette en` a`piwayi konturlardan baslanadi. Keyinshelli bolsa konturlar bir qansha qiyinlasadi.

Ha`r tu`rli miywe ha`m paliz eginlerinin` tuqimlari, da`neleri, baliq tiyinleri, shig`anaq, mayda taslar menen ha`r tu`rli mozaykalardi islew mu`mkin.

Sorawlar.

1. Applikatsiya jumislarinda nelerge itibar beriw kerek?
2. Mozayka qanday o`ner tu`ri bolip tabiladi?
3. Mozayka jumislaridan neler jaratiladi?

Tapsirmalar.

1. Applikatsiya jumislaridan u`lgiler keltirin`.
2. Mozayka ujmislaridan u`lgiler keltirin`.

A`debiyatlar.

1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

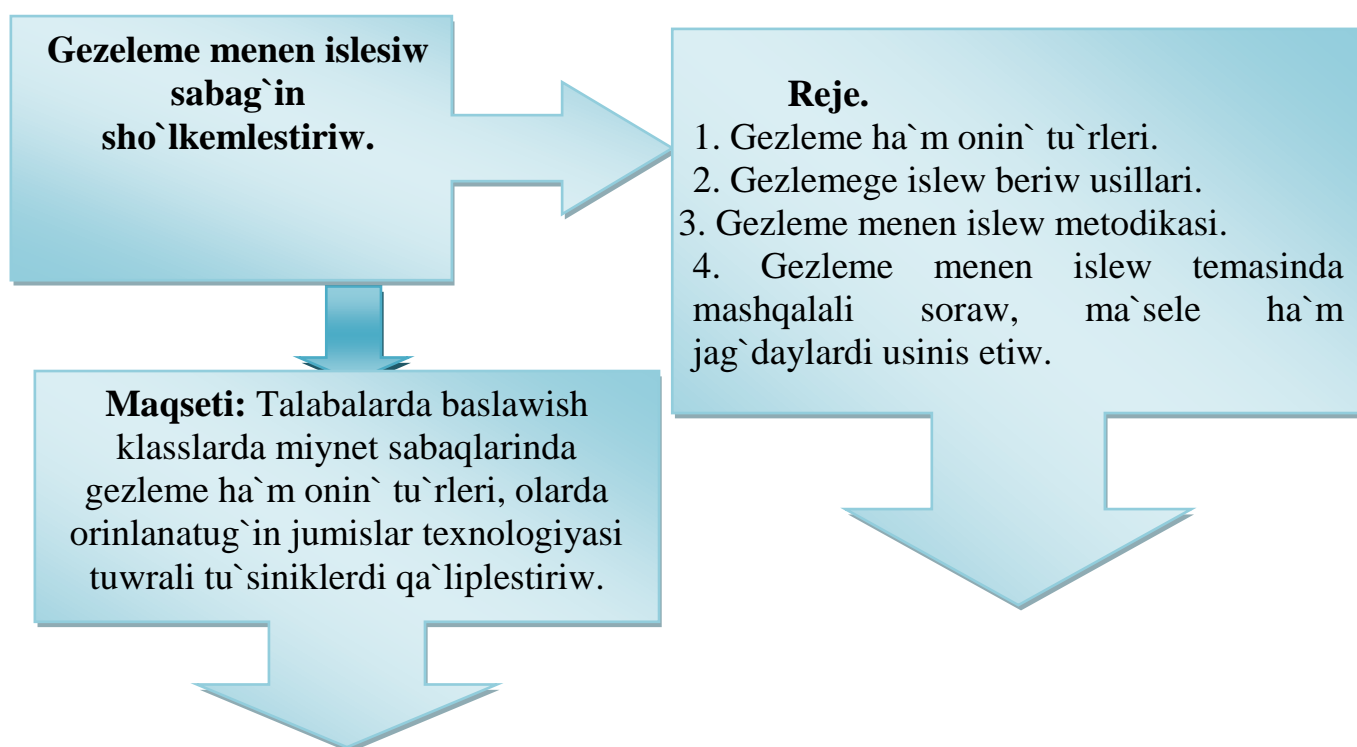
3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M. "Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 y

5. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi"1989 yil

6. Mavlonova.R.A. "Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

Tema: Gezleme menen islew sabaqlarin sho`lkemlestiriw metodikasi.

Tigiw sabaqlarinda beriletug`in politexnikaliq bilim balalardin` bilim beriw shen`berin ken`eytedi. Balalardin` ko`z-qaraslarin, insaniyat o`mirinde za`ru`r orindi iyelewshi ha`m de ken` tarqalg`an materiallar ha`m olardin` o`zgeshelikleri, sanaattin` rezleme ha`m talshiqli materiallardi islep shig`ariwshi tarmaqlari, materiallardan texnikaliq ha`m insannin` ma`deniy, ruwhiy talabin qanaatlandiriwshi islep shig`ariw siyaqlilar menen bayitip baradi.

A`meliy shinig`iwlar protsessinde oqiwshilar ha`r tu`rli a`sbaplar ha`m de qurilmalardi, tiykarinan, iyne ha`m o`lshew a`sbaplari menen islew ko`nlikpelerin iyeleydi. Olar bul a`sbap-u`skenelerdin` ha`r qiyli tu`rleri menen tanisadi.

Gezleme menen islegende miynet ma`deniyati, o`zinin` jumisin jobalastiriw ha`m de sho`lkemlestiriw ko`nlikpesi rawajlanadi ha`m jetilistirip bariladi. Balalardin` ko`rkemlik do`retiwshen`ligi o`sedi ha`m jetistiriledi. Gezleme, jip ha`m basqa materiallardi bir-birine maslap tan`law, oqiwshilardin` ren`lerdi biriktiriwi, gezleme ha`m jiptin` ren`in bir-birine mass keliwine itibar beriwege u`yretedi.

Oqitiwshi oqiw materiallarin sabaqta oqiwshilardi politexnikaliq ta`lim beriw menen qurallandiriw, a`meliy jumislar menen birigip ketetug`in etip tayarlaydi. Bul sabaqta bilimdi oqiwshilardin` belsendiligine, aqiliy qa`biletin o`siretug`in metod ha`m usillardan paydalaniladi.

1-klass oqiwshilari to`mendegi ko`nlikpe ha`m bilim, ta`jiriybelardi iyelep aliwi kerek.

1. Gezleme tuwrali uliwma tu`sinikler menen tanistiriw. O`simlik (paxta, zig`ir)dan tayarlang`an gezlemeler tuwrali da`slepki mag`liwmatlar beriledi. Gezlemenin` du`zilisi, olardag`i jiplerdin` toqiliwi tuwrali mag`liwmatlar beriledi.

2. Gezlemelerdin` tiykarinan nege mo`lsherlengeni menen tanistiriw, kiyim-kenshek, turmisliq na`rselerge h.t.b.

3. Isletiliwi (tigiw, jamaw, toqima jipleri) ha`m juwan jin`ishkeligine qaray pariqlanatug`in jipler menen tanistiradi.

4. Tigiw ha`m toqiwda qollanilatug`in tiykarg`i a`sbaplar ha`m de qurilmalar (iyne, qayshi, oymaq, ilgek) ha`m olardin` saqlaniw qag`iydalari menen tanistiriw.

5. Qadalatug`in ushli a`sbaplardi qollang`anda qa`wipsizlik texnikasi qag`iydalari menen tanistiriw. Tigiw paytinda duris otiriw qag`iydalari, gigienaliq talaplar.

6. Kerekli uzunliqtag`i jipti o`lshew, oni qiyiw jollari menen tanistiriw (olardi tis penen u`zbew, tartip u`zbew) lentani o`lshew ha`m qiyiw.

7. Jip ha`m talag`a islew beriw usillaridan biri menen tanistiriw.

8. Juwan jip ha`m taladan toqiwg`a u`yretiw.

9. Iyenege sabaq o`tkeriw, oni tu`yiw, sabaqti bekkemlewdi u`yretiw.

10. «Baxiya», «Chok» (biriktirwshi ha`m bezewshi) tu`sinikleri menen tanistiriw.

11. A`piwayi u`lgilerdi tayarlaw. Oqitiwshinin` sizilmasina muwapiq tuwri mu`yesh formasindag`i u`lgilerdi islew.

12. Gezlemeni u`lgige qarap shamalaw.

13. Gezlemeni qayshi menen qiyiw usillari menen tanistiriw.

14. Gezlemeni qa`lem yamasa por menen belgilengen tuwri yamasa iyiri siziq arqali qayshi menen qiyiwdi u`yretiw.

15. Gezlemeden na`rselerdi tigiwdi u`yretiw.

16. Sa`dep qadaw usillarin u`yretiw.

Bul shinig`iwda oqiwshilar natural jipek ha`m ju`nli materiallardı, toqimashiliq sanaati o`nimleri menen tanisadi. U`lgi, su`wret, sizilma ha`m berilgen o`lshemler boyınsha u`lgilerdi pishiw ha`m gezlemenin` o`zgesheliklerin (bekkemligi, iyiliwshen`ligi, du`zilisi)n u`yrenedi.

Sorawlar.

1. Qanday gezleme tu`rleri bar?
2. Oqiwshilar qanday ko`nlikpe ha`m ta`jiriybelerge iye boliwi kerek?
3. Qanday tigiw a`sbaplarin bilesiz?
4. A`sbaplardan qalay paydalaniladi?

Tapsirmalar.

1. Material tu`rlerin sanap o`tin`.
2. Chok tu`rlerinen u`lgiler keltirin`.

A`debiyatlar.

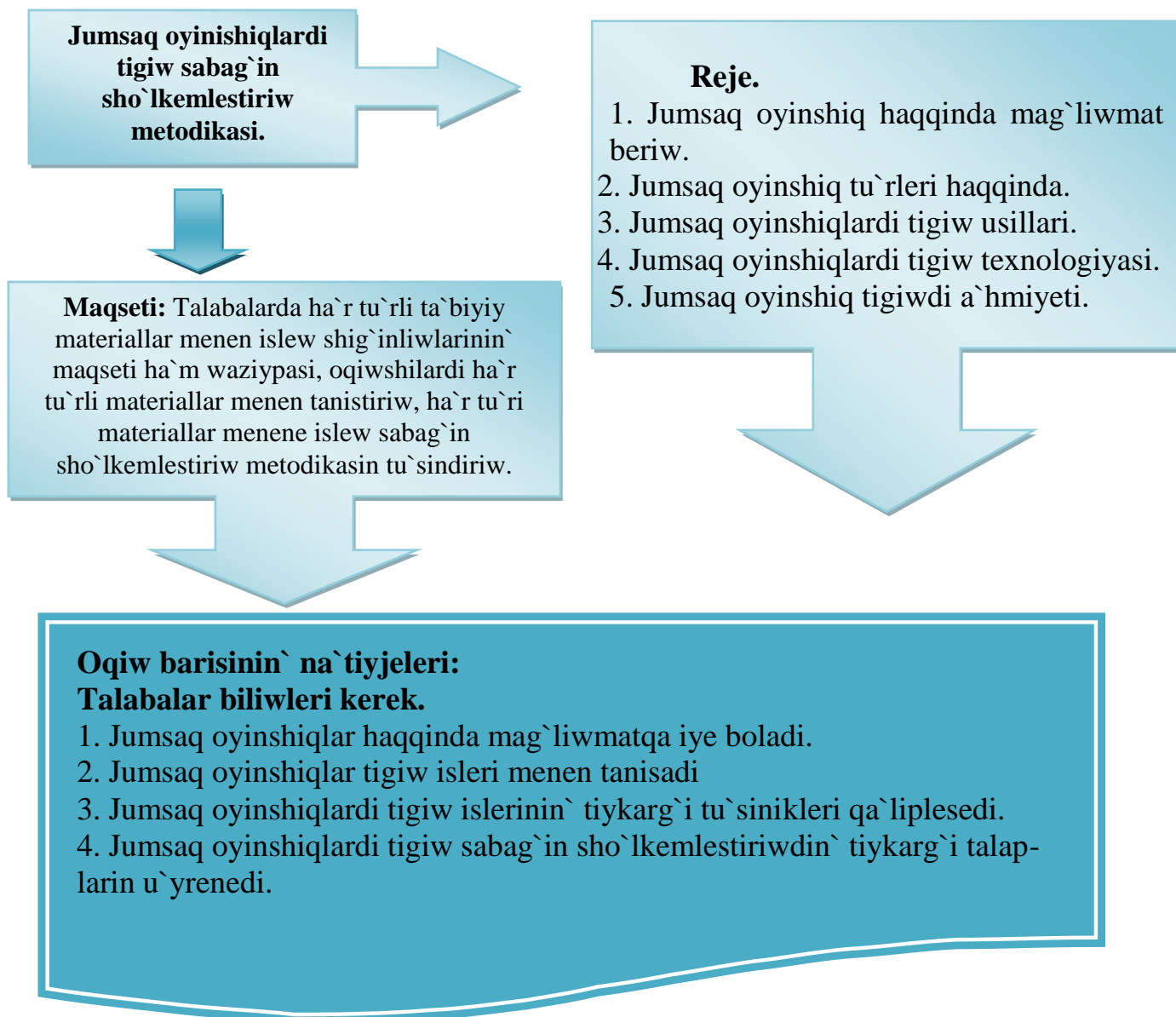
1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. X.Sanaqulov, M.Haydarov "Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar" 1996 yil

3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O., "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M. “Qog`ozdan texnik modellar yasash” T., “O`qituvchi” 1989 y
5. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modellashtirish” T., “O`qituvchi” 1989 yil
6. Mavlonova.R.A. “Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari”. T. 1996y.

Tema: Jumsaq oyinshiqlardi islew sabaqlarin sho`lkemlestiriw metodikasi.

Jumsaq oyinshiqlar-balalardin` oynawi ushin jaratilg`an arnawli predmetler bolip esaplanadi. Biraq, ol aniq predmettin` kishireytirilgen u`lgisi emes, al onin` sha`rtli ko`rinisi, uliwmalastirilg`an ko`rkem obraz bolip tabiladi. Ma`nisi, formasi ha`m ha`reketshen`ligi, aniqlig`i ha`m ren`inin` sha`rtlilikigi, bulardin` ba`rshesi

balani oyinshiqqa tartiwdan ibarat. Oyinshiq penen oynaw talabin payda etedi. Oyinshiq balanin` quwanishinin` negizi bolip esaplanadi.

Jumsaq oyinshiqlar menen tu`rli jastag`i balalar shug`illaniwi mu`mkin. Mag`liwmatlarga qarag`anda jumsaq oyinshiqti islep oynaw tek g`ana kishkene balalarga`a say na`rse, degen menen o`tkerilgen ta`jiriybelerdin` ko`rsetiwine qarag`anda jumsaq oyinshiqlar menen tek balalar emes, al u`lken jastag`i balalar da qizig`adi eken.

Kishkene oqiwshilar oyinshiqlardin` en` a`piwayi tu`rleri, u`lkenleri bolsa quwirshaq teatrinin` quwirshaqlarin, ha`r tu`rli ko`rinistegi oyinshiqlardi tayarlaydi. Oqiwshilar oyinshiqlardi islep u`yreniwi ushin da`slep oqitiwshinin` o`zi bul o`nerdi jaqsi o`zlestirgen boliwi kerek. O`zi tayarlag`an suliw oyinshiqlardi oqiwshilarga`a ko`rsetkende, olarda oyinshiq islewge degen qizig`iwshiliq oyaniwi tiyis.

Jumsaq oyinshiqti islewdi, onin` isleniw texnologiyasi, usili, tayar shablon negizinde baslaw mu`mkin. Oyinshiq u`lgi tiykarinda tayarlang`anina qarap balalardin` alg`a ilgerilewine, o`zleri oylap qosqan idealari ushin marapatlaniwi kerek.

Jumisti sho`lkemlestiriwden aldin to`mendegi materiallar a`sbaplar tayarlaniw kerek.

A`sbaplar.

1. Ha`r tu`rli razmerdegi iyneler.
2. ha`r tu`rli ren`degi jipler.
3. Ren`li jiltir jipler.
4. Jipekten tayarlang`an ha`r tu`rli ren`degi jipler.
5. Qayshi.
6. Biz.
7. Plaskobis.
8. Utyug.
9. Oymaq.
10. Qa`lem.

Materiallar.

Jumsaq oyinshiq ushin ilaji barinsha taza material yamasa aldin juwilg`an ha`m utyuglengen satin, barxit, shtapil, mashalka, shit, ju`nli tawarlar kerek.

Haywanlardi tayarlaw ushin tu`kli pamaziy tawar, jasalma ha`m ta`biyiy ju`n materiallardan paydalaniladi.

Deneni, ju`z ko`rinishin ko`rsetiw ushin oyinshiq ushin shipon, jasalma shayi tawarlar, ju`z ko`rinishi ushin, qoyiw qizg`ish tawarlar alinadi. Kiyimler ushin ren`li tawarlar, shash ushin jasalma jipler, viskoza, bo`limlerin biriktiriwge 1-2 mm jumsaq simlar, oyinshiqlardi bezew ushin ha`r tu`rli sa`depler, biser, tasma, lentalar. Shnurlar ha`m de eskiz tayarlaw ushin plastilik kerek boladi. Oyinshiqtin` ishi paxta menen yamasa trikotaj shig`indilari menen, averlo etiwde ag`ashtan shiqqan qirindilar menen toltiriw mu`mkin.

Jumsaq oyinshiqti tayarlag`anda jumisti neden baslaw kerek. Da`slep balalarg`a iyneni uslap u`yretiwden, ildirgisht`en orinli paydalaniwdan, keyin bolsa a`piwayi tigis tu`rlerin tigiwden baslaw kerek. Tigis tu`rlerin u`yretiw ushin a`melde bir neshe tu`rli jumis tu`rleri usinis etiledi. (Oramal tigiw, qaltasha tigiw h.t.b). Bul bolsa balalardi tigis tu`rlerin, tigis ko`nlikpelerin iyelewge sha`rayat jaratadi. Balalarda iyne menen islew ko`nlikpesi payda bolg`annan keyin modeldi tayarlawg`a kirisemiz. Balalar qolda tigedi, u`lken balalar bolsa tigiw mashinasinan paydalaniwi mu`mkin.

Jumsaq oyinshiqlardi tigiw izbe-izligi to`mendegi basqishlardan ibarat. Tawar tan`law, jiyirilg`an tawardi u`tiklew, tawarg`a nag`is siziw, denelerdi pishiw, tigiw, ishin toltiriw, u`stin bezew.

Ulgi kardonnan tayarlanadi, pishiwde tawar ekige bu`klenedi, onin` shep ta`repine u`lgi qoyip pishiledi, son` ishi ashiladi, qa`lem menen tayarlanip atirg`an bolsa, u`lginin` ha`r bir bo`legi tawardin` u`stine jipti maydalap bag`dari boyinsha qoyiladi. Qara tawar bolsa u`lgi aq yamasa sari ren`li qa`lem menen, aq ren`li bolsa qara ren`li qa`lemnen paydalaniladi.

Sizip aling`an tawardin` ha`r ta`repin 0,5 sm tigis ushin qaldirilip qiyiladi, son` qolda yamasa mashinada tigiledi. Mu`yeshler on` ta`repke shig`ariladi. Tayar

tigilgen forma metal tayaqsha ja`rdeminde o`tpyug`in ta`repi menen on`g`a qaratiladi.

Eger oyinshiq ta`biyy ju`nnen tayarlanip atirg`an bolsa tigus orni qaldiriladi, shetleri qalin` sabaq penen tigiledi.

Haywan ha`m quslardi tigiw to`mendegi qag`iyda boyinsha a`melge asiriladi. Da`slep dene ha`m qarın bo`limleri bir-birine tigiledi. Formanın` eki yarimi tayar bolg`anda, olar birge qosilip tigiledi. Formani on` awdarip ashıq jerinen ishi toltiriladi. Bo`limler bir-birine ko`rinb`eytug`in tigus ja`rdeminde biriktiriledi. Oyınshıqtın` ishi paxta yamasa mayda tawar qiyındıqları menen toltiriladi.

Oyınshıqtı tayarlawdın` qiyınshılıg`ına qaray eki toparg`a bo`linedi.

1-topar: jen`il toltirilatuğ`in oyınshıq (tawıq, martishka, quwirshaq pingvin, u`yrek, ku`shik, fil, qoyan, ayiw, eshek, jirafa).

2-topar. Quwirshaq teatri ushin (shoshqa, ku`shik, ayiw, maymil, quwirshaq, pishiq, simg`a ornatilg`an oyınshıq, buratino, tu`lki h.t.b).

Oyınshıqlardı islew balalardıń pikirlew qa`biletin rawajlandiradi, oy-o`risin ken`eytedi, do`retiwshilikke qizig`iwshilig`i artadi. Olar o`zleri islegen oyınshıqlarg`a o`zlerinin` a`jayip tileklerin, muxabbatin, en` tiykarg`isi miynetin sariplaydi. Sonliqtan da olardıń miynetlerin qa`dirlep ha`m miynet etiwge qiziqtiriw kerek. Bul bolsa olarg`a maqsetke talpiniw, jetiskenlik, belsendilik, o`z-ara ja`rdem beriw, miynetsu`ygishlik, a`deplilik pa`ziletlerin ta`rbiyalaydi.

Sorawlar.

1. Oyınshıq qanday predmet?
2. Qanday gezlemelerdi bilesiz?
3. oyınshıqtan qanday u`lgiler alinadi?
4. Oyınshıqtı tayarlaw neshe tu`rli toparg`a ajiratiladi?

Tapsirmalar.

1. Jumsaq oyınshıqlardan u`lgi keltirin`.
2. oyınshıq islewdegi basqıshlardı sanap o`tin`.

A`debiyatlar.

1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. Nurmatova M.Sh "Yumshoq o`yinchoqlar" T. 2005 yil

3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M. "Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 y

5. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi"1989 yil

6. Mavlonova.R.A. "Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

Tema: Konstruktorlik ha`m modellestiriv sabaqlarin sho`lkemlestiriv metodikasi.

1-u`lgi.

Konstruktivlik ha`m modellestiriv sabag`in sho`lkemlestiriv metodikasi.

Maqseti: Talabalarg`a konstruktivlik ha`m modellestiriv isleri tuwrali mag`liwmatlar beriw, konstruktivlik ha`m modellestiriv ha`m oni sho`lkemlestiriv haqqinda u`yretiw, konstruktivlik ha`m modellestiriv jumislarinin` tiykarg`i tu`siniklerin qa`liplestiriv.

Reje.

1. Konstruktivlik ha`m modellestiriv haqqinda.
2. Konstruktivlik jumislarin sho`lkemlestiriv.
3. Modellestiriv jumislarin sho`lkemlestiriv.
4. Konstruktivlik ha`m modellestiriv isleri metodikasi.

Oqiw barisinin` na`tiyjeleri:

Talabalar biliwleri kerek.

1. Konstruktivlik ha`m modellestiriv haqqinda mag`liwmatqa iye boladi.
2. Konstruktivlik ha`m modellestiriv isleri menen tanisadi.
3. Konstruktivlik ha`m modellestiriv islerinin` tiykarg`i tu`siniklerin qa`liplese.
4. Konstruktivlik ha`m modellestiriv islerin sho`lkemlestiriv sabag`in o`tiwdin` tiykarg`i talaplarin u`yrenedi

Texnikaliq modellestiriw sabaqlarında u`lgiler su`wret ha`m sizilmalarda berilgen o`lshem konstruktor jiyindisinin` detallari yamasa ha`r tu`rli materiallardı qollanıp awizeki su`wretlew boyınsha texnikaliq oyınshıqlardı, modeller ha`m maketlerdi tayarlaw na`zerde tutiladi. Bul shinig`iwlarda oqıwshılar texnikaliq oyınshıqlardı ha`m modellerdi islep ko`rsetiwi, olardı basqariwi, sonday-aq ko`rsetiw barısında konstruksiyanın` detal ha`m bo`limlerin aytiwi, olardin` nege mo`lsherlengenligin biliwi kerek. Shinig`iwdin` bunday tu`ri oqıwshılarda konstruktor texnikasin oylawi, o`z betinshe rejelestiriwi ha`m oylang`an texnikani (kran, avtomobil, buldozer, raketa h.t.b) modelin a`melde isley aliw ko`nlikpelerin arttiriwda ju`da` za`ru`r orin iyeleydi.

Modellestiriw ushin tan`lanatug`in obektler, texnikanın` zamanago`y jetiskenliklerin sa`wlelendiriw kerek. Modellestiriw obektleri sotsialliq jaqtan paydali bag`darg`a iye boliwi, oqıw protsessinin` ko`rgizbeli qurali menen ta`miyinleniwine ja`rdem beriwi kerek.

Oqitiwshi sizilmag`a baylanisli jumislardı a`ste-aqirinliq penen kirgizip baradi.

Texnikaliq modellestiriw metall konstruktori menen islew u`lken a`hmiyetke iye.

1-klasstag`i texnikaliq modellestiriw boyınsha jumisti orinlaw protsessinde:

1. Oqıwshılar mashina, onin` modeli ha`m maketi tuwralı tu`sinikke iye boladi.

2. Qol a`sbaplari ha`m u`skenelerdin` du`zilisi menen tanisadi. Sebebi, olardin` ha`r ekewi izbe-izlikti talap etedi.

3. Qol a`sbaplarinin` du`zilisi ha`m nelerge arnalg`anlig`in biliw, stanoklardı u`yreniw ushin arnalg`an a`sbap bolıp, olar balalardin` politexnikaliq bilimlerin ken`eytedi.

4. Oqıwshılar da`slep oqitiwshi ja`rdeminde, keyin bolsa erkin modeldi ko`redi, olardin` o`zgesheliklerin, ayirim bo`limlerin, olardin` o`lshemin bir-birine mu`na`siybetin ajiratadi.

5. Modeldi tayarlaw ushin qanday material kerekligin aniqlaw.

6. Jumis ornin kerekli u`skeneler menen ta`miyinlew.

7. Belgilew, o`lshew, islew beriw, montaj ha`m pardoqlaw basqishlarin orinlawi.

8. Modeldi sazlaw ha`m basqariw.

9. O`zin-o`zi qadag`alaw ha`m o`z miynetin esapqa aliwi kerek.

Baslawish klass miynet ta`liminde texnikaliq modellestiriw-ushatug`in, ju`zetug`in, ju`retug`in texnikaliq oyinshiqardi, sonday-aq, sizilmali u`lgi negizinde modellerdi islew, miynetin` arnawli tu`ri sipatinda ajratilg`an.

Da`slepki sabaqtan baslap-aq oqiwshilar ta`biyy materiallar, qag`az ha`m kardon, gezeleme, ha`r tu`rli materiallar menen isleydi, texnikaliq elementler menen tanisadi, bo`lim ha`m detal, a`piwayi jiynaw, detallardi biriktiriwdin` qatti, sorilatug`in, alinatug`in usillarin ha`m buyimlar t`uwrali tu`sinikke iye boladi. Oqiwshilar detallardi biriktiriwdin` ha`r tu`rli usillarin, sonday-aq, shege menen ildirgish qaldirip biriktiriw siyaqlilar menen tanisadi. Bir yamasa bir neshe detallardan quralg`an a`piwayi na`rseler misalinda balalardin` bekkemligin arttiriw, jumis waqtinda ha`r tu`rli ziyarlaniwdan saqlaniw, paydali ta`sirlerden duris paydalanaw, o`zleri islep atirg`an materiallardin` du`zilisi tuwrali tu`sinikke iye boladi. Oqiwshilarda na`rselerdi islew u`stinde islew ta`rtibin mo`lsherlew, tayarlaw, jiynaw, bezew, a`melde oni tekseriw, qa`te-kemshiliklerdi tuwrilaw, jumis ornin duris sho`lkemlestiriw h.t.b tuwrali tu`sinikleri qa`liplesip baradi. Bulardin` ba`rshesinen keyinsheli moddelerdi ha`m de texnikaliq oyinshiqardi islegende paydalanadi. Bular balalardin` do`retiwshen`lik pikirin arttiradi, balalarda toplang`an miynet ta`jiriybelerinin` ken`eyiwine texnika menen baylanistiriwg`a ja`rdem beredi.

Sorawlar.

1. Texnikaliq modellestiriw degen ne?

2. Modellestiriw jumislarinin` oqiwshilardin` ta`rbiyasindag`i a`hmiyeti qanday?

3. Baslawish klasslarda texnikaliq modellestiriwdin` qanday tu`rinen paydalaniladi?

Tapsirmalar.

1. Texnikaliq modellestiriw jumis basqishinda jumis a`sbaplarinan paydalaniw qag`iydalari tuwrali aytip berin`.

2. Modellerdin` tu`rlerin sanap berin`.

A`debiyatlar.

1.P.Magzumov. "O`quvchilarning mehnatga tayyorgarlik bo`yicha bilim va ko`nikmalari sifati".T. 1994y.

2. Nurmatova M.Sh "Yumshoq o`yinchoqlar" T. 2005 yil

3. R.A.Mavlonova, Goroxova, Ogluzdina O "Mehnat ta`lim metodikasi" T., "O`qituvchi" 1986 yil

4. Shumulevich N.M. "Qog`ozdan texnik modellar yasash" T., "O`qituvchi" 1989 y

5. Vorob`yov A.Sh. "Konstruktorlik va modellashtirish" T., "O`qituvchi"1989 yil

6. Mavlonova.R.A. "Boshlang`ich sinf mehnat darsliklari". T. 1996y.

Adebiyatlar dizimi

1. Ta`lim to`g`risidagi O`zbekiston Respublikasining Qonuni (Barkamol avlod – O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997 yil T.,“Sharq” nashriyoti)
2. Kadrlar tayyorlash buyicha milliy dastur.(Barkamol avlod- O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997 yil T.,“Sharq” nashriyoti)
3. I.A.Karimov O`zbekistonning siyosiy ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. T., “O`zbekiston”
5. R.A.Mavlonova ,O.T.To`raeva , K.M.Xoliqberdiev “Pedagogika” T., “O`qituvchi” 1998 yil
6. X.Sanaqulov ,M.Haydarov “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” 1996 yil
7. R.A.Mavlonova ,Garoxova,Ogluzdina O., “Mehnat ta`lim metodikasi” T., “O`qituvchi” 1986 yil
- 8.Shumulevich N.M.“Qog`ozdan texnik modellar yasash” T.,“O`qituvchi” 1989 y
9. Vorob`yov A.Sh. “Konstruktorlik va modelleshtirish” T., “O`qituvchi”1989
10. R.Mavlonova “Birinchi sinf mehnat darslari” T. “O`qituvchi” 1986 yil
11. R.Mavlonova “Ikkinchi sinf mehnat darslari” T.”O`qituvchi” 1987 yil.
12. R.Mavlonova, G.Maxmudova “Mehnat” Ikkinchi sinf o`quvchilari uchun darslik. T. “O`qituvchi” 1992 yil.
13. R.Mavlonova, G.Maxmudova “Mehnat” Uchinchi sinf o`quvchilari uchun darslik. T. “O`qituvchi” 1993 yil.
14. R.Mavlonova, I.Mannopova “Mehnat” To`rtinchi sinf o`quvchilari uchun darslik. T. “O`qituvchi” 1995 yil.
15. R.Mavlonova “Turtinchi sinfda mehnat darslari” T.”O`qituvchi” 1989 y.
16. R.Hasanov, H.Egamov “Tasviriy sa`nat va badiiy mehnat”T. “O`qituvchi” 1997 yil.
- . 17. Perevertenov. “O`quvchilarda ijodkorlikni shakillantirish”.T. “O`qituvchi”. 1990y.
- 18.